

”Mitä etsit, toivot elämältä?”

Ihmiskuva ja ajallisuus *Hännilän Kaiku* -nuorisoseuralehdessä vuosina 1914–1916

Enni Laakio

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia

Enni Laakio

”Mitä etsit, toivot elämältä?” Ihmiskuva ja ajallisuus *Hännilän Kaiku* -nuorisoseuralehdessä vuosina 1914–1916.

Sivumäärä: 85

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Ruokolahden Hännilän kylän nuorisoseuralehteä *Hännilän Kaikua*, jota seuran toimihenkilöt julkaisivat vuosina 1914–1922. Lähdeaineistonani käytän Tauno Teräväisen toimittamaa kokoomateosta (1971), joka sisältää säilyneiden *Kaiku*-lehtien valokuvajäljennökset. Tutkimuskysymykseni on, millainen oli *Kaiun* kirjoittajien ihmiskuva vuosina 1914–1916 ja millaiset ajan kokemisen tavat jäsensivät heidän suhdettaan ympäristöönsä ja itseensä kehollisina, kuolevaisina subjekteina.

Teoreettisessa viitekehyksessäni korostuvat ihmiskehojen ja kokemusten ajallinen hauraus sekä elämää ja olemassaoloa jäsentävien dynaamisten merkitysrakenteiden subjektiivinen, koettu mielekkyys. Analysoin lähdeaineistoani teoreettisesti informoidun, dialogisen lähiluvun menetelmän avulla, jossa tulkinnat muodostuvat dialogissa lähdeaineiston, tutkimuskirjallisuuden ja tutkijan ymmärrystä tavoittelevan empaattisen asenteen kanssa. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella nuorisoseuraliikkeen aattellisessa kontekstissa tapahtuvaa ihmisyyden reflektointia kehollisen, tuntevan yksilön näkökulmasta sekä kiinnittää erityistä huomiota ihmiskuvan vuorovaikutteiseen rakentumiseen. Tutkimuksessani yhdistyvät aatehistorian, tunne- ja kokemushistorian sekä kuolemantutkimuksen näkökulmat.

Kaiun kirjoittajat katsovat ihmiselämän merkityksen kumpuavan aktiivisesta, omaehtoisesta sitoutumisesta itsekasvatukseen. He kuvaavat itsekasvatuksen aktualisoivan yksilön potentiaalia, joka ilmentää inhimillisen ja jumalallisen maailman lomittumista. Ihmiselämän valinnat näyttäytyvät teksteissä ennen kaikkea moraalisisina, ja niillä on sosiaalisesti velvoittava luonne. Yksilöt merkityksellistävät elämäänsä sekä päämääräorientoituneesti ajallisena, kuviteltuna kokonaisuutena että prosessinomaisesti arkielämän käytänteissä osana paikallisyhteisöä. Yhteisöön kuulumista tai kuulumattomuutta neuvottelevat teksteissä ihanteet, odotukset ja normit, joista keskeisin on maata viljelevä perhe. Tutut ympäristöt kerrostuvat ajallisesti ja affektiivisesti kirjoittajien reflektoidessa ihmiskehon ja modernisoituvan yhteiskunnan muutoksia. He aistivat nopeutuvaa yhteiskunnallista kehitystä kiireen tuntuna, joka kumpuaa inhimillisen ajan rajallisuudesta ja koetusta hidastumisesta. Muutokset toimivat ihmiselämän dynaamisten ja säröttyneiden merkitysten neuvottelun paikkoina.

Avainsanat: Ruokolahti, nuorisoseuraliike, ihmiskuva, modernisaatio, tunnehistoria, kokemushistoria, kuolemantutkimus, aatehistoria

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimustehtävä ja aineisto	4
1.2	Nuorisoseuraliike, Hännilän Nuorisoseura ja aikaisempi tutkimus	8
1.3	Teoreettinen tausta	13
1.4	Metodit ja tutkimusetiikka	18
2	”Aatteen voimalla sankarit kaikki etsivät elämän rauhaa”	22
2.1	”Varjokuvia elämästä”	22
2.2	Ihmissydämeen kahlittu lintu kaihoaa vapauteen	33
2.3	Elämän kevättä etsimässä	38
3	”On jokaisen yksilön velvollisuus sovittaa velvoittavimmat vaatimukset itseensä”	45
3.1	Kujeileva Matti rakastuu	45
3.2	Rakkauden ja kapinan politiikkaa	53
4	”Aika on muuttunut. Miten suhtaudut uuteen?”	62
4.1	Hidastuva ihminen, nopeutuva yhteiskunta	62
4.2	Nostalgia ja melankolia – muistojen hauras elämä	68
5	Johtopäätökset	74
	Lähteet	79
	Lähdejulkaisut ja asiakirjakokoelmat	79
	Julkaisemattomat alkuperäislähteet	79
	Sanoma- ja aikakauslehdet	79
	Kirjallisuus	80
	Tutkimuskirjallisuus	81
	Radio-ohjelmat	85

1 Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä ja aineisto

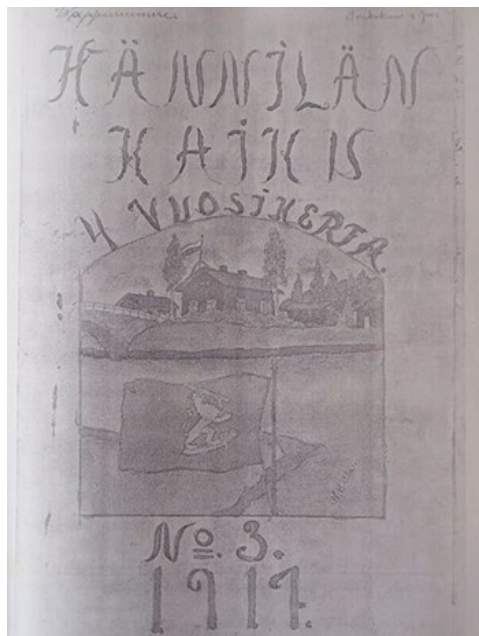
Muistojen mainingit kulkevat yli pitkän ja pimeän syksyn valoisaan kesäkuun iltaan. Ilma on mitä ihanin, järjestelemme kalastusvehkeitämme veneeseen. [– –] Työnnämme veneemme vesille ja alamme liukua pitkin järvenpintaa. Soudamme ohitse lukuisien niemien ja saarien, kaikkialla on hiljaista – –. Puut luovat satumaisia varjojaan järvenpintaan. Kuljemme kuin aave satujen maailmassa kohti ulappoja. [– –] Itäinen taivaanranta alkaa kirkastua ikään kuin hohtokivien loistossa – se on merkinä nousevasta auringosta. Ensimmäiset auringonsäteet välähtävät kirkkaaseen veden kalvoon luoden kaikki sateenkaaren värit. [– –] En voi sanoin kuvata sitä tunnelmaa, joka valtaa mielen; tuntee itsensä niin pieneksi ja vähäpätöiseksi tämän luonnon suuruuden rinnalla.¹

Yllä oleva tekstikatkelma on Ruokolahden Hännilän kylän nuorisoseuralehdestä *Hännilän Kaiusta*, jota julkaistiin vuosina 1914–1922. Lehden sivuilla seuran toimihenkilöt ja jäsenet tiedottivat paikkakunnan riennoista, kertoivat tarinoita pilke silmäkulmassa, osallistuivat päivänpolttaviin keskusteluihin ja tulkitsivat tunteitaan runoin. Useat lehden kirjoitukset käsittelevät nuorisoseuran toimintaa, arvoja ja ihanteita, joiden kautta kirjoittajat pyrkivät rakentamaan yhteisöllisyyteen perustuvaa seurahenkeä. *Kaiun* arvopohja nojaa vahvasti kansallisen nuorisoseuraliikkeen sivistys- ja itsekasvatusihanteisiin, mutta tekstien merkitykset syntyvät osana lukuisia yhteiskunnallisia, kulttuurisia, henkilökohtaisia ja inhimillisiä konteksteja. Työni avanneessa katkelmassa kalaan lähtenyt hänniläläinen kuvaa kesäyön kauneutta, joka herättää hänessä vaikeasti sanoitettavan, tulkintani mukaan ennen kaikkea affektiivisen eli ruumiillisen tunnekokemuksen omasta ”pienuudesta ja vähäpätöisyydestä” ympäröivään luontoon verrattuna. *Hännilän Kaiun* sivut ovat paitsi kynän liikettä paperilla myös välähdyksiä ihmiselämän tunnepitoisista, mieleenpainuvista, arkipäiväisistä ja ohikiitävistä hetkistä, jotka paikantuvat ajalliseen ihmiskehoon.

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen *Hännilän Kaiun* tekstien inhimillisiä ja ruumiillisia konteksteja. Nämä lomittuvat yhteiskunnallisten kehityskulkujen, nuorisoseuraliikkeen aatemaailman, paikallisyhteisön jaetun elämismaailman ja yksittäisten ihmisten elämäntapahtumien kanssa. Inhimillisillä ja ruumiillisilla konteksteilla tarkoitan ajalliseen (so. aikaan kiinnittyvään, muuttuvaan ja rajalliseen) ihmiskehoon ja inhimillisiin, affektiivisiin kokemusmaailmoihin liittyviä merkitysrakenteita. Tutkimuskysymykseni on, millainen oli *Hännilän Kaiun* kirjoittajien ihmiskuva vuosina 1914–1916 julkaistuissa teksteissä ja miten he refleктоivat

¹ Nimimerkki ”Jeppe”, Kesäisellä kalastusmatkalla, *Hännilän Kaiu* 9.1.1916.

omaa ajallisuuttaan. Olen kiinnostunut siitä, miten he merkityksellistivät ihmiselämää, millaisena he näkivät ihmisen paikan osana sosiaalisia verkostoja, ympäristöjä ja kansakuntaa ja mitä he ajattelivat ajallisuuteen liittyvästä muutoksesta ja rajallisuudesta. Aineistossani käsitellään olemassaoloon liittyviä filosofisia kysymyksiä eksplisiittisesti varsin rajatusti, mutta

Kuva 1. *Hännilän Kaiun* vappunumeron kansi 1.5.1917. Kansikuvan on piirtänyt 15-vuotias Nestori Tella. Valokuvannut Enni Laakio *Hännilän Kaiu* -kokoomateoksesta. Kuvan kirkkautta ja kontrastia on lisätty. Tellasta ks. Ruokolahti syntyneet 1900–1913, AP I C:10, 115, SSHY.

nähdäkseni nämä teemat läpäisevät kaiken ihmistöiminnan. Ihmisen tuottamaan tekstiin jää aina ihmisyyden ja ajallisuuden sormenjälki, joka on metodisia ja teoreettisia apuvälineitä käyttäen mahdollista saada näkyville.

Olen koonnut työni aineiston Tauno Teräväisen toimittamasta *Hännilän Kaiu* -kokoomateoksesta (1971).

Teos sisältää vuosina 1914–1922 julkaistujen *Hännilän Kaiu* -lehtien valokuvajäljennökset siltä osin, kuin lehdet olivat säilyneet toimitusajankohtaan asti.² Teoksessa on aukkoja ja huonokuntoisia tekstisivuja, mutta

kaiken kaikkiaan se on laaja (noin 280 sivua). Mukana on myös kansikuvapiirroksia (ks. kuva 1). Olen valokuvannut Hännilän kylässä talosta taloon kiertävän kokoomateoksen elokuussa 2018 ja litteroinut tekstisivut.³

Olen rajannut tutkimusaineistoni vuosina 1914–1916 julkaistuihin *Hännilän Kaiu* -lehtiin (noin 150 sivua). Vuodesta 1917 eteenpäin yhteiskunnallisten jännitteiden kasvu, joka tammikuussa 1918 purkautui väkivaltaisena sisällissotana, vaikutti lehden sisältöön merkittävästi. Olen kandidaatintutkielmassani *Kaipaus, kauhu ja kunnia. Kuoleman kohtaaminen ja merkityksellistäminen nuorisoseuralehti Hännilän Kaiussa vuosina 1917–1922* tarkastellut *Kaiun* ja sen kirjoittajien kytköksiä sisällissotaan ja vapaussondan valkoiseen muistokulttuuriin, ja keskityn näin ollen *Kaiun* varhaisempiin numeroihin.

Töilläni on kuitenkin myös yhteisiä nimittäjiä, sillä käsillä olevan tutkimuksen kannalta

² Periaatteessa on mahdollista, että lehteä olisi julkaistu vielä vuoden 1922 jälkeen. Pidän tätä kuitenkin epätodennäköisenä, koska kirjoitusaktiivisuus vaikuttaisi laantuneen vuoden 1919 jälkeen merkittävästi. Mikäli alkuperäiset lehdet ovat säilyneet nykypäivään asti, niiden sijainti ei ole tiedossani.

³ Litterointi parantaa tekstien luettavuutta ja mahdollistaa sanahakujen tekemisen aineistosta. Tässä työssä lainaamani tekstikatkelmien osalta olen pyrkinyt parantamaan tekstin luettavuutta entisestään lisäämällä/poistamalla välimerkkejä, korjaamalla kirjoitusvirheitä ja poistamalla rönsyilevistä virkkeistä niiden sisällön kannalta epäolennaisia kohtia. Poistettujen kohtien merkinä on kaksi ajatusviivaa. Mikäli olen poistanut yhden tai useamman virkkeen, olen merkinnyt ajatusviivat hakasulkeisiin. Muita muutoksia en merkitse katkelmiin, elleivät ne muuta sanotun sisältöä merkittävästi.

keskeiset käsitteet *ihmiskuva* ja *ajallisuus* liittyvät läheisesti kuolemantutkimukselliseen intressiin, joka oli kandidaatintutkielmani keskiössä.

Hännilän Kaiku näki päivänvalonsa 1. toukokuuta 1914, jolloin Hännilän Nuorisoseuran perustamisesta oli kulunut vasta viikko tai pari.⁴ Lehden tuore numero pyrittiin julkaisemaan iltamien yhteydessä.⁵ Lehden toimitus kehotti seuran jäseniä osallistumaan aktiivisesti lehden sisällön tuottamiseen, mutta ajoittaisesta innostuksesta huolimatta työ vaikuttaisi jääneen pitkälti toimittajien harteille.⁶ Nimimerkki ”Peenhardi” sanoitti vuonna 1916 tilannetta seuraavasti:

Eikö lehtemme toimittaminen ole ollut – – sitä varten valittujen toimittajien yksityisenä huolena? Monta kertaa saavat he huolehtia sen sisällöstä ilman pienintäkään avustusta. Onko siis ihme, jos lehden sisältö siitä kärsii: täytyy panna paperille kaikenlaisten sällien lorut, jos nimittäin sattuu avustuksena saamaan – –.⁷

Vuosina 1914–1916 lehdellä oli neljä aktiivikirjoittajaa⁸. He olivat Juho Sikiö,⁹ Antti Hänninen (s. 1892),¹⁰ Juho Teräväinen (s.1888)¹¹ ja Antti Rossi (s. 1871)¹². Vuonna 1915 seuran jäsenmäärä oli noin 65 henkeä ja sen johtokuntaan kuuluneista henkilöistä yhdellä oli naistyyppillinen nimi.¹³ Johtokunnan ikäjakauma vuosina 1914–1915 vaikuttaisi olleen samankaltainen kuin *Kaiun* kirjoittajien ikäjakauma: heistä valtaosa oli noin 18–30-vuotiaita, mutta tämän lisäksi mukana oli yksittäisiä vanhempia seuralaisia.¹⁴ Tämä vastaa melko hyvin nuorisoseuraliikkeen valtakunnallista ikäjakaumaa, jossa keskimäärin 15–25-vuotiaiden jäsenten rinnalla toimi vanhempia, henkisessä auktoriteettiasemassa olleita henkilöitä.¹⁵ Naisoletettujen osuus

⁴ Juho Sikiö, Hännilän Kaiku, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914; Maaseutukirjeitä: Ruokolahti, *Karjala* 24.1.1915, 5. Lehtijutun mukaan seura perustettiin 26. huhtikuuta 1914, mutta Sikiön mukaan perustamispäivä olisi ollut 19. huhtikuuta 1914. Antti Rossin kirjoittaman juhlarunon perusteella nuorisoseuran avajaisia vietettiin 26. huhtikuuta. Päätös seuran perustamisesta on näin ollen täytynyt syntyä aikaisemmin, mahdollisesti 19. huhtikuuta. Ks. Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Rossi, Juhlaruno, joka lausuttiin Äitisaaren Hännilän Nuorisoseuran avajaisissa 26.4.1914, *Hännilän Kaiku* nd.

⁵ Nimimerkki ”Peenhardi”, Sananen lehtemme sisällöstä, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

⁶ Nimimerkki ”Toimitus” eli Antti Hänninen, Ohjelmamme, *Hännilän Kaiku* 20.2.1917; Numerossa 27.2.1916 lehden toimitus kiitteli saaneensa lukuisia tekstejä seuralaisilta. Ks. nimimerkki ”Toimitus”, Lehtemme lukijoille ja avustajille! *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

⁷ Nimimerkki ”Peenhardi”, Sananen lehtemme sisällöstä, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

⁸ Aktiivikirjoittajiksi kutsumieni henkilöiden kirjoitusaktiivisuus vaihteli yli viidestä tekstistä useisiin kymmeneen teksteihin.

⁹ En ole kyennyt kiitettävällä varmuudella henkilöimään Sikiötä, koska kylässä oli kaksi samannimistä henkilöä.

¹⁰ Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_I I Aa:26, 136, SSHY.

¹¹ Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_I I Aa:26, 148, SSHY.

¹² Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_I I Aa:26, 129, SSHY.

¹³ Maaseutukirjeitä: Ruokolahti, *Karjala* 24.1.1915, 5. Uutisen mukaan uusia jäsenilmoittautumisia seuraavalle toimintavuodelle toivottiin edelleen vastaanotettavan.

¹⁴ Johtokunnan jäsenistä ks. Maaseutukirjeitä: Ruokolahti, *Karjala* 24.1.1915, 5; Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_I I Aa:26, SSHY.

¹⁵ Tuomaala 2011, 50–51.

liikkeen jäsenistöstä oli 1900-luvun alkupuolella noin 40 prosenttia,¹⁶ mutta Hännilän Nuorisoseura vaikuttaisi olleen ainakin julkitasolla keskivertoa miesvetoisempi.¹⁷

Kaikilla *Kaiun* aktiivikirjoittajilla on miestyypilliset nimet, mutta en halua vetää tekstien pohjalta (mahdollisesti virheellisiä) johtopäätöksiä siitä, millainen heidän sukupuoli-identiteettinsä tai seksuaalinen suuntautumisensa on ollut. Useissa teksteissä naiset edustavat binääriin sukupuolikäsityksen mukaista ”vastarantaa”¹⁸ eli miessukupuolelle vastakkaista ”hienompaa sukupuolta”¹⁹, mutta on huomioitava, että kirjoittajien ilmaisutapoihin vaikuttavat kulttuuriset konventiot ja odotukset. Saara Tuomaalan mukaan nuorisoseurojen käsikirjoitetuissa lehdissä paikallisyhteisön arki ja normit kietoutuivat nuorisoseuraliikkeen agraarin työteliäisyyden ihanteeseen, jossa naiseus ja mieheys rakentuivat ruumiillisen ja sosiaalisen toiminnan kautta. Sukupuolittavat merkityksenannot olivat sekä isänmaallisia ja aatteellisia että arkisia ja käytännönläheisiä.²⁰ Nuorisoseuraliikkeen sisällä on näin ollen tuotettu tiettyjä sosiaalisesti hyväksytyjä naiseuden ja mieheyden malleja. Tarkastelen työssäni sukupuolta ja seksuaalisuutta kulttuurisena ja sosiaalisena konstruktiona, mutta en ulota tulkintojani identiteettien tasolle.²¹ Lähtökohtana tutkimuksessani on pyrkimys kunnioittaa ihmislajille tyyppillistä moninaisuutta.²²

Ajoittain *Kaiku* vaikuttaisi saaneen kritiikkiä henkilökohtaisuuksiin menevästä tai naissukupuolta halventavasta huumorista, jota osa seuralaisista piti loukkaavana.²³ Esimerkiksi yllä lainattuun ”Peenhardin” tekstiin viitaten *Kaiun* päätoimittaja linjasi samaisessa numerossa, ettei lehti suinkaan julkaise ”kaikenlaisten sällien loruja”, vaan yksinomaan seuran jäsenten kirjoituksia. Hän vetosi toimituksen luottavan seuralaisten rehellisyyteen, mutta tarkasteli kriittisesti myös toimittajien osuutta lehden sisältöön:

Myönnän sen, että jos lehti ei ole huvittava eikä arvokas – – johtuu se siitä, ettei toimittajien aivokopassa riitä siihen tarvittavaa tolkkua. Mutta että koko lehden suunta on ollut muka nimellisesti yksilöitä loukkaavaa, sen minä kiellän.²⁴

¹⁶ Numminen 2011a, 272.

¹⁷ En ole onnistunut paikantamaan mahdollisesti säilynyttä Hännilän Nuorisoseuran arkistoa, joten käytössäni ei ole seuran jäsenluetteloita.

¹⁸ Nimimerkki ”Ystävä kaikillen”, Hiukan selvikettä erehtysten varalta, *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

¹⁹ Huomioon otettavaa, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

²⁰ Tuomaala 2011, 67–68.

²¹ Tarkoitukseni ei ole kyseenalaistaa identiteettikokemusten merkittävyyttä, vaan päinvastoin kunnioittaa tutkittavien oikeutta itsemäärittelyyn.

²² Ihmisen monimuotoisuudesta ks. Hietalahti 2022, 47.

²³ Ks. nimimerkki ”Tyhjäntoimittaja”, Se oli vuorokeskustelu, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916 & tekstin vastine nimimerkki ”Ystävä kaikillen”, Hiukan selvikettä erehtysten varalta, *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

²⁴ Nimimerkki ”Päätoimittaja”, Toimituksen huomautus yllä olevan johdosta, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

Pääpiirteissään *Kaiun* tavoitteena vaikuttaisi olleen Antti Hännisen sanoja lainaten julkaista ”hyödyllistä, opettavaista ja myöskin leikillistä sisältöä”²⁵ seuralaisten henkisen ja siveellisen itsekasvatuksen tueksi.

1.2 Nuorisoseuraliike, Hännilän Nuorisoseura ja aikaisempi tutkimus

Nuorisoseuraliike syntyi 1880-luvulla Etelä-Pohjanmaalla johtotähtenään suomenkielisen maalaisväestön sivistäminen. Seurat pyrkivät edistämään ihmisten lukuharrastusta ja omaehtoista tiedonjanoa sekä korostivat luonteen ja kristillisen moraalin kehittämisen tärkeyttä.²⁶ Keskeisiä työmuotoja olivat kokoukset, seuralahdet, näytelmätoiminta, kuoro- ja soittokunta-toiminta, voimistelu ja urheilu, lukupiirit, kirjastot ja iltamat.²⁷ Hännilän Nuorisoseurassa iltamien ohjelma koostui tavallisesti esitelmistä, keskustelukysymyksistä, näytelmistä, piirileikeistä, laulusta ja tanssista.²⁸ *Kaiussa* iltamia nimitetään myös ”perheiltamiksi”²⁹.

Nuorisoseuraliikkeen synnyn taustalla oli lukuisia yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Käynnissä oli murros säätyjakoon perustuneesta yhteiskuntarakenteesta kansalais- ja luokkayhteiskuntaan, jolle ominaista olivat lisääntyvä liikkuvuus, elinkeinovapauden siivittävä talouskasvu, kapitalismi, eriarvoisuus ja nationalistinen aatemaailma.³⁰ Kansallisen liikkeen myötävaikutuksesta Suomen suuriruhtinaskuntaan syntyi suomenkielinen sivistyneistö, jonka levittämänä suomenkielinen kulttuuri alkoi vallata alaa mahdollistaen yhteyksien muodostumisen eri yhteiskuntaluokkien välille. Kansakoulujen perustaminen tuli pakolliseksi kaupungeissa vuonna 1866 ja maaseudulla vuonna 1898 edellyttäen, että koulupiirissä oli riittävästi lapsia, joiden vanhemmat suhtautuivat suojeasti koulunkäyntiin.³¹ Aina näin ei ollut, sillä osa vanhemmista pelkäsi koululaitoksen vieraannuttavan nuoret ruumiillisesta työstä.³²

Vuosisadan vaihteeseen mennessä sekä kansakoulujen että virkahenkilöksi valmistavien suomenkielisten oppikoulujen määrä oli kasvanut merkittävästi.³³ Tämä mahdollisti kansanliikkeiden kuten raittius- ja nuorisoseuraliikkeen leviämisen kasvavan suomenkielisen

²⁵ Nimimerkki ”Toimitus” eli Antti Hänninen, Hetken mielialoja, *Hännilän Kaiku* 1.5.1917.

²⁶ Heikkilä-Nurmi 1991, 43–45.

²⁷ Numminen 2011a, 277–280; Heikkilä-Nurmi 1991, 48.

²⁸ Juho Sikiö, Nuorisoseuran perheiltamat, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915; Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

²⁹ Ks. esim. nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

³⁰ Numminen 2011a, 18–20 & 22; Haapala, Häkkinen & Kaarninen 2021, 255–257.

³¹ Numminen 2011a, 21–22 & 26.

³² Rantala 2021, 439.

³³ Numminen 2011a, 26–27.

sivistyneistön keskuudesta myös maaseudulle ja muihin yhteiskuntaluokkiin. Sivistyneistö ei vastustanut kansalaisten yhteiskunnallisen toimijuuden lisääntymistä, koska kehityskulun katsottiin vahvistavan valtiota ja siten myös yläluokan asemaa valtiokoneistossa. Siinä aatteellisessa jatkumossa, johon myös nuorisoseuraliike liittyi, kansalaisjärjestöjen ja valtion välille ei haluttu tehdä selvää pesäeroa.³⁴

Nuorisoseuraliikkeen aatteellinen keulakuva oli laihialainen Santeri Alkio (1862–1930), joka toimi valtakunnallisen *Pyrkijä*-nuorisoseuralehden päätoimittajana. Hänen ohjelmassaan korostui ajatus *itsekasvatuksesta*, jolla Alkio tarkoitti seuralaisten itseohjautuvaa tahdonvoiman, itsetuntemuksen ja elämänkäsityksen kehittämistä. Hänen mukaansa sivistys ei tarkoittanut yksinomaan tiedollista pääomaa, vaan luonteen kasvattamista siten, että ihmisestä kehittyisi ainutlaatuinen, sisällään uinuvaa jumalallista hyvyyttä ilmentävä yksilö ja vastuullinen kansalainen. Sivistys ei Alkion mielestä kuulunut ainoastaan oppikoulun käyneille virkahenkilöille.³⁵ Alkio kirjoitti *Pyrkijässä* vuonna 1904 seuraavasti:

Mikä kotikasvatuksessa on jäänyt syystä tai toisesta vaillinaiseksi ja koulukasvatuksessa tilaisuuden puutteessa opettamatta[,] sitä voidaan itsekasvatuksen kautta auttaa. Omat voimat yhteen Jumalan voimien kanssa, – ja nuoren ihmisen tahto voi murtaa kaikki esteet. Ainoastaan niin kauan kuin olemme tietämättömiä omasta voimastamme ja itsekasvatuksen oppineuvoista, ovat heikon alkukasvatuksen tuottamat seuraukset auttamattomia.³⁶

Katkelma kuvastaa hyvin sitä, kuinka voimakas Alkion luottamus yksilöiden tahdonvoimaan ja kyvykkyyteen oli. *Kaiun* kirjoittajat ovat selvästi perehtyneet liikkeen aatteellisen johtajan ihmiskäsitykseen, koska useat lehden kirjoitukset heijastelevat Alkion näkemyksiä itsekasvatuksesta ja yksilöiden sisäisestä potentiaalista.

Hännilän Nuorisoseuran nuorempi jäsenkunta ja enenevässä määrin vuodesta 1896 lähtien syntyneet olivat käyneet kansakoulun (ks. kuva 2). Tämä ikäluokka vaikuttaisi olleen vanhempiaan kirjoitustaitoisempia.³⁷ Hänniläläiset kävivät kansakoulun naapurikylässä Soinilassa, jonne kertyi etäisyyttä asuinpaikasta riippuen noin viisi kilometria. Siellä vuosina 1908–1914 ensimmäistä opettajanvirkaa hoitivat Sortavalan seminaarista valmistunut ja Vuoksenniskan nuorisoseurapiirissä vaikuttanut Iivari Lankinen (1873–1914) ja hänen

³⁴ Alapuro & Stenius 1987, 12 & 36.

³⁵ Numminen 2011a, 145–148.

³⁶ Santeri Alkio, Nuorison itsekasvatuksesta I. Nuorison kasvatuksesta muutamia yleisiä näkökohtia. *Pyrkijä* 1.10.1904, 292.

³⁷ Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_I I Aa:26, SSHY.

puolisonsa Johanna Lankinen (os. Kokkonen) (1885–1913).³⁸ Iivari Lankinen järjesti lisäksi kurssimuotoista opetusta kansakouluiän ohittaneille nuorille.³⁹

Suomenkielisessä Sortavalan seminaarissa vallitsi Iivari Lankisen opiskeluaikoina 1900-luvun alussa voimakas kansallisromanttinen, nationalistinen ja sivistystyön tärkeyttä painottava eetos, minkä vuoksi opilaitos oli venäläisviranomaisten tarkan valvonnan kohteena. Venäläistämistoimien myötä seminaarin sisälle kehkeytyi jännitteitä ja vastarintaa.⁴⁰ Venäläistämistoimet vaikeuttivat myös nuorisoseurojen työtä 1900-luvun alussa. Yhdistysten perustamista rajoitettiin kenraalikuvernöörin esityksestä ja seuroilta evättiin arpajaislupia, mikä vaikeutti niiden taloudellista tilannetta.⁴¹ Antti Hänninen kuvasi *Kaiussa* helmikuun 1917

Kuva 2. Soinilan kansakoulun oppilaita ja opettaja Iivari Lankinen (alarivissä neljäs vasemmalta). Lankinen ja hänen puolisonsa menehtyivät verraten nuorella iällä. Arvioitu kuvausvuosi 1908–1910. Tulvista Hännilän Nuorisoseuran jäsenistä kuvassa on ainakin sisällissodassa kaatunut Johannes Teräväinen (1898–1918) (alarivissä vasemmalla). Kuvaaja tuntematon. Kuva: Antti Teräväisen jäämistö (kirjoittajan hallussa). J. Teräväisestä ks. Heporauta 1918, 512.

vallankumoukseen päättynyttä toista venäläistämiskautta seuraavin sanoin:

Sadat meidän rakkaan Suomemme parhaista pojista saivat virua Venäjän vankilain selleissä tai Siperian aroilla nääntymässä – – siitä syystä, että olivat pitäneet maan lakeja ja oikeuksia kunniaassa. – – yhteiskunnalliset sivistyspyrintömmekin ovat saaneet kokea tämän hirmuvallan kätyrien pimeitä hommia. [– –] – – viime aikoina Etelä-Karjalan nuorisoseura eli keskusseuramme [ei] saanut lupaa kokouksen pitoon linnoitusalueella – ei edes johtokunnan kokouksiin.⁴²

Tekstistä välittyä venäläistämistoimien luoma jännitteinen ja uhkaavaksi koettu ilmapiiri, jonka yhteydessä kansalliset kysymykset saivat tunnepitoisen sävyn.

³⁸ Ruokolahden rippikirja 1909–1919, AP_III I Aa:28, 31, SSHY; M. Huhtanen, Opettaja Iivari Lankinen, *Opettajain lehti: Kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti* 29.1.1915, 53–54; Päivän kuulumiset: Vuoksen niskan nuorisoseurapiiriin nuorisoseurakurssit ja piirin vuosikokous, *Karjala* 8.1.1915, 3; Tiedossani ei ole, oliko myös Johanna Lankinen seminaarista valmistunut opettaja. Kirkonkirjoissa hänen kerrotaan olevan kansakoulunopettaja.

³⁹ M. Huhtanen, Opettaja Iivari Lankinen, *Opettajain lehti: Kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti* 29.1.1915, 54.

⁴⁰ Ylikotila 2023, 94–96.

⁴¹ Numminen 2011a, 365–366 & 372; Montonen, Paavolainen, Moilanen & Inkilä 1943, 245.

⁴² Nimimerkki ”Toimitus” eli Antti Hänninen, Hetken mielialoja, *Hännilän Kaiku* 1.5.1917.

On todennäköistä, että Lankisten vaikutus kansakoulun käyneisiin nuoriin ja heidän kehittyvään kansalliseen aatemaailmaansa on ollut merkittävä. *Hännilän Kaiku* -kokoomateokseen liitettyssä kirjeessä (1966) Hännilän Nuorisoseuran entinen jäsen kertoo: ”Kotikoulu, jossa luettiin Maamme-kirjaa ja Vänrikki Stoolin tarinoita kohotti Hännilässä isänmaanrakkautta, jatkona kansakoulu ja isien tarinat iltapuhteina.”⁴³ Kansallisromanttinen ja nationalistinen aatemaailma tuli hänniläläisille tutuksi sekä kotona että koulunpenkillä, mutta sivistystyön tärkeyden painottaminen lienee ollut voimakkainta Soinilan kansakoulussa. *Kaiun* vuosien 1914–1916 aktiivikirjoittajat olivat jo ohittaneet kansakouluiän Soinilan kansakoulun avatessa ovensa, mutta tästä huolimatta koulu ja sen opettajat ovat todennäköisesti vaikuttaneet nuorisoseuran ja kyläyhteisön aatteelliseen ilmapiiriin.

Hännilän Nuorisoseuran keskusseurana toimi Etelä-Karjalan Nuorisoseura, jonka keskuspaikka oli Viipurissa.⁴⁴ Keskusseura julkaisi vuodesta 1912 alkaen *Nuorisoseura: Etelä-Karjalan Nuorisoseuran äänenkannattaja* -nimistä seuralehteä.⁴⁵ Vuonna 1904 Etelä-Karjalan nuorisoseurapiiriin kuului yhteensä 142 haaraosastoa ja vajaat 7000 jäsentä. Tietonsa ilmoittaneista seuroista (96:sta) vajaalla puolella oli kirjasto ja noin 30 prosentilla oma seuralehti.⁴⁶ Valtakunnallisesti vuonna 1905 peräti 74 prosentilla seuroista oli kirjasto ja puolella oma seuralehti.⁴⁷ Kymmenen vuotta myöhemmin Etelä-Karjalan nuorisoseurapiiriin kuului jo yli 300 haaraosastoa, mikä johtui osittain siitä, että piirissä oli tapana perustaa oma seuransa kuhunkin kylään pitäjittäin organisoidun toiminnan sijasta.⁴⁸ Vaikuttaisi siltä, että valtaosalla Etelä-Karjalan nuorisoseuroista ei ollut omaa seuralehteä, mutta täysin ainut laatuaan *Hännilän Kaiku* ei ollut. Muita eteläkarjalaisia seuralehtiä olivat esimerkiksi Rättijärven nuorisoseura Tyynen *Toimiva* ja Kurkijoen nuorisoseuran *Yritys*.⁴⁹

Tutkimukseni paikantuu tunne- ja kokemushistorian, ruumiillisuuden ja kuolemantutkimuksen tutkimuskentille. Lisäksi nuorisoseuraliikkeen aatehistoria on lähdeaineistoni

⁴³ Tauno Teräväiselle osoitettu kirje 18.12.1966, *Hännilän Kaiku* -kokoomateos 1971. Kirjeen kirjoittajan todennäköinen henkilöllisyys on tiedossani, mutta kirjeen arkaluontoisen sisällön vuoksi jätän hänet henkilöimättä.

⁴⁴ Vuonna 1913 *Pyrkijässä* kerrottiin Vuoksenniskan nuorisoseurapiirin irtautuneen omaksi piirikseen Etelä-Karjalan nuorisoseurapiiristä. Vuoksenniskan nuorisoseurapiiriin kuuluivat Ruokolahden lisäksi Joutsenon ja Rättijärven nuorisoseurat. *Kaiussa* keskusseuraksi mainitaan kuitenkin yksinomaan Etelä-Karjalan Nuorisoseura. Ks. Nuorison pyrintöjen alalta, *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 23.5.1913, 138.

⁴⁵ Montonen, Paavolainen, Moilanen & Inkilä 1943, 232–233.

⁴⁶ Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokous, *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.3.1904, 79.

⁴⁷ Numminen 2011a, 294 & 307.

⁴⁸ Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokous, *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 31.3.1914, 89–90; Numminen 2011b, 257–258; *Pyrkijässä* 1.3.1904 julkaistussa vuosikokouksetelmässä on tarkat tiedot kirjastojen ja seuralehtien määrästä, mutta seuraavina vuosina vuosikertomukset ovat tältä osin suppeampia.

⁴⁹ Montonen, Paavolainen, Moilanen & Inkilä 1943, 123 & 158. Teoksessa ei mainita seuralehtien ilmestymisvuosia, mutta ne vaikuttaisivat ajoittuvan 1800- ja 1900-lukujen taitteeseen.

kontekstualisoinnin kannalta keskeinen. Nuorisoseurahistoriikkeja on Suomessa kirjoitettu runsaasti, muutamia myös Ruokolahden lähialueilta. Tällaisia ovat esimerkiksi Risto Sillanpään *Juhlajulkaisu Simpeleen nuorisoseuran 100-vuotisesta toiminnasta 1895–1995* (1995) ja Pertti Vuoren *Konnunsuon nuorisoseura 1945–1995* (1995). Sulo Siitonen käsittelee lyhyesti Hännilän Nuorisoseuraa ja *Kaikua* teoksessaan *Ruokolahti, Kotiseutulukemisto III* (1985). Nuorisoseurojen toimintaa piiritasolla on tutkinut esimerkiksi Teuvo Moisio teoksessaan *Eteläkarjalaista nuorisoseuratyötä 100 vuotta 1890–1990* (1993).⁵⁰ Lisäksi Jaakko Nummisen viisiosainen teossarja *Yhteisön voima: Nuorisoseuraliikkeen historia* (2011) luo ajallisesti ja sisällöllisesti kattavan näköalan nuorisoseuraliikkeen toimintaan Suomessa vuosina 1881–2006. Tuure Holopaisen teos *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Santeri Alkion maailmankatsomus hänen tuotantonsa ilmentämänä* (2019) on puolestaan keskeinen tarkasteltaessa liikkeen aatteellisen johtajan Santeri Alkion maailmankuvaa ja ihmiskäsitystä.

Affektien ja ruumiillisuuden osalta Jenni Rinteen, Anna Kajanderin ja Riina Haanpään toimittama artikkelikokoelma *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa* (2020) kokoaa kattavasti yhteen affektien ja ruumiillisuuden tutkimusta kulttuurien tutkimuksen kentällä. Tutkimukseni kokemus- ja tunnehistoriallisen otteen kannalta merkittäviä teoksia ovat esimerkiksi Joan W. Scottin artikkeli ”The Evidence of Experience” (1991) ja Rob Boddicen *The History of Emotions* (2018). Artikkelissaan Scott argumentoi, ettei kokemuksia tulisi ottaa annettuina, vaan tutkijan tulisi kysyä, mitä kokemukset ylipäättään ovat ja miten ne rakentavat subjekteja.⁵¹ Boddice puolestaan painottaa tunteiden (käsite, joka väistämättä latistaa moninaisten kielellisten ilmaisujen ja kokemusten nyansseja) olevan historiallisia, kulttuurisidonnaisia ja kehollisia. Aistihavainnot eivät ole universaaleja ”totuuksia”, vaan tiettyssä historiallis-kulttuurisessa kontekstissa tapahtuvia, affektiivisten ja tiedollisten kerrostumien läpi suodattuvia tulkintoja todellisuudesta.⁵²

Kuolemantutkimuksen kentältä tutkimukseni kannalta keskeisiä teoksia ovat Bernard N. Schumacherin *Death and Mortality in Contemporary Philosophy* (2010) ja Sami Pihlströmin *Death and Finitude: Toward a Pragmatic Transcendental Anthropology of Human Limits and Mortality* (2016). Molemmat teokset tarkastelevat kuolemaa ja kuolevaisuutta filosofisen

⁵⁰ Piiritasolla merkittävä vanhempi teos on Paavo Montosen, Erkki Paavolaisen, Kaapro Moilasen ja Arvo Inki-län toimittama *Etelä-Karjalan nuorisoseuraliikkeen historia 1. Vuodet 1890–1917* (1943). Montonen ja Paavolainen ovat julkaisseet teoksen myös jatko-osan *Etelä-Karjalan nuorisoseuraliikkeen historia 2. Vuodet 1918–1950* (1950).

⁵¹ Scott 1991, 790.

⁵² Boddice 2018, 45 & 133–134.

tutkimusperinteen näkökulmasta. Tutkimukseni tarkoituksena on lisätä keskustelua paikallis-historiallisesti ja inhimillisesti merkittävästä lähdeaineistosta, josta tehty tutkimus käsittää toistaiseksi vain kandidaatintutkielmani. Lisäksi pyrin laajentamaan nuorisoseuraliikkeen historiatieteellistä tutkimusta järjestöhistoriikeista yksittäisiin ihmisiin ja heidän kokemuksiinsa. Katson kokemushistoriallisen lähestymistavan olevan erityisen merkittävä siksi, että se tarkastelee ihmistä toimivana, ajattelevana ja tuntevana olentona, joka vaikuttaa ympäristöönsä ja vaikuttuu siitä. Vuorovaikutteisuus on ihmisyyttä keskeisellä tavalla rakentava elämänalue.

1.3 Teoreettinen tausta

Tutkimukseni on teoriasidonnaista eli teen tulkintoja aineistostani teoreettisen viitekehyksen ohjaamana, pakottamatta kuitenkaan aineistoani jähmeisiin muotteihin.⁵³ Tarkoitukseni on luoda joustava teoreettinen kehys, joka taipuisi kuvaamaan ihmisyyteen olennaisesti kuuluvaa muutosta ja moninaisuutta. Ihmisyyteen ja ihmiselämään liittyvät kokemukset ja kysymykset ovat tunnepitoisuudessaan, monimuotoisuudessaan, helppoudessaan ja vaikeudessaan, ainutkertaisina ja jaettuina jotakin, joka pakenee jähmeitä muotteja ja yksiselitteisiä vastauksia. Myös epävarmat vastaukset ovat arvokkaita, sillä ne nostavat keskusteluun inhimillisiä aiheita ja kokemuksia, jotka toivon mukaan herättävät uusia kysymyksiä, uteliaisuutta ja ihmisenä olemisen (itse)reflektointia.

Tutkimustehtäväni keskiöön olen nostanut *ihmisen* ja *ihmisyyden*, jotka mitä suuremmissa määrin koskettavat myös itseäni. Sekä minä että tutkittavani kuuluvat Jarno Hietalahden sanoin ”ihmisyyden kehän”⁵⁴ sisäpuolelle, mikä vaikuttaisi implikoivan, että meillä on jotain yhteistä ja jaettua, mutta myös yksilöllisestä elämänhistoriasta, elinympäristöstä ja inhimillisestä moninaisuudesta kumpuavia eroja. Otan tutkimukseni lähtökohdaksi ihmisyyden moninaisuuden ja tinkimättömän arvokkuuden, joita Hietalahti peräänkuuluttaa humanistista ajatteluperinnettä puolustavassa teoksessaan *Ihmisyiden ytimessä. Filosofisen humanismin idea* (2022).⁵⁵ Arvokkuus ei tarkoita, että kaikki inhimillinen olisi ylevää ja kannatettavaa,⁵⁶ vaan ihmisen arvon tunnustaminen toimii lähtökohtana kriittiselle analyysille.

⁵³ Tiedostan, että teoreettisen viitekehyksen vaikutus tulkintoihini on korostunut, koska pyrin jäljittämään teksteistä merkityskerroksia, joita ne eivät välttämättä eksplisiittisesti kommunikoi. Toisenlaisista lähtökohdista tehty tutkimus antaisi todennäköisesti toisenlaisia vastauksia.

⁵⁴ Ks. esim. Hietalahti 2022, 51.

⁵⁵ Ks. esim. Hietalahti 2022, 23–24.

⁵⁶ Ks. Hietalahti 2022, 25.

Ihmisyyden kehään liittyy kysymys siitä, missä määrin ihmiset voivat ymmärtää toisiaan (esimerkiksi tutkija tutkittaviaan).⁵⁷ Andrew Copsonin mukaan ihmiset voivat luoda merkityksellisen yhteyden sekä erilaisiin ihmisiin että ihmisyyden kehän ulkopuolelle esimerkiksi eläimiin, musiikkiin ja luontoon. Ihmisuus ja inhimilliset kokemukset rakentuvat näissä vuorovaikutussuhteissa.⁵⁸ Käsillä olevassa tutkimuksessa selkein erottava tekijä tutkijan ja tutkittavien kokemusmaailmojen välillä on ajallinen etäisyys. Kuitenkin jo pelkästään se tosiasia, että olemme kukin eläneet ainutlaatuisen elämän ainutlaatuisista lähtökohdista, luo ihmisyytemme loputonta variaatiota. Jaan humanistisen käsityksen siitä, että ihmiset kykenevät kurottamaan oman välittömän elämänpiirinsä ulkopuolelle ja muodostamaan merkityksellisiä ja ymmärrystä tavoittelevia vuorovaikutussuhteita. Tämä koskee sekä tutkijaa että tutkittavia. Näissä vuorovaikutussuhteissa ajallinen ja muuttuva ihmiskeho on affektiivisessä, tunnepitoisessa liikkeessä. *Affekteilla* tarkoitan ruumiillisia tunnekokemuksia, jotka syntyvät vuorovaikutustilanteissa ja paikantuvat keholliseen subjektiiin.⁵⁹

Lähestyessäni *Kaiun* tekstien affektiivisiä vuorovaikutussuhteita hyödynnän Daniela Doverin kehittämää *eroottisen uteliaisuuden* käsitettä. Doverin mukaan uteliaisuutta on tavallisesti käsitelty päämääräorientoituneen QDK (question-desire-knowledge eli kysymys-halu-tieto) -mallin kautta. Tässä mallissa uteliaisuuden keskiössä on kysymys tai kysymyksiä, jotka kirvoittavat ihmisessä motivoivan tahtotilan löytää niihin vastaus. Uteliaisuus kuvautuu asenteena, jonka sisältö kiteytyy yhteen tai useampaan kysymykseen ja joka tavoittelee päämääräorientoituneesti tietoa, joka johtaisi uteliaan asenteen raukeamiseen.⁶⁰ Dover argumentoi, että QDK-malli ei huomioi sellaista uteliaisuuden muotoa, jonka sisältöä ei voida kiteyttää kysymysmuotoon ja joka ei tavoittele uteliaisuuden kohteen eli objektin tiedollista ja tunnepitoista tyhjentyä. Hänen mukaansa tällaista *eroottista uteliaisuutta* pitää yllä affektiivinen, yhteyttä tavoitteleva suhde objektiin, joka voi olla niin toinen ihminen kuin mikä tahansa muukin inhimillinen tai ei-inhimillinen kohde. Eroottinen uteliaisuus kumpuaa tutkimiseen ja

⁵⁷ Hietalahti 2022, 41–43 & 51–53.

⁵⁸ Copson 2015, 16–18.

⁵⁹ *Affektin* määrittelystä ks. Rinne, Kajander & Haanpää 2020, 8–9 & 14–16. Olen nojannut omassa määritelmässäni erityisesti Margareth Wetherellin ajatteluun siinä muodossa, jossa Rinne, Kajander ja Haanpää tulkitsevat sitä artikkelissaan. En kannata affektien ja reflektoitujen, kulttuurisidonnaisten tunnesanojen tiukkaa erottelua, vaan katson niiden muodostavan jatkumon, jossa myös affektit ovat yhteydessä kognitiivisiin ja kielellisiin prosesseihin.

⁶⁰ Dover 2024, 813–815.

lähentymiseen motivoivasta affektiivisesta liikutuksesta ja tiedollisesta vajeesta, joka on eroottisen uteliaisuuden elinehto.⁶¹

Nähdäkseni pääsemme lähemmäs eroottisen uteliaisuuden ydintä, mikäli huomioimme, että ”toiseutta” tutkiessaan ihmiset refleктоivat omaa minuuttaan ja ihmisyytään, joka on heidän eroottisen uteliaisuutensa (yksi) kohde. *Kaiun* teksteissä kirjoittajat astuvat oman välittömän kokemusmaailmansa ulkopuolelle kuvatessaan muita ihmisiä, luontoa ja ihmiselämän ajallista jäsentymistä. Ihmiselämän ainutkertaisuus ja ajallisuuteen liittyvä muutos tuovat elämään epävarmuuden komponentin, jonka johdosta sekä menneisyys että tulevaisuus näyttäytyvät jossain määrin vieraina – joskaan eivät vailla affektiivista ja kielellistä tarttumapintaa. Menneisyys elettyinä kokemuksena on merkityksiltään muuttuva ja epävakaa, koska sitä tulkitaan toistuvasti uudestaan kulloisestakin nykyhetkestä käsin.⁶² Ollessaan kosketuksissa muihin ihmisiin, luontoon ja omaan ajallisuuteensa ihminen on pakotettu refleктоimaan, kuka hän on suhteessa ”toiseuteen” ja muutokseen.

Doverin mukaan eroottisesti utelias ihminen liittää uteliaisuutensa kohteeseen positiivisia tunteita ja miellelyhtymiä erotuksena epämiellyttävien tai kammottavien objektien kiehtovuudesta (*morbid fascination*).⁶³ Inhimilliset kokemukset voivat olla paitsi myönteisiä ja innostavia myös ahdistavia, pelottavia, ristiriitaisia tai käsittämättömiä. Voidaanko eroottisen uteliaisuuden käsitettä näin ollen soveltaa ihmisyyteen? Nähdäkseni vastaus on myönteinen, mikäli uteliaisuuden kohde määritellään ”positiivisen” tai ”kammottavan” – jotka kategorioina ovat sekä tulkinnanvaraisia että jähmeitä – sijaan affektiivisesti latautuneeksi. Affektit ja tunteet liikuttavat ihmiskehoja ja kirvoittavat niissä tunnepitoista uteliaisuutta ja ihmisyyden reflektionia, jotka heijastelevat ihmiselämän monimuotoisuutta ja pakenevat yksinkertaistavia kategorisointeja.

Bernard N. Schumacher esittää Martin Heideggerin ajatteluun pohjaten, että ihminen tasapainottelee kahden ajattelumallin välillä: hän ymmärtää olevansa kuolevainen (*being-towards-death*), mutta samalla hän ajattelee oman kuolemansa olevan mahdottomuus (*not-being-towards-death*), koska hänen kokemuksensa ajallisena, tulevaisuuteen suuntautuvana olentona rakentuvat erilaisten suunnitelmien, odotusten ja toiveiden varaan.⁶⁴ Nähdäkseni eroottisesti

⁶¹ Dover 2024, 824–826.

⁶² Elämäntarinan rakentumisesta ks. Vehkalahti & Jouhki 2022, 377.

⁶³ Dover 2024, 824. Doverin mukaan eroottinen uteliaisuus ja kammottavien kohteiden kiehtovuus (*morbid fascination*) ovat käsitteellisesti ja kokemuksellisesti erillisiä ilmiöitä, vaikka voivatkin kietoutua toisiinsa.

⁶⁴ Schumacher 2010, 83–84.

uteliaan ihmisen tyhjentymätön tiedollinen ja affektiivinen vuorovaikutussuhde objektiin (tai subjektiin eli ihmiseen itseensä) edustaa tätä ihmiselämän koettua keskeneräisyyttä, joka ylläpitää toiveikkuutta ja pyrkimystä oppia tuntemaan itsensä ja ympäristönsä yhä paremmin. Tutkiessaan maailmaa ja ”toiseutta” ihmiset ottavat etäisyyttä omaan rajallisuuteensa, mutta samalla ihmisruumis on affektiivisten vuorovaikutussuhteiden kokeva ja refleksiivinen subjekti, joka painaa kaikkiin kokemuksiin ajallisuuden sormenjäljen. Näiden kahden asenteen vaihdellessa ja lomittuessa toisiinsa ihminen suuntautuu tulevaisuuteen pysyvänä odotushorisonttina voidakseen kiinnittyä omaan ajallisuuteensa – toisin sanoen voidakseen tutkia, kuka ja millainen hän on.

Doverin kehotusta seuraten katson, ettei uteliaisuus ole väistämättä episteemisesti motivoitunut,⁶⁵ vaan tiedollisesti pitävien vastausten sijaan inhimillinen ymmärrys voi kummuta merkityksellisyyden (ehkä hetkittäisestäkin) kokemuksesta. David E. Cooper pohtii teoksessaan *Meaning* (2003) merkityksen merkitystä (*meaning-indication*), joka hänen mukaansa syntyy sen tarkoituksenmukaisesta kytköksestä elämään (*appropriateness to Life*). Elämällä Cooper viittaa yksittäisen ihmiselämän (*life*) sijaan laajempaan inhimilliseen elämänmuotoon (*Life*), joka muodostaa jaetun viitekehyksen ihmisyksilöiden elämille.⁶⁶ Merkitysten ymmärtäminen on kokemuksellista: merkitykset ovat tarkoituksenmukaisia suhteessa kokemuspohjaiseen ymmärrykseen niiden suhteesta elämään.⁶⁷

Nähdäkseni Cooperin näkemys merkityksen merkityksestä lähenee *hiljaisen tietämisen* prosessia, jossa hiljaista tietokapasiteettia sovelletaan käytäntöön, reflektoidaan ja muovataan.⁶⁸ Hiljainen tietäminen on dynaaminen, vuorovaikutussuhteissa aktualisoituva prosessi, jossa keholliset käytänteet linkittyvät merkitysjärjestelmiin.⁶⁹ Liitän Cooperin teoriaan merkitysten kokemusperäisestä ymmärtämisestä dynaamisuuden ja kehollisuuden aspektit, jotka samalla haastavat hänen näkemyksensä yksittäisen ihmiselämän toissijaisuudesta merkityksenantojen viitekehyksenä.⁷⁰

⁶⁵ Dover 2024, 828–829.

⁶⁶ Cooper 2003, 30–31. Cooper yhdistelee näkemyksessään Wilhelm Diltheyn ja Ludwig Wittgensteinin ajattelua.

⁶⁷ Cooper 2003, 77.

⁶⁸ Toom 2008, 48.

⁶⁹ Alanko-Turunen & Pasanen 2008, 104–105.

⁷⁰ Cooper painottaa, että hänen tarkoituksensa ei ole kyseenalaistaa yksittäisen ihmiselämän tärkeyttä ja merkityksellisyyttä. Hänen mukaansa ihmiselämä (*life*) voi kuitenkin usein näyttäytyä merkityksettömänä, minkä vuoksi on perusteltua tarkastella laajempaa elämän viitekehystä (*Life*). Oma näkökulmani keskittyy rajalliseen ihmiselämään. Nähdäkseni merkityksenannot voivat olla hetkittäisiä, aivan kuten elämäkin. Ks. Cooper 2003, 129.

Käsittelen vielä lyhyesti *tiedon ja tietämisen/ymmärtämisen* välistä erottelua. Pasi Engesin mukaan kansanusko on kontekstisidonnaista arkitietoa, jolla on tieteellisestä ajattelusta poikkeava logiikka. Se on merkityksellinen, auktoriteettia omaava ja arjen vaihtuviin konteksteihin joustavasti taipuva ajattelun muoto.⁷¹ Tämän pohjalta katson, että tiedon ja uskon vastakkainasettelussa on kyse merkitysrakenteiden sisäisen logiikan eroavaisuuksista. ”Järkevyys” riippuu täysin siitä, minkä merkitysrakenteen puitteissa sitä määritellään, ja erilaiset tavat merkityksellistää ja jäsentää maailmaa ovat osa inhimillisten kokemusmaailmojen moninaisuutta. Havainnollistavana esimerkkinä merkitysten dynaamisuudesta toimii se, että käsitykset aisteista (joihin ovat aiemmin lukeutuneet esimerkiksi mielikuvitus ja muisti) ovat muuttuneet historian saatossa.⁷² Vastaavasti ovat muuttuneet aistihavainnot ja niiden merkitykset.⁷³ Käytän toimijuutta korostavia käsitteitä tietäminen/ymmärtäminen korostaakseni merkitysten kontekstisidonnaisuutta ja dynaamisuutta. Subjektiiivinen tietäminen tai ymmärtäminen on järkevää ja merkityksellistä siinä kontekstissa, jossa ihminen kokee sen tarkoituksenmukaiseksi suhteessa omaan elämäänsä.

Olen inspiroitunut yllä kuvaamistani keskusteluista pyrkiessäni muodostamaan seuraavaa tutkimustehtäväni suuntaa ja mielekkyyttä puoltavaa hahmotelmaa ihmisyyden ääriviivoista:

- 1) Jokaisella kirjoittajalla on omat yksilölliset lähtökohtansa, ilmaisutapansa, kiinnostuksenkohteensa ja persoonalliset ominaisuutensa, jotka ovat sellaisinaan arvokkaita.
- 2) Ihmisyys rakentuu affektiivisissa vuorovaikutussuhteissa muihin ihmisiin, materiaaliseen ja aineettomaan kulttuuriin, ei-inhimillisiin toimijoihin, luontoon ja ympäristöihin, joita ihmiset merkityksellistävät erilaisten merkitysrakenteiden puitteissa.
- 3) Ihminen on ajallinen ja ruumiillinen, uteliaasti elämään (ja sen vääjäämättömänä seurauksena kuolemaan) asennoituva olento, joka pyrkii ymmärtämään ja merkityksellistämään olemassaoloaan, mutta

⁷¹ Enges 2012, 75–76. Enges pohjaa näkemyksensä etnometodologiseen teoriaan; Santeri Alkio katsoi tieteen kehittymisen olevan jatkuva prosessi vailla täydellistymispistettä. Tämän vuoksi hän puhui ”tieteellisestä uskosta”, joka palautti tieteen samaan käsitteelliseen yhteyteen kristinuskon kanssa. Kuten hänen uskonvaraisuutta korostava retoriikkansa osoittaa, hän arvosti kristinuskoa tiedettä enemmän. Tämä havainnollistaa, että tieto ja usko ovat sidoksissa yksilön maailmankuvaan. Ks. Holopainen 2019, 114; Rob Boddicen mukaan sekä tiede että uskonto esittävät tietoa koskevia väitteitä, jotka ovat kuitenkin yhteismitattomia, koska ne perustuvat erilaisiin oletuksiin maailmasta. Käsitykset tiedosta ovat sidoksissa yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Ks. Boddice 2018, 87.

⁷² Boddice 2018, 138.

⁷³ Väite perustuu argumenttiin, jonka mukaan aistit ovat kehollis-kulttuurisia. Keholliset kokemukset eivät koskaan ole irrallaan ympäröivästä kulttuurisesta kontekstista. Ks. Boddice 2018, 133.

- 4) inhimillinen kokemusmaailma pakenee moninaisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan täydellistä ymmärrystä, minkä vuoksi ihmisyyttä ja ihmiselämää koskeva tietäminen on kehollista, kokemusperäistä, muuttuvaa ja osittaista.

1.4 Metodit ja tutkimusetiikka

Analysoin tutkimusaineistoani lähiluvun avulla. Kiinnitän teksteissä erityistä huomiota kolmeen osa-alueeseen, jotka toimivat johtolankoina kirjoittajien ihmiskuvaa ja ajallisuutta koskeviin käsityksiin:

- a) merkitysrakenteisiin, niiden ”säröihin” ja uudelleen rakentumiseen
- b) vuorovaikutussuhteisiin sekä
- c) kokemusten, kerronnan ja ihmiselämän ajalliseen jäsentymiseen.

Barry Brummett määrittelee lähiluvun kurinalaiseksi ja kriittiseksi lukutavaksi, joka tavoittelee ymmärrystä tekstien moninaisista merkityskerroksista ja vivahteista.⁷⁴ Lähilukua systemaattisesti harjoittava henkilö on sekä kriitikko⁷⁵ että ”merkitysten salapoliisi”⁷⁶, jolla on eettinen vastuu jakamistaan näkökulmista. Brummettin näkemys tekstien *ideologioista* on erityisen mielenkiintoinen. Hänen mukaansa ideologiat ovat arvoista, uskomuksista ja sitoumuksista koostuvia järjestelmiä, jotka muotoutuvat arkisissa vuorovaikutustilanteissa punoutuvat vallan ja argumentaation rakenteisiin.⁷⁷ Tässä mielessä ideologian käsite muistuttaa merkitysrakenteen käsitettä, sillä molempien syvempi ymmärtäminen edellyttää tutkijalta kriittistä, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset valtarakenteet huomioivaa lukutapaa, joka mahdollistaa inhimillisiin kokemuksiin vaikuttavien moninaisten tekijöiden erottelun ja analyysin dialogissa lähteaineiston ja tutkimuskirjallisuuden kanssa.

Jyrki Pöysä on heittänyt ilmoille kysymyksen siitä, mitä *läheltä* lukeminen itse asiassa tarkoittaa: tunnepitoista läheisyyttä, hitautta, tarkkuutta – vai kenties jotain muuta?⁷⁸ Nähdäkseni käsitteen ”vaeltaminen”⁷⁹, kuten Pöysä asian ilmaisee, ei kuitenkaan tarkoita, etteikö lähiluvun avulla voitaisi tuottaa uutta, mielenkiintoista ja tieteellisesti pätevää tietoa. Tämä kuitenkin edellyttää metodin tarkempaa määrittelyä. Tapani lähilukea aineistoa on *läheltä* lukemista

⁷⁴ Brummett 2019, 8 & 34.

⁷⁵ Brummett 2019, 11–12.

⁷⁶ Brummett 2019, 7.

⁷⁷ Brummett 2019, 33 & 68–70.

⁷⁸ Pöysä 2010, 333.

⁷⁹ Pöysä 2010, 331.

sanan monissa merkityksissä. Luen tekstejä useita kertoja hitaasti ja tarkasti tehden niihin samalla muistiinpanoja, jotka ohjaavat huomioni kiinnittymistä ja tulkintojeni muovautumista seuraavilla lukukerroilla. Lisäksi pyrin soveltamaan lähiluennassani empaattista, tunneyhteyttä tavoittelevaa asennetta, joka toimii eräänlaisena kulkuneuvona liukuessani omasta kokemusmaailmastani kirjoittajien kokemusmaailmoihin ja takaisin.

Empaattinen asenne on tutkijalle sekä mahdollisuus että haaste. Subjektiiivinen kokemus affektiivisesta yhteydestä tutkittaviin voi luoda illuusion yhteisymmärryksestä, vaikka yksilöiden kokemukset ovat harvoin täysin yhteneviä. Rob Boddice suhtautuu empaattisen asenteen hyödyntämiseen historiantutkimuksessa kriittisesti, koska oletus jaetusta ihmisyydestä asettaa tutkimuksen lähtökohdaksi tutkijan oman kokemusmaailman. Tutkittavien kokemuksia tulisi hänen mukaansa pyrkiä ymmärtämään siinä kontekstissa, jossa ne ovat syntyneet.⁸⁰

Elisa Aaltola kuvaa empatian olevan huomattavan monisyinen ilmiö, joka ei typisty projektiiiviseen empatiaan eli omien kokemusten heijastamiseen toiseen ihmiseen.⁸¹ Aaltola osoittaa, että affektiivisen empatian eli kehojen välillä liikkuvien ja niitä liikuttavien, ”resonoivien” tunnekokemusten yhdistyessä muihin empatian muotoihin on mahdollista harjoittaa empatiaa, joka kohdentuu toiseen ihmiseen ja huomioi yhtäläisyyksien rinnalla yksilöiden välisiä eroja ja erityisyyttä.⁸² Boddicen korostama kokemusmaailmojen kontekstualisointi ei ole empatialle vierasta, vaan se toimii apuna esimerkiksi simuloivassa empatiassa eli kuviteltaessa toisten ihmisten kokemusmaailmoja.⁸³ Mikäli historiantutkimuksen ihanteena on omat tunteensa sulkeistava tutkija, on nähdäkseni aiheellista kysyä, kuinka hyvin hän kykenee kohtaamaan tutkittavansa tuntevina yksilöinä.⁸⁴

Empaattinen asenne tarkoittamassani merkityksessä ei nosta tutkijan subjektiiivisiä kokemuksia tulkintojen ainoaksi tai ylimmäksi auktoriteetiksi, vaan pyrkii kunnioittamaan erilaisuutta ymmärrystä tavoittelevalta pohjalta. Affektiivisen lähentymisen ja etääntymisen kautta pyrin hahmottamaan, mikä tutkittavien kokemuksissa on minulle itselleni tuttua ja samaistuttavaa – ja mikä puolestaan erilaista, vierasta tai jopa käsittämätöntä. Kiinnitän huomiota

⁸⁰ Boddice 2018, 126 & 130.

⁸¹ Projektiiivisesta empatiasta ks. Aaltola & Keto 2017, 30–31.

⁸² Aaltola & Keto 2017, 67–68 & 93–94. Aaltolan mukaan empatian eri muotoja ovat projektiiivinen ja simuloiva empatia, kognitiivinen empatia, affektiivinen empatia, ruumiillinen empatia ja reflektiivinen empatia.

⁸³ Aaltola & Keto 2017, 37. Aaltolan mukaan ajatuksen kontekstualisoinnin tärkeydestä on esittänyt muun muassa filosofi Adam Smith.

⁸⁴ Aaltolan mukaan kognitiivisen eli järkeen pohjaavan empatian tulisi yhdistyä muihin empatian muotoihin, jotta yksilö kykenisi tunnistamaan ja tunnustamaan muiden ihmisten tunteet ja subjektiviteetin. Ks. Aaltola & Keto 2017, 51.

reflektiiviseen empatiaan, jolla tarkoitan empatian kokemusten kriittistä ja etäisyyttä ottavaa arviointia, jonka avulla pyrin hahmottamaan empatian yhteyksiä omassa ajattelussani vaikuttaviin merkitysrakenteisiin.⁸⁵ Oma ajallinen ihmiskehoni toimii tutkimukseni pääasiallisena tutkimusinstrumenttina, joka tuntee ja tulkitsee tekstien merkityskerroksia. Tutkimukseni välittämissä näkökulmissa lomittuvat tutkittavien, tutkijan ja tutkimusta lukevan yleisön kokemusmaailmat, mikä kuvastaa inhimillisten kokemusten kentän vuorovaikutteisuutta.

Lähiluvun prosessi on luonteeltaan heuristinen, mutta myös *dialoginen* ja *teoreettisesti informoitu*. Dialogisuudella tarkoitan, etten pyri lukiessani toteuttamaan niin kutsuttua *metodisen sulkeistamisen* ideaalia eli tekstin tulkintaa ”haittaavien” pohjatietojen ja ennakko-odotusten sulkeistamista.⁸⁶ Tekstejä ei kirjoiteta eikä lueta tyhjiössä, joten katson tämän (tavoittamattoman) ideaalin olevan historiatieteen kontekstissa tarpeeton. Tulkintani muodostuvat dialogissa aineiston, tutkimuskirjallisuuden ja oman inhimillisen kokemuspohjani kanssa. Lisäksi lähiluentani on teoreettisesti informoitua eli teoreettinen viitekehysesni ohjaa sitä, mihin aihepiireihin kiinnitän teksteissä huomiota.⁸⁷ Läheltä lukemisen vastapainona luen tekstejä myös silmäillen, kursorisesti ja emotionaalista etäisyyttä ottaen, jotta lähiluennan kautta rakentuvat tulkinnat asettuisivat osaksi laajempaa kontekstia.

Erittelen ja jäsenän teksteistä tekemiäni havaintoja teemoittelun avulla. Työni rakennetta jäsentävinä kattoteemoina toimivat itsekasvatus yksilön henkisenä kehityksenä, itsekasvatus yksilön sosiaalisena ja yhteiskunnallisena velvollisuutena sekä inhimillinen ajallisuus, muutos ja rajallisuus. Ensimmäisessä pääluvussa tarkastelen ihmiselämän valintoja, merkityksellisyyden kokemuksia ja päämääriä nuorisoseuraliikkeen aatteellisessa kontekstissa sekä osana jokapäiväisen elämän käytäntöjä. Toisessa pääluvussa tutkin, miten ihminen tuntevana olentona paikantuu osaksi paikallisyhteisön normatiivisia rakenteita ja modernia kansakuntaa. Kolmannessa pääluvussa tarkastelen kirjoittajien affektiivisia kokemuksia ihmiselämän ajallisesta jäsentymisestä ja kerrostuneisuudesta.

Työni merkittävimpiä eettisiä linjauksia on se, missä määrin käsittelen kirjoittajien henkilökohtaista elämää. Olen päättänyt kertoa kirjoittajien nimen ja syntymävuoden niissä tapauksissa, joissa heidän henkilöimisensä on ollut kiitettävällä varmuudella mahdollista.⁸⁸

⁸⁵ Reflektiivisestä empatiasta ks. Aaltola & Keto 2017, 96. Aaltola ei käytä merkitysrakenteen käsitettä.

⁸⁶ Vrt. Pöysä 2010, 344. Pöysä tarkastelee omaa tapausesimerkkiään folkloristiikan viitekehysesssä.

⁸⁷ Teoreettisesti informoidusta lähiluvusta ks. Pöysä 2010, 344.

⁸⁸ Hännilässä asui tutkimusajankohtana samannimisiä henkilöitä, mikä tekee henkilöimisestä paikoin haastavaa. Joissain tapauksissa esimerkiksi käsiala tai tekstin sisältö voi antaa vihjeitä kirjoittajan iästä tai

Ratkaisuni taustalla on pyrkimys kunnioittaa heidän tekijyyttään ja toimijuuttaan. Kirjoittajat käyttävät pääasiassa vaihtuvia nimimerkkejä, mutta oletan lähtökohtaisesti, että pienessä nuorisoseurassa aktiivikirjoittajat ovat olleet laajalti seuralaisten tiedossa.⁸⁹ Yksityisyyden suojelemisen tai sensuurin pelon sijaan on todennäköistä, että nimimerkkien käyttö on ollut kirjoittajien keskuudessa vakiintunut tapa. Kirkonkirjoja tarkastelemalla olen pyrkinyt pääpiirteissään hahmottamaan, millaisissa perheissä kirjoittajat ovat varttuneet ja eläneet. Tarkempi perehtyminen heidän elämäänsä edellyttäisi kuitenkin erilaista lähdepohjaa ja kysymyksenasettelua. Tästä syystä tutkimukseni painopiste on kirjoittajien elämänkulun sijaan heidän tuottamassaan tekstiaineistossa – toisin sanoen ajattelun ja reflektoinnin prosesseissa. Nämä ovat todennäköisesti saaneet erilaisia muotoja heidän elämänsä eri vaiheissa.

Toinen keskeinen eettinen kysymys liittyy siihen, tarkastelenko kirjoittajien näkemyksiä ihmisyydestä yksilölähtöisesti vai osana laajempaa kokonaisuutta. Tähän liittyen pyrin huomioimaan molemmat näkökulmat. En halua pakottaa yksilöiden ajattelua yhdenmukaiseen kehiköön, koska tämä pyyhkisi väistämättä näkyvistä aineiston nyansseja ja yksilöiden persoonallisia eroja. Toisaalta tekstejä yhdistävät ajallinen, aatteellinen, kulttuurinen ja maantieteellinen konteksti sekä julkaisupaikka, joten niitä on perusteltua tarkastella myös kokonaisuutena.⁹⁰ Tämän vuoksi erityisesti lähiluvun rinnalla kulkeva teemoittelu pohjaa tekstiaineistossa toistuviin aihepiireihin. Suorat lainaukset tuovat näkyville kirjoittajien yksilöllisiä äänenpainoja.

henkilöllisyydestä. Myönnän kuitenkin, että virheet henkilöinnissä ovat mahdollisia. Kirjoittajatiedot perustuvat pääasiassa Tauno Teräväisen kokoomateoksesta löytyvään osin puutteelliseen sisällysluetteloon, jonka lähde ei ole tiedossani. Olen pyrkinyt arvioimaan, korjaamaan ja täydentämään tietoja kirkonkirjojen, käsialojen ja tekstien sisällön pohjalta.

⁸⁹ *Kaiun* vaihtuvat toimittajat, joista valtaosa lukeutui aktiivikirjoittajiin, mainitaan joissain numeroissa nimeltä.

⁹⁰ Tekstiaineiston tarkastelu kokonaisuutena on myös käytännöllisistä syistä perusteltu ratkaisu, koska en ole kyennyt henkilöimään kaikkia tekstien kirjoittajia.

2 ”Aatteen voimalla sankarit kaikki etsivät elämän rauhaa”

Tässä pääluvussa tarkastelen ihmiselämälle annettuja merkityksiä, niiden säröttyneisyyttä ja uudelleen rakentumista *Hännilän Kaiussa*. Ensimmäisessä alaluvussa keskityn kirjoittajien näkemyksiin ihmiselämän paheista, vastuksista, vaaroista ja houkutuksista, joita vastaan kirjoittajat kuvaavat voitavan taistella erilaisten tietojen, taitojen ja ominaisuuksien avulla. Kutsun näitä viimeksi mainittuja kokoavasti *siveelliseksi pääomaksi*. Toisessa alaluvussa tutkin kirjoittajien näkemyksiä siveellisen pääoman kanavoimisesta itsekasvatuksen ja henkisen kehityksen vipuvoimaksi. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen tämän kehityksen koettuja merkityksiä osana ihmiselämän ajallisia, materiaalisia ja sosiaalisia konteksteja – eli sitä, mitä *Kaiun* kirjoittajat pitivät ihmiselämän tarkoituksena ja päämääränä.

2.1 ”Varjokuvia elämästä”

Kaiun teksteissä ihmiselämään sisältyy voimia, jotka vetävät ihmistä puoleensa, koettavat syöstä hänet oikealta tieltä tai yrittävät tukahduttaa hänen elämänvoimansa. Tällaisia uhkaavia voimia ovat erilaiset paheet, vastukset, vaarat ja houkutukset. Näiden vastavoimana toimivat yksilön omaamat tiedot, taidot ja ominaisuudet, joita ovat esimerkiksi vahvat ruumiinvoimat, aatteellinen vakaumus, itseluottamus, tahdonvoima, itsenäinen ajattelukyky, itsehillintä ja naisoletetuilla emännyyteen liitetyt taidot kuten ruoanlaitto. Kutsun näitä kokoavasti *siveelliseksi pääomaksi*, sillä kuten tuonnempana osoitan, nämä tiedot, taidot ja ominaisuudet kytkeytyvät henkisen kehityksen ihanteeseen, jonka keskiössä ovat käsitykset siitä, mikä on oikeaa, hyvää ja siveellistä.⁹¹

Pääoman käsite on peräisin sosiologi Pierre Bourdieulta, joka katsoi pääomaa olevan kolmea päätyyppiä: *kulttuurista*, *taloudellista* ja *sosiaalista*. Näiden lisäksi hän erotti omaksi tyyppiin *symbolisen pääoman*, joka kuvastaa kulttuurisen, taloudellisen ja/tai sosiaalisen pääoman avulla saavutettua arvovaltaista asemaa, joka on tietyn yhteisön ja sosiaalisen järjestelmän sisällä tunnustettu.⁹² Bourdieu käytti taloustieteestä lainattua pääoman käsitettä vertauskuvallisesti selittämään yhteiskunnallisten valtasuhteiden mekanismeja. Hän argumentoi eri pääomatyypin kytkeytyvän toisiinsa vaihtosuhteiden kautta valuuttojen tapaan.⁹³ Erik Neveun mukaan pääoman käsite on ollut yhteiskuntatieteissä suosittu, ja tutkijat ovat pyrkineet

⁹¹ Anu Järveläinen on tutkinut nuorisoseurojen kokouspöytäkirjoja sosiaalisen pääoman näkökulmasta pro gradu -tutkielmassaan *Sosiaalinen pääoma ja nuorisoseurat 1897–1912* (2021).

⁹² Neveu 2018, 248 & 359.

⁹³ Neveu 2018, 362.

löytämään uusia pääomatyyppisiä, jotka täydentäisivät Bourdieun mallia – jopa siinä määrin, että käsite on ollut vaarassa kokea inflaation. Neveu argumentoi, että uudet pääomatyyppit ovat lähes poikkeuksetta Bourdieun kolmen päätyypin (usein puutteellisesti määritellyt) variaatioita, joiden tutkimuksellinen lisäarvo on monissa tapauksissa vähäinen.⁹⁴

Siveellisen pääoman alle lukeutuvat tiedot, taidot ja ominaisuudet palautuvat pitkälti Bourdieun tyypittelyyn: esimerkiksi ruumiinvoimat ovat maanviljelijälle taloudellista ja sosiaalista pääomaa, kirjallisuuden lukeminen kulttuurista pääomaa ja ruoanlaittotoimitus maalaistalon emännälle sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista pääomaa. Siirryttäessä Bourdieun tyypittelystä ”uusiin” pääomatyyppisiin saattavat taustalla olevat perustavanlaatuiset valta- ja vaihtosuhteet hämärtyä.⁹⁵ Kriitikistä huolimatta koen siveellisen pääoman käsitteen olevan oman lähdeaineistoni kannalta selitysvoimainen, koska pyrin korostamaan tietoihin, taitoihin ja ominaisuuksiin liitettyjä arvonantoja ja päämääriä. Käytän näin ollen käsitettä tietoisesti eri pääomatyyppisiä kokoavana. Siveellisyys oli 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun nuorisoseuraliikkeessä keskeinen käsite, jolla viitattiin laveasti itsekasvatusta ja henkistä kehitystä edistävään, moraalisten ihanteiden ja sosiaalisten normien mukaiseen ajatteluun ja toimintaan.⁹⁶

Kaiussa siveellinen pääoma on luonteeltaan sekä *kohdentavaa* että *eteenpäin suuntaavaa*. Tirlannetta voisi hahmottaa siten, että ihminen seisoo keskellä myrskyä. Kohdentavat tekijät pitävät hänet polulla, kun taas eteenpäin suuntaavat tekijät mahdollistavat liikkumisen myrskyn keskellä kohti haluttua päämäärää. Polku kuvastaa itsekasvatusta ja tuuli henkisen kehityksen vastavoimia. Mikäli ihminen jää paikoilleen, hänen potentiaalinsa ei aktualisoidu.⁹⁷ Santeri Alkion ajattelussa vastaava käsitystapa sai kristillisen merkityksen. Hän hahmotti ihmisen

⁹⁴ Neveu 2018, 369. Neveu huomauttaa, ettei Bourdieu itse olisi todennäköisesti vastustanut pääoman käsitteen edelleen kehittämistä, koska myös hän nimesi teksteissään uusia pääomatyyppisiä määrittelemättä näitä kuitenkin kovin tarkasti. Ks. Neveu 2018, 368.

⁹⁵ Toisaalta pitäytyminen pääoman kolmessa päätyypissä saattaa häivyttää valtasuhteiden nyansseja, minkä vuoksi pidän perusteltuna tyypittelyn uudelleen soveltamista kunkin aineiston erityislaatu huomioiden. Esimerkiksi Kate Huppatz on argumentoinut, että Bourdieun tyypittelyä on syytä tarkentaa, jotta yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen liittyvät valtarakenteet tulisivat paremmin näkyville. Ks. Huppatz 2009, 46.

⁹⁶ *Kaiussa* yöjuoksun/öitsemisen ja esiaviollisten seksisuhteiden vastustaminen eivät ole merkittävässä asemassa siveellisyysdiskurssissa toisin kuin nuorisoseuraliikkeen ohjelmassa kansallisesti. Nuorisoseuraliikkeen seksuaalisuutta koskevista siveellisyyskäsitteistä ks. Numminen 2011a, 321 & Santeri Alkio, Maalaisnuorisomme suhteesta siveellisyyskäsitykseen, *Pyrkijä* 1.7.1903.

⁹⁷ Tekemässäni käsitteellisessä jaottelussa *kohdentavaan* ja *eteenpäin suuntaavaan* pääomaan viimeksi mainittu toimii potentiaalia aktualisoivana liikevoimana. Kohdentava pääoma ei kuitenkaan rinnastu suoraan yksilön potentiaaliin, vaan kohdentuneisuus kuvaa eräänlaista koettua yhteyttä tähän jokaisen yksilön omaamaan potentiaaliin, jonka myöhemmin osoitan rinnastuvan teksteissä Jumalan tahtoon.

toimivan maan tavoin Jumalan asettamien luonnonlakien, eräänlaisen piilevän potentiaalin pohjalta, mutta tuottaakseen hedelmää molemmat vaativat aktiivista muokkaamista.⁹⁸

Siveellisen pääoman aktualisoitumisen kannalta tärkeimmiksi ominaisuuksiksi *Kaiun* kirjoittajat nimeävät tiedonjanon, tahdonvoiman ja itseluottamuksen, jotka kanavoivat yksilön potentiaalia liikevoimaksi. Juho Sikiö kirjoittaa ihmistoimintaa ohjaavan sisäisen tiedonjanon olevan edellytys sille, ettei yksilöistä tulisi

tahdottomia leipätaistelijoita, joilla ei ole mitään pyrkimyksiä jalompaan henki- seen itsekasvatukseen kuin tyydyttää omia intohimojaan tai olla suorastaan yhteis- kunnan turmioksi. Toimettomuus on yksi, joka synnyttää irstaisia mielikuvituksia, jotka heikossa luonteessa kehittyvät puheiksi ja töiksi. [– –] Emme nyt ainakaan toistaiseksi tiedä parempaa ja kaikille sopivaa keinoa sammuttamaan tuota tiedon- janoa kuin käyttämällä hyvää kirjallisuutta ja ottamalla osaa nuorisoyh- ynnä muiden edistysseurain toimintaan.⁹⁹

Sikiön mukaan toimettomuus nostaa pinnalle ihmismielessä asuvia moraalisesti tuomittavia ajatuksia ja intohimoja, jotka ovat vaarassa heijastua yksilön toimintaan ja ihmissuhteisiin, mikäli hänelle ei ole kehittynyt riittävää luonteenlujuuutta niiden vastustamiseksi. Ratkaisuksi Sikiö ehdottaa osallistumista edistysseurojen toimintaan sekä tiedonjanoa sammuttavaa hyvää kirjallisuutta. Tällaiseksi hyväksi kirjallisuudeksi miellettiin nuorisoseuraliikkeen piirissä ta- vallisesti opettavainen, yleissivistävä ja vastuullisen kansalaisen ihannetta tukeva kirjallisuus, kuten maanviljelyä ja historiaa käsittelevät tietokirjat, kansallisten merkkihenkilöiden elämä- kerrat ja kaunokirjalliset teokset kuten Aleksis Kiven *Seitsämän veljestä* (1870) ja Juhani Ahon *Kevät ja takatalvi* (1906).¹⁰⁰

Sikiön näkemys kirjallisuuden tiedonjanoa sammuttavasta funktiosta on mielenkiintoinen, koska samassa yhteydessä hän toteaa tiedonjanon olevan merkittävä ase taistelussa toimitto- muutta ja siitä versoavia paheita vastaan. Eikö tiedonjanon sammuminen näin ollen passivoisi ihmistä ja johtaisi turmion tielle? Tulkitsen Sikiön itse asiassa tarkoittavan Daniela Doverin kuvaaman eroottisen uteliaisuuden kaltaista tiedonjanoa, joka ei sammu kuluttamalla hyvää kirjallisuutta. Tiedonjanon sammuttaminen voi olla yksi lukemiseen innostava motiivi, mutta uteliaan ihmisen kyltymätön halu tutkia itseään ja maailmaa yhä syvemmin pitää yllä lukuhar- rastusta – ja vastaavasti loitolla toimitto muutta. Eroottinen uteliaisuus ei vaikuttaisi olevan

⁹⁸ Holopainen 2019, 265.

⁹⁹ Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹⁰⁰ Heikkilä-Nurmi 1991, 44–46.

päämääräorientoitunutta eli se ei kohdennu vain yhteen päämäärään, tietoon.¹⁰¹ Näin ollen tiedonjanoa on tarkasteltava ideatasolla takertumatta sen sanatarkkaan määritelmään.

Kaiussa tietojen kartuttaminen liittyy usein vahvasti maata viljelevien perheiden arkeen ja elinkeinon. Maanviljelymenetelmiä, juuresten ja vihannesten kasvatusta, rahataloutta ja ruoanlaittotaitoa koskeva tieto aktualisoituu arkisissa käytänteissä ja työnteossa, joutuu kriittisen arvioinnin kohteeksi ja muovautuu edelleen. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii Sikiön kuvaus maanviljelymenetelmien kehityksestä:

Nykyinen vuoroviljely on osoittautunut paljon edullisemmaksi entistä kolmivuoroista järjestelmää, sillä vuoroviljelyksen kautta voidaan lantaa käyttää suuremmassa määrässä suoviljelykseen, ja kokemus on osoittanut, että suo vähemmällä lannalla antaa paremman sadon kuin pelto.¹⁰²

Tällainen arkisia käytänteitä koskeva tieto on kehollista: tieto ja käytännön toiminta merkityksellistyvät suhteessa toisiinsa ja muovaavat ihmiskehoihin piirtynyttä hiljaista tietokapasiteettia. Tätä tietoa ihmiset voivat ainakin jossain määrin kommunikoida (esimerkkinä tästä toimivat vaikkapa Hännilässä järjestetyt keittokurssit)¹⁰³, mutta kehollistuneena tietoa sisäistetään, arvioidaan ja muokataan käytännön toiminnan ja kokemuksen pohjalta.¹⁰⁴ Tieto on paitsi kehoihin piirtynyttä myös sosiaalista ja yhteisöllistä:

– – sietää meidän käydä tuumimaan tään yhteisen leipäkysymyksemme eteen, kun ajan ollen nykyhetkinä hölppenevät eli väljenevät rahapussimme lukot – –. [– –] –
– olisi meille tarpeen lyödä veljen kättä ja aina tarmokkaammin uhrata neromme toimeentulomme eteen, – – maahan ja suohon. Kyllä kannattaa ajatella, mistä maamies saisi varoja, että pääsisi maahan tarmolla käsiksi – –.¹⁰⁵

Uteliaisuus ja tiedonjano, tarve tietää enemmän ja osata paremmin, vaikuttaisivat kytkeytyvän teksteissä yhteiseen, jaettuun elämismaailmaan ja elinkeinon sekä yksilön moraalisesti siiveelliseen mielenlaatuun, jota määrittävät sosiaaliset normit ja ihanteet kuten käsitykset

¹⁰¹ Ks. Dover 2024, 828. Dover suhtautuu omien sanojensa mukaan neutraalisti kysymykseen siitä, millainen suhde eroottisella uteliaisuudella on tietoon. Hän ei siis linjaa, että eroottinen uteliaisuus ei voisi olla päämääräorientoitunutta tiedon tavoittelua, mutta hahmottelee toisaalta monia muitakin mahdollisuuksia, jotka vähintäänkin kannustavat kyseenalaistamaan tiedon ensisijaisuuden eroottisesti uteliaan ihmisen päämäärään ja motiivina. Itse kallistun näkemykseen, jonka mukaan eroottinen uteliaisuus on monitahoinen ilmiö, joka ei palaudu yksinomaan teleologisiin selitysmalleihin.

¹⁰² Juhon Sikiön, Piirteitä maataloudesta, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁰³ Ks. esim. Antti Rossi, Sivistyksestä emännille ja heidän tyttärilleen, *Hännilän Kaiku* nd.

¹⁰⁴ Auli Toomin mukaan hiljaisen tiedon kielellistämisen mahdollisuudet riippuvat siitä, mitä hiljaisen tiedon käsitteellä oikeastaan tarkoitetaan. Tässä tutkimuksessa tarkastelen aihetta hiljaisen tietämisen näkökulmasta, jolla pyrin korostamaan tiedon dynaamisuutta ja jatkuvaa uudelleen rakentumista. Toomin mukaan tällainen hiljaisen tiedon prosessuaalinen määritelmä johtaa siihen, että hiljaisella tiedolla on väistämättä oltava myös kielellinen ulottuvuus. Ks. Toom 2008, 46.

¹⁰⁵ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Rossi, Maamiehen mietteistä, *Hännilän Kaiku* nd.

hyvänä pidetystä kirjallisuudesta. Käytännöllisenä ja arkipäiväisenä eteenpäin suuntaavana tekijänä tiedonjano vaikuttaisi rakentuvan sosiaalisesti ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja kehollisesti ihmisten vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tiedonjanoinen ihminen ei tavoittele yksinomaan tietoa, vaan tietoa elettyinä, kehollisena käytänteenä – eräänlaista *tietotaitoa*, joka toimii eroottisen uteliaisuuden kaltaisena dynaamisena olemisen tapana.¹⁰⁶

Toinen keskeinen eteenpäin suuntaava tekijä on tahdonvoima, joka saa aikaan liikettä kohti tietoista, harkittua päämäärää. Esimerkiksi iltamien ohjelman tarkoituksena on

kasvattaa siveellisyyden tuntoa sekä luonteenlujuutta, että hänestä [seuralaisesta] kehittyisi oman ihmisarvonsa tunteva persoonallinen olento, joka voisi itse tietoisesti asioitansa ajatella ja ohjata. Eikä tahdottoman luontokappaleen tavoin kotitalon ja tilaisuuden tarjoaman ajan mukaan elämänsä uhraisi – –.¹⁰⁷

Tekstissä tahdonvoima kytkeytyy itsetietoisuuteen ja yksilöllisyyteen, oman polun raivaamiseen sen sijaan, että ihminen jäsentäisi elämänsä ulkoisten reunaehtojen sanelemana. Myös Santeri Alkio korosti tahdonvoiman merkitystä. Hän kirjoitti *Pyrkijässä* vuonna 1905:

– – mitä tekee ihminen kyvyllä, älyllä ja nerolla, ellei ole tahdonvoimaa, jolla näitä lahjoja johtaisi liikekannalle? Ne ovat aarteita, jotka makaavat kätkeytyinä maassa – –. Taikka johtaa niitä suitsiton, järjetön intohimo enempi rikkovaan kuin rakentavaan toimintaan. [– –] – – pitäisi päästä vapautumaan siten, että jo aikaisimmasta nuoruudestaan *opittaisiin tahtomaan jotain oikein todella*. Sen kautta persoonallinen itsetietoisuus kasvaisi ja tusinaihmissen suuri lukumäärä harvenisi.¹⁰⁸

Katkelmassa Alkio kuvaa tahdonvoiman olevan edellytyksenä yksilön lahjojen ja potentiaalिन toteuttamiselle käytännön elämässä. Liiallisen intohimon hän katsoo kuitenkin olevan haitallista, koska se saattaa suuntautua hallitsemattomasti henkistä kehitystä vaarantaviin päämääriin. Sekä Sikiö että Alkio tekevät rajanvedon intohimon ja tahdonvoiman välille.¹⁰⁹ Siveellisesti kestäväälle pohjalle rakennettu päämäärä vaikuttaisi toimivan tahdonvoimaa

¹⁰⁶ Ks. Dover 2024, 828. Dover käyttää käsitettä *knowledge-how* (jonka voisi nähdäkseni suomentaa käsitteellä *tietotaito*) erotuksena faktuaalisesta tiedosta (*propositional knowledge*) sekä tutustumisen kautta syntyvästä tiedosta (*knowledge by acquaintance*). Doverin mukaan pelkkä faktuaalisen tiedon tavoittelu ei todennäköisesti selitä eroottista uteliaisuutta, mutta se voi olla yksi komponentti, joka yhdistyy muihin tiedon lajeihin; Hiljaisen tiedon suhteesta keholliseen toimintaan ja yhteisöllisyyteen ks. Alanko-Turunen & Pasanen 2008, 105; Myös Auli Toom on käsitellyt artikkelissaan erilaisia näkemyksiä *taitotiedosta*, joka rinnastuu käyttämäni tietotaidon käsitteeseen. Siinä hiljainen tietokapasiteetti yhdistyy kehollisiin ja kielellisiin käytänteisiin. Ks. Toom 2008, 43.

¹⁰⁷ Hiukan nuorisoseuratyön tarkoituksesta ja jäsentensä suhtautumisesta seuratoimintaan, *Hännilän Kaiku* nd.

¹⁰⁸ Santeri Alkio, Kasvatettu tahto elämän liikevoimana, *Pyrkijä* 1.2.1905. Kursivointi on Alkion.

¹⁰⁹ Ks. Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

kohdentavasti, kun taas intohimo kumpuaa ihmisten muuttuvista haluista ja on sellaisenaan ”suitsitonta”.

Yksilön tavoitteena tulisi Alkion mukaan olla ”persoonallisen itsetietoisuuden kasvaminen”, millä tulkitsen hänen tarkoittavan tietoisuutta omista kyvyistään sekä tahtoa tämän potentiaalilin aktualisoimiseksi.¹¹⁰ ”Tusinaihmisiä” puolestaan ohjaa sisäisen tahdon sijaan ulkoinen velvoittavuus, kuten muiden antamat käskyt tai pakko, aivan kuten *Kaiussa* mainittuja ”tahdottomia luontokappaleita”¹¹¹ tai ”tahdottomia leipätaistelijoita”¹¹². Tahto tekee ihmisestä ainutlaatuisen yksilön, kun taas ulkoisiksi jäävät vaatimukset ovat tasapäistäviä ja tukahduttavia.

Tästä huolimatta *Kaiun* kirjoittajat katsovat itsekasvatuksen olevan yksilön velvollisuus.¹¹³

Tahdonvoiman korostaminen ei vaikuttaisi vapauttavan yksilöä moraalisisista, yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista velvollisuuksista, vaan ihmisen tulisi *sisäistää* omat velvollisuutensa siten, että ne ovat linjassa hänen tahtonsa kanssa.

Kolmas eteenpäin suuntaava tekijä on itseluottamus, jonka Juho Sikiö kuvaa avartavan yksilön käsitystä omasta potentiaalistaan, jotta yritteliäs tahdonvoima pääsisi kukoistamaan:

Olette ehkä ajatelleet avustaa lehteämme Hännilän Kaikua, mutta olette sen lykänneet aina tuonemmaksi, tai ette ole luottaneet itseenne, mikä on erittäin tärkeätä, jos jotain tahdomme tehdä ja aikaan saada. Luota itseesi ja yritä, niin vähitellen alkaa kuin suomukset sielusi silmäin edestä pudota, ja vihdoin olet onnistuva.¹¹⁴

Siveellisen pääoman liikevoima kumpuaa ihmisen uteliaisuudesta, sisäistetystä velvollisuudentunnosta sekä kyvystä kehittää luontaisia ominaisuuksiaan ja siten kartuttaa niiden kerryttämää sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista pääomaa.

Kaiun teksteissä siveellistä pääomaa kohdentavina tekijöinä toimivat maa, itsehillintä ja aate. Kirjoittajat liittävät maahan monia merkityksenantoja. Siitä riippuu maata viljelevän perheen elanto, se on karu, arvaamaton ja työläs muokattava, mutta kaikkine haasteineenkin se

¹¹⁰ Perustan tulkintani seuraavaan kohtaan, jossa Alkio liittää tahdonvoiman yksilön lahjakkuuteen ja kykyihin: ”– – suurin osa nuorisosta on aivan tavallista, jokapäiväistä väkeä. Kun he kasvinaikanaan [lapsuudessa ja nuoruudessa] joutuvat toimimaan etupäässä käskävän vaikutuksen alaisina, käy tavallisesti että samalla, kuin mahdollisesti löytyvät luonnonlahjat jäävät kehittämättä, jää oma tahto myöskin kasvattamatta. Käskyjen ehdottomassa noudattamisessa ei kaivata mitään älynponnistuksia.” Santeri Alkio, Kasvatettu tahto elämän liikevoimana, *Pyrkijä* 1.2.1905.

¹¹¹ Hiukan nuorisoseuratyön tarkoituksesta ja jäsentensä suhtautumisesta seuratoimintaan, *Hännilän Kaiku* nd.

¹¹² Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹¹³ Ajatus velvollisuudesta tulee ilmi esimerkiksi seuraavassa katkelmassa: ”Nuorisoseuratyön tarkoitus on selvittää ja jos mahdollista havainnollisesti todeksi näyttää ihmisen velvollisuuden sisällisen, kuin myöskin ulkoisen käytännöllisen elämän kehittämistä ja virkistämistä luontaisesta horrostilastaan – –.” Nuorisoseuran perheiltamat, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

¹¹⁴ Juho Sikiö, Uuden vuoden mietteitä, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

merkitsee kotia ja kotoisuuden tunnetta. Ruumiinvoimat, viljelytaidot ja emännän tietotaito kytkeytyvät maahan. Antti Rossi kirjoittaa runossaan ”Keittokurssilaisten marssi” seuraavasti: ”Nyt ei enää petä eikä jätä mejjän tyttöjä ne vanhat kullat / kun näillä on jo emänniksi peritty oppi, ja takeena maat ja sen mullat.”¹¹⁵ Rossin mukaan Hännilässä järjestetty keittokurssi on kasvattanut tyttöjen taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, minkä ansiosta he ovat paremmassa asemassa avioliittomarkkinoilla.

Kate Huppatz on argumentoinut, että sukupuoli ja sukupuolitetut piirteet, feminiinisyys ja maskuliinisuus, ovat tietyissä konteksteissa kulttuurista, sukupuolittunutta pääomaa. Naissukupuoli ja feminiinisyys toimivat kuitenkin pääomana vain tietyn sosiaalisen ja kulttuurisen järjestelmän sisällä, eivätkä ne voi muuttaa valtarakennetta menettämättä kulttuurisesti tunnustettua asemaansa.¹¹⁶ Jähmeän kulttuurisen valtarakenteen taustalla voi vaikuttaa ajatus sukupuolittuneen pääoman sisäsyntyisyydestä.¹¹⁷

Rossin runossa emännyyteen liitetyt taidot eivät ole sisäsyntyisiä, vaan niitä voi ja tulee opetella, mikä on linjassa nuorisoseuran itsekasvatusihanteen kanssa. Emännyyttä ja naiseutta vaikuttaisi kuitenkin määrittävän tietty kulttuurinen malli. Rossi kirjoittaa: ”Nyt he [emäntämme] saavat riemuiten laulella, että herkuilla henttuni [puolisoni] passaan / päivillä kanssansa töissä kuljen, ja öisin hänen kaulaansa rasaan.”¹¹⁸ Nuorisoseuralehtien kerronta välitti kuvaa kaksinapaisesta sukupuolijärjestelmästä ja naiseuden ja mieheyden ideaalien rakentumisesta suhteessa toisiinsa arkielämän eri tilanteissa.¹¹⁹ Rossin runossa sukupuolittuneen pääoman kerryttäminen ei haasta kulttuurista valtarakennetta, vaan sovittaa naisoletetun kulttuuriseen muottiin, jossa naiseus rakentuu suhteessa mieheyteen. Merkitysrakenne näyttäytyy säröttömänä, koska se ei näkökulmallisesti kytkeydy naisoletettujen kokemukselliseen todellisuuteen.

Maa on tahdonvoiman yksi koetinkivi ja paikka, johon hänniläläisten arkinen elämismaailma kiinnittyy. Juho Sikiö kirjoittaa: ”– tiedämme, että urheilijalta vaaditaan rautaisia voimia ja teräksistä tahtoa, ja että näitä ominaisuuksiahan maamieskin tarvitsee suuressa määrässä

¹¹⁵ Antti Rossi, Keittokurssilaisten marssi, *Hännilän Kaiku* nd.

¹¹⁶ Huppatz 2009, 49–50 & 59. Huppatzin tutkimus käsittelee sukupuolittunutta pääomaa sosiaali- ja terveysalan hoitotyössä 2000-luvun alun Australiassa. Tutkimuksen konteksti on näin ollen hyvin erilainen kuin käsillä olevassa tutkimuksessa. Tästä huolimatta katson Huppatzin johtopäätösten avaavan mielenkiintoisia, valtakriittisiä tarkastelukulmia omaan lähdeaineistooni.

¹¹⁷ Huppatz 2009, 55.

¹¹⁸ Antti Rossi, Keittokurssilaisten marssi, *Hännilän Kaiku* nd.

¹¹⁹ Tuomaala 2011, 68.

taistellessaan karun maaperän kanssa toimeentulonsa puolesta – –.”¹²⁰ Karu maa on vastus, mutta myös resurssi, johon Juho Teräväinen liittää raskaan työnteon ohella mielikuvan rauhasta ja lämpimästä pirtistä: ”Me tahdomme pellolla rauhassa raataa, ja pirttimme lämpimänä pitää / kylmät korvet kaskeksi kaataa, sois Luoja niis’ siemenen itää!”¹²¹ Leila Scannell ja Robert Gifford hahmottavat ihmisen kiinnittymisen (ja kiintymisen) paikkoihin tuottuvan suhteessa kokevaan, sosiaalisesti ja ajallisesti rakentuvaan *subjektiin, psykologisiin prosesseihin* sekä *paikkaan* sosiaalisena ja materiaalisena elämän kiintopisteenä.¹²² Nämä merkitykselliset kytkökset subjektin ja paikan välillä vastaavat erilaisiin inhimillisiin tarpeisiin, kuten turvallisuuteen ja pyrkimykseen luoda ajallista muutosta yhteen kurova, eheä minäkuva.¹²³

Tulkitsen, että rauha, lämpö ja ravinto kuvastavat *Kaiussa* affektiivista kotoisuuden tunnetta. Maa ja sen kamaralle rakennettu kotitalo toimivat kohdentavana pääomana, joka sitouttaa yksilöä emotionaalisesti. Maa linkittyy ihmisen perustarpeisiin, mutta myös perheeseen ja ylisukupolvisuuteen, Antti Rossin sanoin pyrkimykseen pysyä myös jatkossa ”isämme turpeen kääntäjinä”¹²⁴. Tulkinnassa korostuvat psykologiset prosessit (paikan tunnun affektiivisuus, muisti ja toimintamallit)¹²⁵ sekä paikka materiaalisten ja sosiaalisten suhteiden kudelmana. Maa vaikuttaisi olevan monella tapaa sosiaalista järjestystä ja jatkuvuutta ylläpitävä resurssi. Maa ja maanviljely olivat myös Santeri Alkiolle perustavanlaatuisia asioita, joita hän toi esille poliittisessa toiminnassaan Maalaisliitossa ja *Ilkan* päätoimittajana. Hän käytti käsitettä *maahenki* kuvaamaan uskoa maanviljelyn korvaamattomaan kansantaloudelliseen merkitykseen. Lisäksi hän liitti maahan affektiivisia ja uskonnollisia merkityksenantoja kuvaten maanviljelijän toteuttavan Jumalan suurta suunnitelmaa ja olevan yhteydessä ”maaemoon” tai ”äitiin”.¹²⁶

Toinen keskeinen kohdentava tekijä on itsehillintä, joka suojelee ihmistä hallitsemattomalta intohimolta ja houkutuksilta. Juho Sikiö kirjoittaa:

Löytyy muistoista hetkiä, jotka ihminen huomaa väärin ja kokonaan turmiollisesti käyttäneensä, mutta löytyy myös hetkiä, joiden muisto tuottaa sisäistä tyydytystä

¹²⁰ Juho Sikiö, Maalaiset urheilua harrastamaan, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹²¹ Juho Teräväinen, Vuoden vaihtuessa! *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

¹²² Scannell & Gifford 2010, 2–4.

¹²³ Scannell & Gifford 2010, 5–6. Katson aiheelliseksi kritisoida Scannellin ja Giffordin artikkelin kirjoitustapaa. He viittaavat artikkelissaan esimerkinomaisesti lukuisiin tutkimuksiin arvioimatta niiden tuloksia kriittisesti. Silmiinpistäväintä tämä on heidän manitessaan John Bowlbyn (1907–1990) kiintymyssuhdetta käsittelevät tutkimukset apinanpoikasilla. Nähdäkseni tähän liittyen olisi syytä arvioida tiedon tuottamisen (epä)teettisyyttä sen sijaan, että huomio kohdistettaisiin yksinomaan tutkimustuloksiin ja niiden yhteensopivuuteen artikkelissa kehiteltyyn, sinänsä varsin toimivan, teoreettisen mallin kanssa.

¹²⁴ Antti Rossi, Maamiehien mietteistä, *Hännilän Kaiku* nd.

¹²⁵ Scannell & Gifford 2010, 3–4.

¹²⁶ Holopainen 2019, 261–262 & 264–265.

ja mielenrauhaa. Mistä johtuu tällainen eroavaisuus? Se johtuu siitä, missä määrin on ihminen näitä muistoja aiheuttavissa tilaisuuksissa kyennyt hillitsemään ja voittamaan itsensä. Itsensä hillitseminen on itsekasvatuksen tärkein käytännöllinen puoli, siitä usein riippuu ihmisen onni tai onnettomuus.¹²⁷

Sikiö kuvaa itsehillinnän olevan itsensä voittamista ja oman onnen viisasta vaalimista. Itsehilintä jäsentää ihmiselämän hetkistä muistoja, joita ihminen voi tarkastella tuntien tyytyväisyyttä ja mielenrauhaa. Sikiö jatkaa: ”Jokaisella yksilöllä on omat mielipiteensä, kauneusaisiinsa ja elämänarvonsa, mutta jokaisella on kuitenkin jotakin oppimista tuon entisajan viisaan lausumista sanoista: ’Hillitse itsesi, kieleesi ja mielesi.’”¹²⁸ Sikiö toteaa ihmisten olevan erilaisia, mutta kehottaa käyttäytymään pidättyväisesti ja hillitsemään omien ajatusten julkituomista. Sikiön näkemys itsehillinnästä vetoaa ihmiseen yksilönä, mutta myös osana sosiaalista todellisuutta: yksilöllä on moraalinen velvollisuus välittää toisten ihmisten hyvinvoinnista, johon ”petollisella kielellä”¹²⁹ voi olla tuhoisa vaikutus.

Kolmas kohdentava tekijä, aate, muodostaa nuorisoseuraliikkeen ja siveellisen pääoman selkärangan. Juho Teräväinen kirjoittaa:

Tehkäämme silloin [nautinnon ja itsekyyden houkutellessa] kaikki voitavamme kiinnittääksemme itsemme siveellisen tahtomme ankkuriin elämän hävittävältä houkutukselta pelastuaksemme. Emme voi tukkia korviamme tuolta turmioon vievältä viehätökseltä – –, mutta toimikaamme siten, ettei se voi meitä vahingoittaa. [– –] – – tietämättömyys, tuo korvien tukkiminen, ei ole tarpeen, jos me vain olemme lujasti sidotut noiden houkutusten varalta. Mutta miten me voimme itsemme sitoa, on meidän itse kunkin itsellemme selvennettävä.¹³⁰

Teräväinen kehottaa ”sitomaan” itsensä elämän houkutusten varalta, mutta jättää ilmaisun tarkemman määritelmän avoimeksi. Tulkitseen ”siveellisen tahdon ankkurin” ja itsensä ”sitomisen” viittaavan itsekasvatukseen, joka oli Alkion aatteellisen ohjelman keskiössä. Tämä selittäisi sitä, miksi Teräväinen on haluton avaamaan ilmaisuja tarkemmin: jokaisen tulee itse löytää omasta olemuksestaan se pääoma, joka auttaa häntä tulemaan tietoiseksi omista kyvyistään ja päämääristään. Pääoman aktualisoituminen on yksilön omalla vastuulla.¹³¹ Eteenpäin suuntaavat ja kohdentavat tekijät merkityksellistyvät nuorisoseuraliikkeen aatteellisessa

¹²⁷ Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹²⁸ Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹²⁹ Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹³⁰ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹³¹ Alkion itsekasvatuskäsityksistä ks. Numminen 2011a, 147.

kehyksessä symboliseksi, siveelliseksi pääomaksi, jolla on yhteisön sisällä tunnustettu asema ja arvovalta.¹³² Aate toimii merkitysrakenteen liimana.

Entä millaisia ovat ne paheet, vastukset, vaarat ja houkutukset, jotka uhkaavat ihmiselämää ja sen henkisiä päämääriä? Kirjoittajat kuvaavat paheiden ja houkutusten, mukaan lukien toimettomuuden ja henkisen ”uneliaisuuden”¹³³, asuvan ihmisessä itsessään ja olevan eräänlaisia ”elämän varjopuolia”¹³⁴. Niitä ei voi täysin eliminoida, joten ne tulee tuntea ja kohdata oikein.¹³⁵ Juho Teräväinen kertoo paheiden ja houkutusten vetovoiman kumpuavan niiden viehättävyydestä, joka naamioituu petolliseksi lupaukseksi onnesta:

Kuinka usein tapahtuukaan, että se mikä meidän elämällemme – – on mitä vaarallisinta, houkuttelee meitä viehättävin muodoin. Lumoavin äänin erilaiset nautinnot, alhaisetkin, loistavat silmissämme loistavin värein. Ne kutsuvat meitä äänellä, jossa varsinkin toisin ajoin on mitä ihanin kaiku – –. Ja meissä herää polttava halu lähteä niitä tavoittelemaan. – – tuon kun saavuttaisi, olisi elämä kääntyvä pelkäksi autuaalliseksi onneksi. Olen varma: te saatte tai olette saaneet nämä houkuttelevat äänet.¹³⁶

Antti Hännisen mukaan ihmiselämä koostuu eräänlaisista ”varjokuvista”, jotka esittävät elämän hyviä ja huonoja puolia. Myös hän korostaa, että ihmisen tulee tuntea elämän valot ja varjot voidakseen erottaa hyvän pahasta:

Ei ole syytä meillä tukita korviamme pahalta enempi kuin hyvältäkään, sillä ainoastaan siten me voimme terveellä järjellämme nähdä niiden eroavaisuuden. Juuri kuin esitelmän pitäjä raittiudesta, tuberkuloosista tai muusta paheesta näyttää varjokuvilla ensin kaikki pahat puolet, sitten myöskin hyvät puolet, niin myöskin iltoissa [näytös]kappaleet esittävät kuin varjokuvia elämästä – –.¹³⁷

Katkelmassa sana ”pahe” kuvaa sekä alkoholinkäyttöä että tuberkuloosia, mutta lähes poikkeuksetta sanalla on *Kaiussa* moraalisesti tuomitseva sävy. Vaarat ja vastukset ovat tässä mielessä luonteeltaan erilaisia kuin paheet ja houkutukset, sillä niiden katsotaan johtuvan ulkoisista tekijöistä, minkä vuoksi niihin ei liitetä yhtä vahvaa moralisoivaa eetosta. Vaarat liittyvät

¹³² Kate Huppatzin mukaan Bourdieu on todennut, että naisten sukupuolittunut pääoma ei voi muuttua symboliseksi pääomaksi. Myös Huppatz itse katsoo tämän olevan rajallista. Ks. Huppatz 2009, 59–60. Itse tulkitsen siveellisen pääoman (johon sisältyy kulttuuriseen pääomaan linkittyvä sukupuolittunut pääoma) muuntuvan nuorisoseuraliikkeen aatteellisissa kontekstissa symboliseksi pääomaksi. Sitä kuitenkin muovaavat ja rajoittavat kulttuurisen ja sosiaalisen järjestelmän sisällä tunnustetut binäärit ja heteronormatiiviset sukupuolimallit sekä sukupuolittuneet ihanteet.

¹³³ Juho Sikiö, Itsensä hillitsemisestä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹³⁴ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹³⁵ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹³⁶ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹³⁷ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

hukkumiseen (erityisesti lapsilla), ja vastukset sadon pilaavaan hallaan tai takatalveen.¹³⁸ Vaaroja voidaan ennaltaehkäistä, esimerkiksi hukkumiskuolemia uimaopetuksella, mutta vastukset eivät yleensä ole ihmisten omissa käsissä. Sattuma, kohtalo ja epäonni säröttävät kuvaa, jossa ihminen kykenee siveellistä pääomaansa kasvattamalla hallitsemaan omaan elämäänsä vaikuttavia voimia.

Nautinnot eivät selkeästi asetu hyvän ja pahan dikotomiaan, vaan ne liikkuvat niiden välisellä diskursiivisella rajapinnalla. Esimerkiksi Juho Teräväisen mukaan ihminen tarvitsee nautintoja jaksakseen yksitoikkoisen arjen ja vastoinkäymisten täyttämää elämää, mutta ne eivät saa kohota elämän itsetarkoitukseksi.¹³⁹ Myös Antti Hänninen toteaa, että ihmiset ovat kautta aikojen huvitelleet nuoruudessaan, eikä tätä ole syytä kieltää. Hän vetoaa tekstissään historian ja ylisukupolvisuuden auktoriteettiin puolustaessaan tanssin ja näytelmien paikkaa iltamien ohjelmistossa.¹⁴⁰ Suhtautuminen nautintoihin osoittaa, että raja sallitun ja tuomitun, hyvän ja pahan välillä on neuvottelun alaisena ja häilyvä.

David Tjeder on tutkinut 1800-luvun ruotsalaisten moralistien käsityksiä keskiluokkaisten miesten maskuliinisuuksista. Hänen mukaansa moralistit pitivät nuoruutta käänteentekeväenä aikakautena pojan elämässä, sillä tällöin nuoren tuli valita, kulkisiko hän loppuelämänsä hyveen vai paheen polkua. Määrittävänä tekijänä toimi nuoren suhtautuminen intohimoihin (*passions*), joiden Tjeder kuvaa viitanneen laajaan tunteiden ja tapojen kirjoon kuten rakkautteen, vihaan, suruun, iloon ja uhkapeleihin. Itsehillintä merkitsi moralisteille paradoksaalisesti itsen vapauttamista intohimojen tukahduttavalta voimalta.¹⁴¹ Nähdäkseni vastaava sukupuolitunut (joskin ilmiötasolla sukupuolineutraaliuteen pyrkivä) kulttuurinen näkökulma selittää *Kaiun* kirjoittajien moraalikäsitteiden dikotomisuuksia. Kirjoittajat katsovat (miehisen) yksilön elämänpolun määräytyvän nuoruudessa tehtyjen valintojen pohjalta. Tietoisin valinnan merkitys konkretisoituu vaihtoehtoissa, jotka ovat monin tavoin toistensa vastakohtia.

¹³⁸ Antti Rossi, Jok’ainoa lapsi on opetettava uimaan, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914. Rossin tekstissä on havaittavissa moralisoiva vivahde. Hän kirjoittaa: ”Ja mikä tässä opissa on lapsilla kellään vaarallisinta on se, että menevät veneeseen ja sieltä hyppivät, mikä on kerrassaan kiellettävä. Siinä ne pahimmin vaaraan joutuvat, ja keväällä kalan kutua he häiritsevät ja soutelevat pyydykset nurin. Heiltä kun sitä parasta vielä puuttuu, sitä ymmärrystä –.” Nähdäkseni huoli lasten turvallisuudesta on kuitenkin ollut ensisijainen motiivi tekstin taustalla. Tulkitsen mainintojen yleisestä häiriöstä ja vahingonteosta pyrkivän lähinnä tarjoamaan konkreettisempia, sosiaalisesti velvoittavia syitä vaarallisten aktiviteettien lopettamiselle; Kevättunnelma, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

¹³⁹ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹⁴⁰ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

¹⁴¹ Tjeder 2003; 40–41, 51 & 61. Intohimon käsite rinnastuu oman tulkintani mukaan tunteiden ja toiminnan afektiivisuuteen, kehollisuuteen ja intensiteettiin.

Dikotomioiden säröt puolestaan viittaavat siihen, että valinnat eivät ole eletyn elämän kontekstissa yhtä selkeitä ja hallittavissa kuin diskurssin tasolla.

2.2 Ihmissydämeen kahlittu lintu kaihoaa vapauteen

Hännilän Kaiun kirjoittajat hahmottavat itsekasvatuksella olevan kaksi pääasiallista tehtävää. Näitä ovat yksilön henkinen kehitys ja siveellisen pääoman kanavoiminen yhteiskunnallisia oloja ja aineellista hyvinvointia kehittävään suuntaan. Jälkimmäinen tehtävä on alisteinen ensin mainitulle, sillä kirjoittajat katsovat sydämen jalostamisen olevan yhteiskunnallisen ja aineellisen kehityksen edellytys.¹⁴²

Alkion tavoin myös *Kaiun* kirjoittajien lähtökohtana on usko siihen, että ihmisessä asuu jumalallinen olemus.¹⁴³ Se, miten ihminen päättää vastata omasta sisimmästään kumpuavaan Jumalan kutsuun, määrittää pitkälti hänen elämänsä suunnan, onnen tai onnettomuuden. Juho Sikiö kirjoittaa:

Sydämen kyllyydestä suu puhuu, sanotaan, siis on meidän ennen kaikkea koetettava jalostaa sydäntämme. Heittäkäämme hetkeksi arkihuolet ja viettäkäämme jokainen oman itsensä kanssa niin sanottuja hiljaisia hetkiä. Silloin ihminen tuntee sydämessään hiljaisen, kuiskaavan äänen, niin kuin pikkulintu synnyttää häkissänsä pyrkiessään vapauteensa. Se on ihmissydämessä piilevä jumalallinen ääni. Se on tiedon kaipuu, joka pyrkii vapautumaan itsekkyytemme kahleista.¹⁴⁴

Sikiön mukaan ihmisen tiedonjano, jonka edellisessä alaluvussa tulkitsin tarkoittavan eroottisen uteliaisuuden kaltaista asennetta, on peräisin Jumalalta. Ihmisen sisällä taistelevat Jumalan äänen vokalisoina korkeampi tahto ja tarkoitus sekä paheet ja houkutukset, jotka pyrkivät kahlitsemaan ”sieluissamme elävää jumalallista nousemisikävä”.¹⁴⁵ Utelias ihminen etsii tietoa, mutta myös yhteyttä Jumalaan ja omaan sisimpäänsä. Nimimerkki ”Warakas” kuvaa uteliaisuutta ”pyhäksi innoksi”, joka valjastaa ihmisen ”valon työn” airueksi:

Mekin olemme tulleet osalliseksi siitä [Jeesuksen tuomasta] valosta, se tahtoo valistaa meitä. [– –] Se tahtoo sytyttää povessamme pyhää intoa oppimaan ja valistamaan valkeutena ihmisten edessä. [– –] Paljon vältämme pahuutta käyttämällä siveellistä kirjallisuutta, siis toivoni on: lukekaa puhdashenkisiä kirjoja! – – käy työhön valon herran avulla, se onnekas ja iloinen ken valon työssä toimii.¹⁴⁶

¹⁴² Ks. esim. Juho Teräväinen, *Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

¹⁴³ Ks. Numminen 2011a, 145.

¹⁴⁴ Juho Sikiö, *Itsensä hillitsemisestä, Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹⁴⁵ Juho Teräväinen, *Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

¹⁴⁶ Nimimerkki ”Warakas”, *Joulumuistelma, Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

Kirjoittajan mukaan Jumalan tahto toimii valona itsekasvatuksen polulla. Valo on symboli, johon myös Alkio viittasi toistuvasti kirjallisessa tuotannossaan. Tuure Holopaisen mukaan Alkio katsoi ihmisten tarvitsevan elämässään valoa aivan kuten kasvit tarvitsivat aurinkoa. Alkio piti valoa Jumalan jatkuvan luomistyön ilmentymänä, joka edusti Jumalan tahtoa ja ihmiselämän merkitystä.¹⁴⁷ Alkion ajattelu ohjaa tarkastelemaan valoa jumalallisen ja inhimillisen maailman lomittumisena: valo on havaittavissa aistein, mutta sen syvin, luonnonlakiin rinnastuva merkitys on mysteeri. Tässä mielessä valo on paitsi inhimillinen ja moraalikäsitteellisiä merkityksellistävä symboli, myös toiseuden ja vierauden ilmentymä.

Kaiun kirjoittajat heijastavat sisäisen kokemuksensa sivistystyön tärkeydestä luontoon, yhteiskuntaan ja Jumalaan, joiden toimintaa ihmisen voi olla vaikea selittää, ymmärtää tai ennakoita. Esimerkkinä tästä projektiosta toimivat itsekasvatuksen yhteiskunnallinen juonne ja lukuisat luontovertaukset. Nähdäkseni tässä on kyse pyrkimyksestä laajentaa ihmisyyden kehää; löytää toiseudesta jotain, johon ihmiset voisivat kokemuspohjaisesti samaistua – sekä toisaalta havainnoida aistein ja ulkokohtaisesti niitä merkityksiä ja mekanismeja, joiden ihminen kokee vaikuttavan omassa kehityksessään. Ihminen heijastaa itsensä maailmaan ja maailman itseensä. Ihmisyyden kehän rajat paljastuvat huokoisiksi esimerkiksi silloin, kun jumalallinen kipinä paikallistetaan ihmisyyden ytimeen. Tällöin inhimilliset kokemukset merkityksellistyvät suhteessa Jumalan tahtoon, joka on pohjimmiltaan mysteeri. Faktuaalisen tiedon sijaan ihminen voi kuitenkin elää tietäen ja ymmärtäen, että tuo koettu toiseus on merkityksellinen osa hänen elämäänsä. Ihmisyyden ydin jää arvoitukseksi, muttei tyhjäksi.

Kaiun kirjoittajien mukaan itsekasvatus edellyttää yksilöltä tahdonvoimaa, mutta myös oman tahdon asettamista alisteiseksi Jumalan tahdolle. Tähän liittyen kirjoittajat kuvaavat itsekasvatukselle vaihtoehdoisen polun, joka onnen sijaan johtaa merkityksettömään elämään:

Ma sieluni sointuja vaieten kuulin, ja Jumalan ääneksi tuntuni luulin. / Vaan vuodet vierähti ja vaipui, omantuntoni tuomiot haipui, ja lakkasi lapsuuden lau[lu]t. / Soi sielussa nyt, soi kielet hämärät, kummat. Epäsoinnut suuret ja tummat. [– –] Ne särkevät entisen totuuden kuvan, ja hyvään ja pahaan ne antavat luvan. / Oma itse on ainoa laki ja määrä, oma tahto tuomari oikean, väärän. / Ma tyhjässä harhaan kodittoman lailla, ja elämä on turhaa ja määrää vailla.¹⁴⁸

Juho Teräväinen kuvaa runossaan, kuinka kertoja on varttuessaan alkanut pitää omia tuntejaan Jumalan äänenä. Kertojasta itsestään on tullut hyvän ja pahan ainoa mittapuu, joka

¹⁴⁷ Holopainen 2019, 98–99 & 345.

¹⁴⁸ Juho Teräväinen, Ennen-nyt, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

tuomitsee, mikä on oikein ja mikä väärin. Tällainen elämä on kertojan mukaan ”turhaa ja määrää vailla”, toisin sanoen merkityksetöntä ja ajallisesti jäsentymätöntä. Ilman selkeää määrää ihminen harhailee kodittomana maailmassa. Teräväinen vaikuttaisi tarkoittavan kodilla tiettyä mielentilaa, mutta vertauskuva merkityksellistyy osana laajempaa affektiivis-materiaalista kontekstia, jota on syytä pohtia tarkemmin.

Olli-Pekka Paanasen mukaan ihmisen suhdetta kotiinsa leimaa erityinen affektiivinen suhde, *tunnepitoinen omistajuus (feeling of ownness)*¹⁴⁹, joka rakentuu kahdesta osatekijästä. Näistä ensimmäinen on kodin piiriin kuuluvien objektien koettu merkityksellisyys suhteessa yksilön omaksumiin henkilökohtaisiin merkitysrakenteisiin ja arvoihin. Toinen on näiden objektien aikaan saama tunnepitoinen reaktio, joka koostuu pääosin kolmesta tunteesta: tuttuudesta, läheisyydestä ja hallinnasta. Kodin tunne syntyy, kun ihminen tuntee materiaalis-sosiaalis-kulttuurisen ympäristönsä ja samaistuu siihen tunnepitoisella intensiteetillä, joka rakentaa keskeisellä tavalla yksilön hallinnantunnetta omasta elämästään.¹⁵⁰ Paanasen mukaan kotiin liittyvä tunnepitoinen omistajuus ei ilmene yksinomaan läheisenä suhteena kodin piiriin kuuluvaan materiaan ja läheisiin ihmisiin, vaan se myös vahvistaa ihmisen käsitystä omasta itsestään ”tuntevana ja välittävänä olentona”.¹⁵¹

Paanasen teorian valossa Teräväisen käyttämä kodittomuuden¹⁵² vertauskuva saa uusia ulottuvuuksia. Tulkitseen kodittomuuden tarkoittavan mielentilaa, jossa yksilön elämän ulkoiset puitteet eivät resonoi yksilön arvojen ja elämää jäsentävien merkitysrakenteiden kanssa. Tämä johtuu siitä, että ihminen on menettänyt otteen omaan moraaliseen ja maailmankuvalliseen auktoriteettiinsa, Jumalaan. Ihminen ei voi kokea tunnepitoista omistajuutta ilman yhteyttä omaan sisimpäänsä. ”Tyhjässä harhailu”¹⁵³ muodostuu hallinnantunteen (kohdentuneisuuden) vastakohtaksi: emotionaalisen irrallisuuden tilaksi, jossa ihminen on kadottanut yhteyden omaan sisimpäänsä. Teräväinen päättää runonsa triviaaliin säkeistöön: ”Niin kaikki on

¹⁴⁹ Paananen käyttää artikkelissaan sulkuihin merkittyä englanninkielistä käsitettä. Suomennos on omani.

¹⁵⁰ Paananen 2022, 89–90; Paananen käyttää tuttuudesta, läheisyydestä ja hallinnasta englanninkielisiä käsitteitä *familiarity*, *intimacy* ja *control*. Suomennokset ovat omiani; Paanasen artikkelin heikkoutena on, että siinä kodin merkitystä ei tarkastella historiallisena ilmiönä, vaan ilmiö näyttäytyy ajattomana. Tästä huolimatta artikkelissa esitellyt ideat ovat sovellettavissa historian tutkimukseen siltä osin, kun ne avaavat uusia näkökulmia lähdeaineistoon.

¹⁵¹ Paananen 2022, 91. Paananen kirjoittaa: “This means that the feeling of ownness is simultaneously familiarity with significant objects, but also familiarity with ourselves as feeling and caring beings.”

¹⁵² Toisessa tekstissään Teräväinen puhuu koti-ikävästä, joka on niin ikään seurausta Jumalan hylkäämisestä ja oman tahdon korottamisesta elämän ylimmäksi auktoriteetiksi. Ks. Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* nd.

¹⁵³ Juho Teräväinen, Ennen-nyt, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

sielussa toisin, että itkeä muutosta voisin / – ja sentään en tahtoisi vaihtaa.”¹⁵⁴ Vaikuttaisi siltä, että runon kertojan usko Jumalaan ei ole särötön. Kokemukset juurettomuudesta ja merkityksettömyydestä ovat vieneet pohjaa lapsuuden nyttemmin naiivina pidetyltä uskolta.

Kirjoittajat kuvaavat itsekasvatuksen polun hylkäämistä myös muilla tavoin. Seuraavassa katkelmassa päämäärätietoisien elämänasenteen vastakohtaksi asettuu elämä, jota hallitsee ulkoinen voima, kohtalo:

Meidän on jokaisen nuoren muistettava elämällämme olevan todellisen tarkoituksen, että emme ole turhanpäiväisiä kohtalon heitettäviä leikkikaluja, vaan on eletty aikamme uudestaan meidän läpikäytävä henkisen sielullisen voimamme täydellä tarkkuudella, että koettaisimme jokaisen hetken ja työn elämässämme tarkoin parhaamme mukaan toimia.¹⁵⁵

Mikäli ihminen ei pyri kasvattamaan siveellistä pääomaansa hallitakseen elämänsä suuntaa, luovuttaa hän kirjoittajan mukaan hallinnan kohtalolle, joka kuvastaa sattumanvaraisuutta ja arvaamattomuutta vailla tarkoitusta. Jumala ja kohtalo vaikuttaisivat ensi näkemältä olevan teksteissä toisilleen vastakkaisia: Jumala tuo elettyyn elämään merkityksen, kun taas kohtalo riistää sen. Väitän, että niillä on kuitenkin myös yhteisiä piirteitä, jotka korostavat subjektiivisen tulkinnan merkitystä. Sekä Jumala että kohtalo ovat teksteissä itsenäisiä toimijoita, jotka eivät ole ihmisen hallittavissa. Yksilö voi vain päättää, suuntaako hän tahdonvoimansa Jumalan tahdon toteuttamiseen, vai heittäytyykö hän kohtalon armoille, mutta molemmissa tapauksissa elämään kuuluu epävarmuutta. Sen sijaan, että ihminen voisi olla varma onnestaan, hän voi vai toivoa, että Jumala suo hänelle onnea onnettomuuden sijaan. *Kaiun* kirjoittajat toivovat Jumalalta muun muassa rauhaa ja hyvää satoa.¹⁵⁶ Valitun viitekehyksen sisällä tapahtuva tulkinta ratkaisee, näyttäytyvätkö elämän vastoinkäymiset Jumalan asettamina haasteina vai kohtalon kiusantekona.

Runossa ”Murheeni” kertojan käsitys kohtalosta on hieman erilainen kuin edeltävän katkelman kirjoittajalla. Hänen mielestään kohtalo ja sen tuomat murheet ovat ennemmin väistämätön osa elämää kuin seurausta ihmisen omista valinnoista. Työteliäisyys ei poista murheita, mutta auttaa elämään niiden kanssa:

Murhe, miks’ usein särjet rauhan ihmisrinnan, kuin myrsky tyynen vedenpinnan? /
Sä sääliä etkö voisi ihmislasta, kun loppuvan sun toivon, sä alat vasta. [– –] Oi
kohtalo! Miksikä tuot niin monta, hetkeä mulle onnetonta? / Ilon hetki jos joskus

¹⁵⁴ Juho Teräväinen, Ennen-nyt, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

¹⁵⁵ Hiukan nuorisoseuratyön tarkoituksesta ja jäsentensä suhtautumisesta seuratoimintaan, *Hännilän Kaiku* nd.

¹⁵⁶ Synnyinmaalleni, *Hännilän Kaiku* 27.2.1916; Juho Teräväinen, Vuoden vaihtuessa, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

välkähtää, kas siinä on jo murheenkin musta pää. / [– –] Mä etten murheen huk-
kuis yöhön, siksi tartunkin mä työhön.¹⁵⁷

Kertoja kuvaa kohtaloo säälimättömäksi voimaksi, joka koettaa lannistaa ihmisen elämänilon. Hän ei katso murheilla olevan erityistä merkitystä – niiden kanssa on vain eletävä. Runo on korostuneen affektiivinen, mitä havainnollistaa seuraava säkeistö: ”Sua [murhe] kertoa en voi mä kielin, sen sydämeeni suljen. / Kyyneleet silmien mä kurkkuun nielin, ja pystyssä päin vain kuljen.”¹⁵⁸ Kertoja kuvaa murheiden aiheuttamaa kehollista liikutusta, vaikeutta kielellistä tunnekokemustaan sekä sisäistä taistelua tunnemyrskyä vastaan. Runo osoittaa, että yritykset selittää epäonnea eivät poista sen tunnepitoista liikutavuutta. Vastoinkäymiset voivat kaikesta huolimatta sattua ja tuntua epäoikeudenmukaisilta.

Kaiun kirjoittajat liittävät henkisen kasvun ihanteeseen ajatuksen kehitysasteista. Juho Teräväinen kuvaa näitä kehitysasteita vertauskuvallisesti taimena, puuna ja hedelmänä rinnastaen itsekasvatuksen luonnossa tapahtuvaan kasvuun ja kehitykseen:

Tahtoisi [*Hännilän Kaiku*] – – nuorisoseuratyön tuloksena herättää, luoda ja vi-
reillä pitää henkisen olemuksemme uinailevaa heikkoa tainta. Ja olisi sen aikomus
saada se kasvamaan ja varttumaan elämän myrskyjä kestäväksi puuksi, sekä sove-
liaan ajan tultua hedelmöimään ympäristönsä iloksi ja tosi hyödyksi.¹⁵⁹

Teräväisen mukaan henkinen kehitys on luonteeltaan ennen kaikkea vahvistavaa. Tavoitteena on yksilön kehittyminen ”elämän myrskyjä” kestäväksi puuksi, joka lopulta tuottaisi hedelmää ympäristölleen. Itsekasvatukseen sovellettuna myrsky viittaa todennäköisesti paheisiin, vastuksiin, vaaroihin ja houkutuksiin, kun taas näiltä suojaavana vahvistavana tekijänä toimii siveellisen pääoman kasvattaminen. Kehitysasteet vaikuttaisivat olevan jossain määrin yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia. Esimerkiksi Antti Hännisen mukaan iltamien ohjelma ei aina vastaa tarkoitustaan, koska seuralaiset eivät ole vielä kehittyneet sitä vastaavalle tasolle. Juho Teräväinen puolestaan katsoo, että ihmisten vallanhimo ja itsekkyyt kielivät yhteiskunnan alhaisesta kehitysasteesta.¹⁶⁰

Kaiun kirjoittajat korostavat, ettei ihminen saa nousta Jumalan paikalle, muttei myöskään ajelehtia vailla omaa tahtoa ja suuntaa. Tulkitsen, että Juho Sikiön vertauskuva ihmissydämeen kahlitusta linnusta, Jumalan äänestä, kuvastaa ihmisen jumalallisuutta – joskin myös

¹⁵⁷ Murheeni, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

¹⁵⁸ Murheeni, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

¹⁵⁹ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

¹⁶⁰ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914; Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

inhimillistä taipumusta itsekkyyteen ja julmuuteen. Hyvän ja pahan, oikean ja väärän välisessä vastakkainasettelussa ei ole niinkään kyse ristiriidasta kahden toimijan, ihmisen ja Jumalan välillä, vaan ihmisen sisäisestä *olemuksellisesta* ristiriidasta. Mikäli ihminen löytää syvimmän olemuksensa ja potentiaalinsa, hänen tahtonsa asettuu linjaan Jumalan tahdon kanssa. Etsiessään Jumalaa ihminen etsii merkitykselliseksi kokemaansa yhteyttä itseensä ja ympäristöönsä sekä selitystä ihmiselämässä vuorottelevalle onnelle ja epäonnelle. Tästä myös itsekasvatuksessa on pohjimmiltaan kyse.

2.3 Elämän kevättä etsimässä

Edeltävät alaluvut ovat hahmotelleet kuvaa itsekasvatuksen ja henkisen kehityksen polusta, jolla ihminen voi edetä eteenpäin suuntaavien tekijöiden (tiedonjanon, tahdonvoiman ja itseluottamuksen) avulla. Runon ”Mitä toivot?” aluksi kertoja mainitsee polun varrella vaanivat houkutukset, joilta tulkitsin kohdentavien tekijöiden (maan, itsehillinnän ja aatteen) suojelevan. Kertojan mukaan haasteiden voittaminen vie ihmisen lähemmäksi toivottua päämäärää ja onnea: ”Mitä etsit, toivot elämältä? Mikä toivo rintasi täyttää! / Sä viettelykset suuret silloin vältä, niin lähenevän onnesi näyttää.”¹⁶¹ Kertoja jatkaa pohtimalla, millaiset päämäärät eivät ole elämässä kannatettavia:

Jos rikkautta sä toivot suurta, niin toivot sä onnea väärää. / Sä haluat käsiisi ahneuden juurta, sen perään niin moni hääää! / Toivotko valtaa, kunniaa! Vaan yhtä tulee sun muistaa. / Sitä harvat maailmassa saa, voi toinen siitakin suistaa.¹⁶²

Kertojan mukaan rikkauden tavoittelu on vaarassa kehittyä ahneudeksi, kun taas valta ei ole realistinen tai vakaa onnen lähde. Valta tuottuu vuorovaikutussuhteissa, joiden väliset dynamiikat voivat horjua, kaatua ja rakentua uudestaan. Onni, toivo ja rauha eivät ole kertojan mukaan elämän päämääriä sinänsä, vaan merkkejä siitä, että ihminen on saavuttanut päämääränsä:

Sä kysyt: mihin toivon katseen luoda voi! Mistä nousee uusi aamunkoi? / Tyytyväisyys on ensiehto, se on rauhan sekä onnen tahto. / Ei löydä sitä konsanaan, vaik’ läpi etsis’ koko maan. / Sen saavuttaapi siten vaan, kun tyytyy mik’ on osanaan!¹⁶³

¹⁶¹ Mitä toivot? *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

¹⁶² Mitä toivot? *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

¹⁶³ Mitä toivot? *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

Runon lopussa kertoja nimeää onnen, toivon ja rauhan lähteiksi tyytyväisyyden ja tyytymisen omaan osaansa. Tyytyväisyys tarkoittaa, että tyytymisen ei tulisi tapahtua hammasta purren, vaan sen tulisi olla toivottua ja herättää yksilössä myönteisiä tunteita.

Entä millainen on se ihmisen osa, johon hänen tulisi tyytyä ollakseen onnellinen? *Kaiun* kirjoittajat vaikuttaisivat kokevan, että ihmiselämällä on jokin merkitys ja päämäärä, jota kohti siveellinen pääoma, Jumalan tahto ja itsekasvatus suuntautuvat. Pelkkään päämääräorientoituneisuuteen keskittyminen jättäisi kuitenkin huomiotta elämän hetkittäisiä, jatkuvia merkityksellistämisen prosesseja. Lähden jäljittämään näitä pohtimalla, mitkä asiat ovat kirjoittajille tärkeitä – eli mistä he ovat halunneet *Kaiun* sivuilla kirjoittaa ja miksi. Kirjoittajat liittävät nuorisoseuratyöhön esimerkiksi hauskuutta, iloa, yhteisöllisyyttä ja yhteistyötä. Lisäksi maanviljely on tärkeä osa hänniläläisten arkea.

Analysoin kirjoittajien merkityksellisuuden kokemuksia käsitteiden *being-towards-death* ja *not-being-towards-death* avulla. *Being-towards-death* viittaa ihmisen kokemukseen omasta ajallisuudestaan ja elämän rajallisuudesta, kun taas *not-being-towards-death* tämän rajallisuuden ylittävään toiveikkouteen ja kokemukseen elämän loputtomasta keskeneräisyydestä.¹⁶⁴ *Kaiun* teksteissä viimeksi mainittu asenne kytkeytyy eroottisen uteliaisuuden ylläpitämään tietämiseen, kokemiseen, toimimiseen ja tuntemiseen jatkuvina prosesseina. Ensin mainittu, ajallisen rajallisuuden tiedostava asenne puolestaan yhdistyy päämääräorientoituneeseen elämän tarkoituksen pohdintaan. Ymmärrys siitä, että elämä on rajallinen ja tulee päättymään saa ihmisen pohtimaan laajempaa merkitysten merkitystä, johon suhteutettuina hetkittäinen tietäminen, kokeminen, toimiminen ja tunteminen näyttäytyisivät mielekkäinä.¹⁶⁵ Ihmiselämä syntymän ja kuoleman väliin jäävänä kuviteltuna kokonaisuutena (kuviteltuna siksi, että reflektoidessaan omaa elämäänsä ihminen on edelleen elossa) toimii merkityksenantojen laajempaa viitekehyksenä.

Kaiku sisältää lukuisia humoristisella otteella kirjoitettuja tekstejä ja kaskuja, joiden päätarkoituksena vaikuttaisi olevan hauskuuttaa lukijoitaan. Yleisimmin nämä koskevat jonkin todellisen tai kuvitellun paikallisen henkilön edesottamuksia, jotka näyttäytyvät hullunkurisina, arkijärjen vastaisina tai moraalisesti epäilyttävinä. Esimerkiksi Antti Rossi kertoo huvittuneeseen sävyyn eräästä ”paikkakunnan isäntämiehestä”, joka oli kylillä kehunut olkikaton olevan erinomainen valinta ladon katoksi. Rossin mukaan kyseisen henkilön olkikatto oli kuitenkin

¹⁶⁴ Schumacher 2010, 83–84.

¹⁶⁵ Merkitysteoreettisesta perustasta ks. Cooper 2003, 126–127.

kevään tullen pehmennyt niin pahasti, että se kelpasi lähinnä ”lätäsuiden” eli sikojen ruoaksi.¹⁶⁶

Tyypillisesti *Kaiun* tekstien humoristisuus kumpuaa yhteisöllisistä normeista tai käytännöistä poikkeamisesta. Humoristisen intension välittyminen edellyttää, että kirjoittaja ja lukija jakavat tai vähintään tuntevat sen yhteisöllisen kontekstin, jota vasten huumorin koettu huvittavuus, inkongruenssi eli ristiriita, muodostuu. Huumorista huvittuminen voi vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta, mutta myös jakaa ihmisiä meihin ja muihin.¹⁶⁷ Tulkitsen *Kaiun* runsaan humoristisen sisällön kuvastavan jaetun sosiaalisen viitekehyksen koettua merkityksellisyyttä kirjoittajille. Kokemus ”meistä” on kirjoittajille tärkeä. Juho Teräväinen kirjoittaa *Kaiusta* kuvaavasti: ”Tahtoisin tämä pieni kyhäelmämme hauskuuttaa ja toveruussiteitä yhdistää seuramme jäsenten kesken.”¹⁶⁸

Maanviljelyllä on *Kaiussa* tärkeä yhteisöllisesti jaettu merkitys. Elinkeinona se on yhdistelmä ruumiillista työtä ja tiedollista kapasiteettia, jonka kehittämistä kirjoittajat pitävät tärkeänä teollistuvassa yhteiskunnassa.¹⁶⁹ Luvussa 2.1 tulkitsin maan merkitsevän kirjoittajille kotoisuuden tunnetta, perhettä ja ylisukupolvisuutta, jotka tunnepitoisuudessaan toimivat kohdistavana pääomana. Maanviljely kytkee ihmisen horisontaalisesti maata viljelevään paikallisyhteisöön ja luontoon sekä vertikaalisesti sukupolvien ketjuun. Horisontaalinen ulottuvuus välittyy *Kaiun* teksteistä jaettuna elämämpiirinä, vuodenkiertona ja käytänteinä. Nähdäkseni maanviljelyn merkitystä tulisi tarkastella affektiivisuuden ohella ruumiillisen työn näkökulmasta.

Kiinnittyminen maahan tapahtuu kehollisissa käytänteissä, joissa maanviljelyä koskeva tietäminen ja taitaminen rakentuu:

Ken syksyl’ tarttui auran, kuokkaan / hän astukoon het’ savikuoppaan. / Ken kauniin tahtoo syödä kakun / hän käyköön varteen savihakun. / Ken niityn tahtoo saada soman / hän ottakoon myös rautaloman / ja lyököön saveen voiman takaa / kyl’ kauroi, heinii lados makaa.¹⁷⁰

Maata viljelevä ihminen muokkaa ympäristöään ja joutuu väistämättä työtä tehdessään kohtaamaan myös oman kehollisuutensa ja sen rajat. Maanviljely on tärkeä osa kirjoittajien elämää, koska se on heidän pääasiallinen elinkeinonsa. Tulkitsen kuitenkin, että maanviljelyn

¹⁶⁶ Antti Rossi, Maailma kun viisastuu niin mejän pojat kans, *Hännilän Kaiku* nd.

¹⁶⁷ Hietalahti 2015, 25. Hietalahti nojautuu artikkelissaan Erich Frommin ajatteluun.

¹⁶⁸ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

¹⁶⁹ Ks. esim. Juho Sikiö, Piirteitä maataloudesta, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁷⁰ Maamiehen päiväkäsky, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

merkitys ei palaudu yksinomaan kehon ravinnontarpeesta kumpuavaan pakkoon, vaan se on ihmiskehon painia luonnon kanssa, jossa ihmisen ympäristöään (ja itseään kehollisena toimijana) koskeva tietäminen rakentuu ruumiillisissa käytännöissä. Tässä hiljaisen tietämisen prosessissa ihmiskeho muokkaa ja merkityksellistää ympäristöään. Maanviljely muodostaa tärkeän vuorovaikutuksellisen elämänalueen, jonka yhteisön jäsenet jakavat toistensa ja luonnon kanssa. Kiinnittyminen (ja kiintyminen) paikkaan on prosessi, jonka koettu merkitys ei edellytä tiettyä päämääräorientoitunutta funktiota.¹⁷¹

Nuorisoseura-aate saa käytännön merkityksensä yhteisön, yhteistyön ja -toiminnan kautta. Kirjoittajat kiinnittävät huomiota seuralaisten sosiaalisiin taitoihin, joita tulisi heidän mukaansa kehittää. Tuntematon kirjoittaja kuvaa iltamissa vallitsevaa ”olemisen jökötystä” seuraavasti:

— — kun saavutaan — — juhlatilaisuuksiin, niin menevät naiset eri puolelle huonetta johonkin nurkkaan istumaan ja miehet toiselle puolelle, jos mahdollista eri huoneeseen. Nyt alkaa se olemisen jökötys. Ei juuri tahdo puhetta ja keskustelua syntyä sen pidemmälle, kuin jos tultuaan on toisiaan tervehditty. Parhaimmassa tapauksessa tytöt sentään noin kahden kesken hiljalleen supattelevat ja nauraa tirsakuvat, vaan mitään avomielisempää ryhmä- eli joukkokeskustelua ei tahdo syntyä. Hilpeyttä, vilkkautta ja rattoisuutta olisi mieliin luotava, toveruushenkeä herätettävä ja kasvatettava.¹⁷²

Edelleen Antti Hänninen kehottaa seuralaisia harjaannuttamaan sosiaalisia taitojaan nuorisoseuran järjestämissä tilaisuuksissa:

Me suomalaiset emme ole juuri seurusteluihmisiä. [— —] Elämässämme johtuu tästä kömpelyydestämme lukemattomia haittoja. Niiden poistaminen olisi aivan helppo asia, jos nuorisossa heräisi innostus etsiä toveruutta ja oppia seurustelutaitoa — —. [— —] Perheiltamat ja kokoukset keskuudessamme ovat juuri tarkoitettuja sitä varten. Kukin saa esiintyä omana itsenään luonnollisella tavalla ilman teeskentelyä ja koristelevaa hienoutta. [— —] Tämä onkin mielestäni nuorisoseuratoiminnan pääydin: saada sen jäsenet veljeyden ja sama-aatteisuuden pohjalle, sammutetuksi pois vanhat ennakkoluulot ja lujitetuksi sen jäsenet kuin yhdeksi perheeksi, jossa ei kukaan epäile toistaan.¹⁷³

Molemmat kirjoittajat korostavat sosiaalisten taitojen merkitystä seuralaisten yhteisöllisyydelle, jonka he kokevat olevan edistämisen arvoinen asia. Ensimmäisen katkelman kirjoittaja kuvaa jähmeän ja sulkeutuneen ilmapiirin vallitsevan erityisesti naisten ja miesten välillä, kun

¹⁷¹ Vrt. Scannell & Gifford 2010, 5. Scannell ja Gifford pitävät olennaisena kysymystä paikkoihin kiinnittymisen ja kiintymisen funktioista. Nähdäkseni mahdolliset funktiot tai niiden puuttuminen eivät suoraan korreloi paikan koetun merkityksellisyyden kanssa.

¹⁷² Nuorisoseuran perheiltamat, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

¹⁷³ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Hänninen, Sananen seuramme toiminnasta, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

taas Hännisen mukaan seuralaisten välejä hiertävät ennakkoluulot ja epäluottamus. Hänninen kohottaa yhteisöllisyyden lisäämisen ja ennakkoluulojen karistamisen nuorisoseuratyön tärkeimmiksi tehtäviksi. Hän toivoo, että seuralaisten välit vertautuisivat läheisyydessään veljeyteen tai samaan perheeseen kuulumiseen. Nähdäkseni sisarus- ja perhesuhteiden vertauskuvalinen käyttö heijastelee yhteisöllisyyden koettua tunnepitoista merkitystä.

Jaettu ilo ja nauru (jolla on myös normatiivinen, arvottava puolensa)¹⁷⁴, yhteisöllisyys ja ruumiillinen työ vaikuttaisivat vahvistavan seuralaisten kokemusta elämän arkisesta, jokapäiväisestä merkityksellisyydestä. Vuorovaikutuksessa muun kyläyhteisön, nuorisoseuran jäsenten, luonnon ja oman kehon kanssa tuottuvat elämän arkisia käytänteitä koskeva tietäminen ja taitaminen sekä kokemus niiden tarkoituksenmukaisuudesta suhteessa omaan ja jaettuun elämämaailmaan.

Päämääräorientoituneen asenteen rinnalla kirjoittajat pitävät arvokkaana myös elämän hetkittäistä ja jokapäiväistä tietämistä, kokemista, tuntemista ja toimimista. Emily Keightleyn ja Michael Pickeringin mukaan kokemukset toimivat linkkinä muistamisen prosessin sekä tietoisien ja tiedostamattoman valikoinnin tuloksena syntyvän muistin välillä. Muistamisen prosessissa ihminen neuvottelee menneiden kokemusten merkitystä ja niiden suhdetta omaan elämäntarinaansa nykyhetken kokemusten valossa. Omaa identiteettiä, arvoja ja ajallista jatkuvuutta tukevat kokemukset yhdistyvät muistamisen prosessissa osaksi muistia.¹⁷⁵ Kaiken keskiössä on elämän jatkuvasti muuttuva, ajallisesti jäsentyvä kokemuksellinen ulottuvuus. Kokemusten mukana muuttuvat niiden merkitykset, merkittävyys, suhde muihin kokemuksiin huojuvassa muistin konstruktiossa – ja viime kädessä kokeva subjekti itse.¹⁷⁶

Nähdäkseni muisti, ajassa merkityksellistyvien kokemusten dynaaminen kudelma, on erottamattomassa vuorovaikutuksessa merkitysrakenteiden kanssa. Muisti itsessään edustaa erityistä, ajallisesti ja kokemuksellisesti (ja siten myös kehollisesti) jäsentyvää merkitysrakennetta, joka vaikuttaa muihin elämää jäsentäviin merkitysrakenteisiin ja vaikuttuu niistä. Merkitykset voivat kuitenkin olla myös välittömiä, hetkellisiä ja prosessinomaisia erotuksena narratiivisesti jäsentyvistä muistista.¹⁷⁷ Päämääräorientoitunut (*being-towards-death*) ja prosessinomainen (*not-being-towards-death*) asenne ovat erotettavissa toisistaan diskurssin tasolla,

¹⁷⁴ Hietalahti 2015, 26.

¹⁷⁵ Keightley & Pickering 2012, 22, 30–31.

¹⁷⁶ Subjektin muutoksesta, ks. Keightley & Pickering 2012, 24.

¹⁷⁷ Vrt. Keightley & Pickering 2012, 20. Keightley ja Pickering argumentoivat, että kokemusten merkityksellistyminen edellyttää aina tiettyä ajan tuomaa perspektiiviä, eikä voi olla välitöntä.

mutta kokemuksellisesti ne kietoutuvat toisiinsa, koska ihminen reflektoi omaa ajallista elämäänsä kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Horisontissa hämmöttävä elämän päämäärä, toiveikkaan ihmisen ”aamunkoi”¹⁷⁸, ja jokapäiväiset merkityksenannot muovaavat toinen toistaan hermeneuttisen kehän tapaan.

Lopuksi nostan esille kaksi käsitettä, jotka kuvaavat päämääräorientoituneen ja prosessinomaisen elämänasenteen lomittumista *Kaiun* teksteissä: toivon ja rauhan. Toiveikkaus linkittyy vahvasti prosessinomaiseen (*not-being-towards-death*) asenteeseen, jossa tulevaisuus on täynnä mahdollisuuksia. Rauha puolestaan kuvastaa kiinnittymistä hetkeen tavalla, joka läheenee ”Mitä toivot?” -runon kertojan näkemystä tyytymisen ja tyytyväisyyden sopuisasta liitosta ihmiselämän päämääränä. *Kaiun* kirjoittajat liittävät toivon vahvasti kevääseen ja tulevan kesän odotukseen. Juho Sikiö kirjoitti vappuna 1914:

— Vappu [on] riemun ja toivon juhla. [—] Toivon juhlanä sillä on suurempi merkitys, sillä kellehän ei kesältä olisi jotakin toivottavaa —. Seurat toivovat saavansa viettää hauskoja kesäjuhlia luonnon ihanassa helmassa ja toivovat tietysti hyviä rahallisiakin tuloksia. Kalamies taas huolellisesti korjaa epäkohdat pyydyksistään ja toiveikkaalla mielellä vie pyydyksensä veteen. Virkamies hartaasti odottaa kesälomaansa päästäkseen kylpylaitoksissa kellehtimään. Mutta maamiehellä on kaikkein suurin toivo, sillä keväästä ja kesästä riippuu hänen toimeentulo mahdollisuutensa.¹⁷⁹

Edelleen tuntematon kirjoittaja maalaa eläväisen kuvan kevään toiveikkaasta tunnelmasta:

Mikä onkaan ihanampaa kuin Suomen kevät —. [—] Metsästä palatessamme työstä väsyneenä viheltää kottarainen meille kotikuusen latvasta iloiset tervehdykset. Ylhäällä ilmassa kiuru sulosuin ilmoittaa, että on kesä. — toivorikkain mielin odottaa maamies sitä hetkeä, jolloin saa [ryhtyä] siemeniensä kanssa kevättyöväjään toimittamaan. Iloisin mielin katsoo hän kulkiessaan tuota viheriöivää ruusilaihoaan, joka alkaa hangen alta vapautua.¹⁸⁰

Katkelmissa huomio kiinnittyy tunnepitoisen luontosuhteen, yhteisöllisyyden ja ruumiillisen työn suureen merkitykseen. Elämän hetkittäistä ja jatkuvaa tietämistä, kokemista, tuntemista ja toimimista merkityksellistävät tekijät yhdistyvät kirjoittajien kerronnassa vahvasti kevään toiveikkauteen. Antti Rossi runoili Hännilän Nuorisoseuran avajaisissa huhtikuussa 1914 toiveisuuden ohella myös rauhasta:

Täällä [Saimaan rantamilla] kasvamme kansana suureksi, jos onni on meille myötä. / Kuten lintuset yhdessä pesiään laatii, ja laulaen tekevät työtä. / Jos lähtee

¹⁷⁸ Mitä toivot? *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

¹⁷⁹ Juho Sikiö, Vappu, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914.

¹⁸⁰ Kevättunnelma, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

metsän laitahan ja kuulee lintuin kieltä / niin huomaa ettei yksin ne vain kerro kevätmieltä. [– –] Tää joukko rinnoin puhtahin ja kevät toivehin / nyt työhön jaloon rynnistää, hehkuvien sydämin. [– –] Nuorisoin mahtavat nää voimatyöt, ne maailman myrskyissä pauhaa. / Vaan aatteen voimalla sankarit kaikki etsivät elämän rauhaa.¹⁸¹

Rossi korostaa yhteistyön merkitystä seuratoiminnassa: rakentavathan linnutkin pesiään ja laulavat toiveikasta kevätsäveltään yhdessä. Hän kuvaa seuralaisten ryhtyvän kaikella tahdon- ja tunteenvoimallaan edistämään nuorisoseura-aatetta, mutta työteliäisyyden ja aatteen perimmäiseksi tarkoitukseksi hän nimeää elämän rauhan löytämisen. Tulkintani mukaan tämä rauha rinnastuu Rossin runomaisemassa lintujen rakentamiin pesiin, paikkaan, jossa ihminen voi kokea yhteyttä luontoon ja kanssaeläjiinsä – ja ehkä myös elää jokapäiväisessä arjessaan omaa merkitykselliseksi kokemaansa osaa kevätauringon valaistessa hänen polkuaan.

¹⁸¹ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Rossi; Juhlaruno, joka lausuttiin Äitisaaren Hännilän Nuorisoseuran avajaisissa 26.4.1914, *Hännilän Kaiku* nd.

3 ”On jokaisen yksilön velvollisuus sovittaa velvoittavimmat vaatimukset itseensä”

Tässä luvussa tarkastelen *Kaiun* kirjoittajien ihmiskuvaa sosiaalisten normien ja valtarakenteiden näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa analysoin paikallisyhteisön ihanteita ja normeja, jotka merkitsevät yhteisön rajoja ja toimivat arvolutautuneina ilmaisuina siitä, millaiset elämisen tavat ovat tunnustettuja ja hyväksytyjä jaetussa sosiaalisessa tilassa. Kuten edeltävässä alaluvussa totesin, kirjoittajat tuovat näitä ihanteita ilmi esimerkiksi huumorin keinoin. Toisessa alaluvussa käsitelen kirjoittajien moraalis-poliittisia näkemyksiä itsekasvatuksen suhteesta yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin. Molemmat alaluvut linkittyvät luvussa 2.1 esittämäni tulkintaan, jonka mukaan kirjoittajat pitävät tärkeänä, että yksilön tahdonvoima olisi linjassa moraalisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten velvollisuuksien kanssa.

3.1 Kujeileva Matti rakastuu

Hän on suurimpia humoristeja laajemmaltakin alalta etsien. Puheissaan on hän hiljainen, tasainen ja hidas näyttäen hyvin umpimieliseltä, eikä hän käytökseltään eroa tavallisista maalaisiännistä muussa, kuin että hän näyttää elävän kuin toisessa maailmassa melkein havaitsematta ja huomioon ottamatta ajan tapahtumia. Mutta kuitenkin on hän pitäjän kuuluisin mies, ja hänen kujeistaan on lukemattomia juttuja liikkeellä – –.¹⁸²

Näillä sanoilla Juho Teräväinen aloittaa kaksiosaisen, todennäköisesti täysin fiktiivisen kertomuksen Kujeelan Matista, jonka eriskummallinen elämäntapa herättää kanssaihmisissä kummastusta. Matin edesottamukset näyttäytyvät humoristisina, koska ne ovat ristiriidassa paikallisyhteisön arvojen ja odotusten kanssa. Inkongruentti huvittavuus paljastaa, millaiset tavat elää ja toimia ovat sosiaalisessa tilassa hyväksytyjä, ja mitkä puolestaan näyttäytyvät naurettavina, käsittämättöminä tai jopa tuomittavina. Kuten Jarno Hietalahti on todennut, nauru ”ilmaisee, että naurettavassa asiassa ei ole kaikki aivan kohdillaan”.¹⁸³ Naurun taakse kätkeytyy sosiaalisessa tilassa vallitsevien normien ja ihanteiden vyyhti.¹⁸⁴

Teräväinen kertoo esimerkiksi seuraavanlaisia juttuja Kujeelan Matin omintakeisesta elämästä:

¹⁸² Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁸³ Hietalahti 2015, 26.

¹⁸⁴ Jarno Hietalahti kehottaa Erich Frommia seuraten nimenomaisesti ”katsomaan naurun taakse” eli kiinnittämään huomiota huumorin sosiaalisiin kytköksiin ja vakavuuteen. Ks. Hietalahti 2015, 25.

Ensiksikin on hänellä se tapa, ettei hän tee mitään korjauksia huoneisiinsa. [– –] – moneen kertaan on häneltä kysytty, miksei hän paikkaa kattoaan, ja yhtä monta kertaa on hän antanut tämän klassillisen vastauksen: ”Mikä sinne sateella menee paikkaamaan.” [– –] Ja eihän se poudalla vuodakaan.¹⁸⁵

– – samalla kun turmeltuvat rakennukset, loppuvat häneltä pellokin. Hän ei näet vielä milloinkaan ole ottanut maasta enempää, kuin minkä se mieli suosiolla antaa. [– –] Ja kun häneltä kysytään, miksi hän antaa peltonsa ja niittynsä metsittyä, vastaa hän: ”Pitäähän metsänkin saada jossain kasvaa, kun tuo ei enää näyt nykyaikana muuallakaan säilyvän.”¹⁸⁶

Aitoja hän ei ole pannut muita kuin raja-aidan – –. Sen tähden saapi karja kulkea valloillaan, missä se vaan milloinkin tahtoo. [– –] Jo kysytään taas, mitähän noin? ”Onhan niiden sieltä itsensä yhtä hyvä ottaa kuin minunkin”, vastaa hän.¹⁸⁷

– – sattuu välistä tulemaan kolme kiirettä yhtä aikaa. Pitäisi mennä heinäan, pitäisi mennä leikkaamaan ja olisi asiaa kaupunkiin – –. [– –] Tällaisen pulan selvittää hän aina siten, että – – hän panee maata ja makaa niin kauan, että menoaika menee ohi. ”Nytpä niihin ei kerkiä mihinkään”, sanoo hän sitten noustuaan ja panee tupakan.¹⁸⁸

Teräväisen kertomuksessa Matin koettu eriskummallisuus ilmenee erityisesti hänen suhteensa materiaaliseen ympäristöön, eläimiin ja luontoon. Lisäksi hän vaikuttaisi uhmaavan sosiaalisia hierarkioita ja velvollisuuksia.¹⁸⁹ Matin suhtautuminen elinympäristöönsä, luontoon ja eläimiin on varsin vapaata ja passiivista: katto saa vuotaa, pellot ja niityt metsittyä, eläimet kulkea tahtonsa mukaan ja velvollisuudet jäädä hoitamatta. Matin elämäntapa vaikuttaisi asettuvan humoristiseen ristiriitaan sellaisen ihmis- ja maailmankuvan kanssa, jossa ihminen on aktiivinen, valtaa käyttävä toimija, jolle luonto ja eläimet ovat alisteisia. Kuten edellisessä luvussa totesin, maanviljely on kirjoittajille tärkeä sosiaalisesti jaetun hiljaisen tietämisen muoto, jolla on arkielämää merkityksellistävä funktio. Matin elämäntapa on ihmetystä herättävä, koska hän vaikuttaisi elävän ”kuin toisessa maailmassa”¹⁹⁰, jaetun elämismaailman laitamilla ja vailla kehollista, merkityksellistä suhdetta ympäristöönsä.

Elsi Hyttinen on tutkinut 1900-luvun alkupuolen kaunokirjallisuutta, joka käsittelee tuolloin hyvin ajankohtaista suomalaisten Amerikan-siirtolaisuutta. Hyttinen tutkii aihetta transnationaalista näkökulmasta ja esittää, että siirtolaiskuvausten kautta on mahdollista hahmottaa,

¹⁸⁵ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁸⁶ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁸⁷ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁸⁸ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁸⁹ Teräväinen kertoo Matin muun muassa vitkastelleen velanmaksussa nimismiehelle ja maksaneen velkansa vasta sitten, kun hänen lehmäänsä oltiin huutokauppaamassa. Syyksi hän kertoi, että oli halunnut antaa lehmilleen mahdollisuuden käydä kaupungissa. Ks. Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁹⁰ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

millaisia olivat käsitykset modernisoituvasta Suomesta ja suomalaisuudesta. Tarinoiden sijoittuminen kaukaiseen maahan vapautti kirjailijat kuvittelemaan kulttuurista ja sosiaalista toiseutta, joka usein asettui suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneiden perinteisten normien ja ihanteiden vastapooliksi. Yksi merkittävimmistä normatiivisista sosiaalisista rakenteista oli perhe, jonka puitteissa toteutuva heteronormatiivinen kumppanuussuhde muodosti kansallisessa diskurssissa kansakunnan perustan. Siirtolaistarinat saattoivat kuitenkin karnevalisoida tai kyseenalaistaa perheihanteita.¹⁹¹ Toisin kuin siirtolaistarinat, kertomus Kujeelan Matista ei sijoitu merten taakse, vaan kirjoittajille ja lukijoille tuttuun kyläyhteisöön. Väitän kuitenkin, että näitä tarinoita yhdistää narratiivinen tila, joka konstituoituu suhteessa vallitseviin normeihin ja ihanteisiin kuvatessaan todellisuutta, joka poikkeaa merkittäväällä tavalla yhteiskunnallisesti tunnustetuista ja hyväksytyistä elämisen malleista.

Pälvi Rantala on tutkinut niin kutsuttuja kylähulluja¹⁹² koskevaa suullista ja kirjallista perinnettä. Hänen mukaansa kylähullun hahmossa yhdistyvät traagisuuden ja humoristisuuden vastakohtaparit sekä sosiaalisesti marginaalinen asema ja ihailu. Perinteessä esiintyvät kylähullut tarkastelevat maailmaa ja ihmisiä yllättävistä (ja usein myös sopimattomina pidetyistä) näkökulmista ja herättävät kuulijoissa ihailua luoviessaan sosiaalisessa tilassa puhujanlahjojensa avulla.¹⁹³ Kylähulluus ei ole yksilön olemusta kuvaava käsite, vaan se kuvaa tiettyä sosiaalisesti marginalisoitua positiota, joka rakentuu suhteessa yhteisöllisiin normeihin – ja usein haastaa niitä tavalla tai toisella.

Kujeelan Matissa voidaan nähdäkseni havaita kylähullun hahmoon liitettyjä piirteitä. Ensinnäkin Matin elämäntapa on humoristisessa ristiriidassa paikallisyhteisön odotusten kanssa. Toiseksi Matti vaikuttaisi olevan malliesimerkki yksilön aktualisoimattomasta potentiaalista ja yhteiskunnallisten velvollisuuksien laiminlyönnistä, mikä tuo tarinaan moraalisesti tuomitsevan, jopa traagisen, pohjavireen. Toisaalta moralisoivan asenteen sijaan ihmiset suhtautuvat Matin elämäntapaan ennen kaikkea ihmetellen. Matti ei yksinomaan toimi muusta kyläyhteisöstä poikkeavalla tavalla, vaan hänen yllättävät vastauksensa kuvastavat hänen ajattelutapsansa omalaatuisuutta. Tämä on mitä ilmeisimmin yhteisön sisällä ihailtu piirre – onhan Matti

¹⁹¹ Hyttinen 2016, 40–42 & 44.

¹⁹² Rantala perustelee kylähullu-käsitteen käyttöä seuraavasti: ”Käytän tietoisesti kylähullu-sanaa sen sijaan, että kutsuisin Kalkkimaan pappia kyläoriginelliksi –. Kylähulluus pitää käsitteenä sisällään ilmiön monet puolet: traagisuuden, humoristisuuden, sosiaalisen roolin, joka voi olla itse valittu tai ulkoapäin annettu. ’Hulluus’ ei viittaa mielenterveyden tilaan eikä ole tarkoitettu loukkaavaksi ilmaukseksi.” Rantala 2015, 77. Käytän käsitettä Rantalan tarkoittamassa merkityksessä kuvaamaan tiettyä sosiaalista positiota, johon liittyy moninaisia inhimillisen ja sosiaalisen elämän piirteitä.

¹⁹³ Rantala 2015; 77, 79 & 82.

Teräväisen sanoin ”pitäjän kuuluisin mies”¹⁹⁴. Matin edesottamukset kirvoittavat ihmettelyä, koska ne vaikuttaisivat osoittavan, että sosiaalista tilaa koossa pitävät merkitysrakenteet eivät ole itsestäänselvyys. Ne ovat vain yksi mahdollinen tapa hahmottaa todellisuutta.

”Kujeelan Matin” toinen osa, jonka Teräväinen julkaisi *Kaiussa* vuotta myöhemmin, tuo entistä näkyvämmäksi sen normiyhteisön, johon tarina sijoittuu. Hyttisen mukaan pääomalla on siirtolaistarinoissa totutusta poikkeava rooli. Pääoman kerryttämisen sijaan sen äkillinen menettäminen toimii liikkeelle panevana voimana, joka sysää päähenkilön suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden ulkopuolelle. Kun kytkökset pääomaa merkityksellistäviin rakenteisiin höltyvät, lisääntyy yksilöiden vapaus.¹⁹⁵ Kertomuksen ensimmäisessä osassa Teräväinen kertoo Matin kummastusta herättäneen elämäntavan saaneen alkunsa hänen isänsä kuolemasta. Toisessa osassa selittävänä tekijänä toimii Matin nuoruuden ihastuksen, Kertun, lähtö ulkomaille, kenties juuri Amerikkaan. Kertun yllättävä paluu saa Matin tekemään elämässään täyskäännöksen:

Eräänä aamuna oli Matti varhain ylös noustuaan antanut palvelijoille perin uudemmanlaisia työmääräyksiä. Huoneet oli kaikki puhdistettava perinpohjin, renki Pekka sai määräyksen lähteä viemään ajopelejä maalarille uudestaan maalattavaksi ja Matti itse lähti omalla Ressullaan [hevosella] kirkonkylään hakemaan huoneiden sisustajaa – –. [– –] – – kahden viikon kuluessa oli kaikki saatava joltistekin väliaikaiseen kuntoon, sillä nyt oli totetumaisillaan Matin nuoruudentoiveet, jotka olivat jo saaneet kuoliniskun ja – – vammuttaneet koko hänen elämälänsä, joka nyt alkoi uudestaan nousta kuin aamulla nouseva aurinko – –.¹⁹⁶

Tulkitsen Kujeelan Matti -kertomuksen kuvastavan perheen suurta merkitystä paikallisyhteisön sosiaalisena perusyksikkönä. Isän kuolema sysää Matin perheinstituution ulkopuolelle, mikä romahduttaa hänen sosiaalisen pääomansa ja lisää liikkumavaraa suhteessa paikalliseen normiyhteisöön. Kertun paluu puolestaan kohdentaa Matin tahdonvoiman perhekeskeisen yhteiskunnan ihanteiden ja odotusten suuntaiseksi.

Antti Häkkisen mukaan avioliitto oli esiteollisen Suomen agraariyhteisöissä merkittävä sosiaalinen järjestelmä, johon liittyivät kysymykset sosiaalisista ja taloudellisista resursseista, valasta, sukupuolesta ja enenevissä määrin myös romanttisista tunteista. Nuoren, tyypillisesti 20–30-vuotiaan ihmisen elämässä avioliitto tarkoitti käännteentekevää muutosta perhesuhteissa. Oman perheen perustaminen ja aikuisuus merkitsivät lapsuudenperheen ja nuoruusajan

¹⁹⁴ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

¹⁹⁵ Hyttinen 2016, 41.

¹⁹⁶ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

taakse jättämistä.¹⁹⁷ Tätä taustaa vasten aika ennen Kertun paluuta näyttäytyy Matin elämässä epäonnistuneena siirtymänä nuoruudesta aikuisuuteen, vanhemman yhteydestä oman perheen yhteyteen. Avioliitto toimii siirtymäriittinä, jonka epäonnistunut performointi sysää Matin sosiaaliseen liminaali- eli välitilaan, jolle leimallista kertomuksessa on yhteisön normeja, arvoja ja toimintatapoja karnevalisoiva elämäntapa.

Karnevalistinen nurin- ja hullunkurisuus ei kuitenkaan voi jatkua ikuisesti, vaan viime kädessä sen kohtalona (ja yhtenä sosiaalisena funktiona) on kaatua omaan mahdottomuuteensa ja osoittaa siten vallitsevan sosiaalisen järjestelmän perusteltu valta-asema.¹⁹⁸ Tarinan lopussa Matti ja Kerttu päättävät jatkaa elämäänsä yhdessä. Sekä paikallisyhteisön jaetun elämismaailman laitamilla elellyt Matti että ”kaukaisella, vieraalla maalla”¹⁹⁹ matkannut Kerttu päättävät palata osaksi paikallisyhteisöä ja kansakuntaa. Vallitseva sosiaalinen järjestys näyttäytyy viime kädessä myös kokemuksellisesti ainoana mielekkäänä vaihtoehtona.

Vastaavaa tunnepitoista, affektiivista liikettä, joka ravisuttaa Mattia ja Kerttua heidän tunnus- taessaan toisilleen ”sisäiset liikutuksensa”²⁰⁰, kuvaa Juho Sikiö kaksiosaisessa kertomuksessaan ”Rakkaus”. Siinä 19-vuotias Aaro lähtee ihastuksensa Lauran luo yöjuoksulle. Yöjuoksu oli perinteinen seurustelumuoto, jossa erityisesti pojat tai nuoret miehet pyrkivät tyttöjen tai nuorten naisten makuuaittoihin tai -kammareihin yöpymään. Nuorisoseuraliike ja sen aatteellinen johtaja Alkio vastustivat siveettömänä pitämäänsä yöjuoksua.²⁰¹ *Kaiussa* suhtautuminen yöjuoksuun ei ole arvolutautunutta, joskin se linkittyy tunnepitoiseen elämäntilanteeseen: seurusteluun, ihastumiseen ja rakastumiseen. Sikiö kirjoittaa:

Aurinko heitti viimeisiä säteitensä punaten läntisen taivaanrannan. Idässä näyttäytyi mustia jyrkkäreunaisia pilvimöhkäleitä ja toisinaan kuului kuin kaukaisen kosken pauhinaa. Täyteläisinä huojuivat kellahtavat rukiit vienon iltatuulen puhaltessa. Ahkerana ja hikisenä jokirannan isäntä – – poikansa kanssa pellollaan ruistaan leikkasi. [– –] Vaan ei ota työ sujuakseen; hänen [pojan] päässään risteili

¹⁹⁷ Häkkinen 2018, 124–125 & 129.

¹⁹⁸ Burke 2009 (1978), 282–283; Rantala 2015, 81.

¹⁹⁹ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

²⁰⁰ Teräväinen kirjoittaa: ”Ei tahtonut ensin Matilta saada [Kerttu] vastausta, sillä kovin taistelivat sisäiset voimat repien esteitä yli päästäkseen ennen uskomattomasta uomasta. Nuo samat sisäiset liikutukset olivat kamppailleet Kertussakin sillä aikaa, kun Matti oli nuoruuden muistojaan kertoillut, minkä aikana kyneleet olivat Matin huomaamatta Kertun silmistä poskille karpaloina putoilleet.” Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

²⁰¹ Pohjola 1995, 102–104. Kirsi Pohjola toteaa, että myös tytöt tai nuoret naiset saattoivat vierailta poikien tai nuorten miesten luona. He osoittivat itsenäistä toimijuutta sellaisissa seksuaalisuhteissa, joissa molemmat osapuolet olivat sosiaaliselta statukseltaan samanarvoisia; Holopainen 2019, 161–162.

muita ajatuksia. Hän heitti sirpin kädestään ja lähti pois, jättäen vanhan isänsä yksin pellolle.²⁰²

Kertomuksen alussa Sikiö maalaa romanttisen kuvan kauniista elokuisesta kesäillasta ruispelolla. Lähestyvät ukkospilvet kuitenkin säröttävät seesteistä tuokiokuvaa, ja Aaron yllättävä lähtö viestii lukijalle, että jokin lähestyvään ukkoseen rinnastuva sisäinen tunnekuuhu suuntaa Aaron tahdonvoiman toisaalle, pois työstä ja velvollisuuksista.

Tuomaalan mukaan nuorisoseuralehtiin kirjoitetut romanttiset runot loivat erityisen kerronnan tilan, jossa korostuivat aistit, tunteet ja kehollisuus. Tämä kesäyöhön rinnastuva, ajallisesti ja tyyllillisesti erotettu tila ei kuitenkaan haastanut normatiivisia rakenteita, koska välähdys erotiikan ja tunteiden ohikiitävästä huumasta oli hetkellinen ja arkitodellisuuden ulkopuolelle rajattu.²⁰³ Sikiön kertomuksessa arjesta irrottautuminen tapahtuu symbolisesti Aaron heittäessä sirpin kädestään. Kertomus ei kuitenkaan ole romanttiselle tyyllilajille ominaisesti runomuotoinen, vaan edustaa suorasanaista kerrontaa, jonka tapahtumat sijoittuvat lukijoille tuttuun ympäristöön ja kulttuuriseen kontekstiin. Tässä mielessä kertomuksen voisi ajatella tulevan jopa epämukavan lähelle paikallisen normiyhteisön arkitodellisuutta. Sikiön kirjoitustapa ei kuitenkaan viesti epämukavuutta – päinvastoin teksti on kuvailevaa ja aistillista.

Niamh Cullenin mukaan rakkauden merkitys avioliitoissa alkoi korostua Euroopassa 1700-luvulta alkaen. Tunteet eivät kuitenkaan poikkeuksetta lisänneet yksilönvapautta, vaan ne vahvistivat kulttuuria, johon kuuluivat kontrolloiva omistaminen ja tunnepitoinen omistautuminen. Rakkauden ja intohimon ihannointi toi näkyvämmiin esille tunnepitoisen rakkauden ja kiihkon kääntöpuolen, joka kohdistui erityisesti naisiin: mustasukkaisuuden ja väkivallan. Modernilla ajalla eläneet eurooppalaiset pitivät rakkautta voimallisuudessaan jopa vaarallisenä tunteena. Tämä korostui paradoksaalisesti sellaisissa yhteiskunnissa, joissa rakkautta ja seksuaalisuutta sääntelivät tiukat sosiaaliset normit.²⁰⁴ Tarkasteltaessa Sikiön kertomusta suhteessa modernin Euroopan rakkauskäsityksiin, ei normien sääntelemän arkijulkisuuden ja aistillisten kesäöiden välinen etäisyys ole ylittämätön. Tunteet eivät ole yksityisiä ja irrallisia, vaan ne punoutuvat yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin valtarakenteisiin.²⁰⁵

²⁰² Nimimerkki “J.S.” eli Juho Sikiö, *Rakkaus, Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

²⁰³ Tuomaala 2011, 64–65.

²⁰⁴ Cullen 2023, 16–17.

²⁰⁵ Boddice 2018, 87–88.

Sikiön kertomuksessa Aaron tunteet vaihtelevat intohimosta ja polttavasta kiireestä petetyksi tulemisen pelkoon ja tuskaan:

Kepeästi halkoi vene aaltoja, nuoret voimakkaat käsivarret intohimoisesti ja kuumen tapaisella kiireellä pitelivät airoja –. Hänen [Aaron] takanaan taivaanrannalle keräytyneistä pilvistä leimahti tuon tuostakin salama ja kuului lähenevää jyrinää. [–] Äkkiä näyttäytyi kuin punan kerä olisi kovaa vauhtia vierinyt maantietä pitkin samaan suuntaan kuin hänkin. Polkupyörän lyhdystä [tuo valo], ajatteli hän ja lisäsi vauhtiaan. Mutta samassa välähti hänen mieleensä ajatus: entäs jos Laura hänet pettäisi ja rakastaisi toista –. Tämä ajatuskin tuntui hänestä pelottavan tuskalliselta.²⁰⁶

Taustalla voimistuva ukkonen toimii Aaron myrskyävien tunteiden vertauskuvana, joka vastaa inhimillisten tunteiden voimakkuutta, uhkaavuutta ja arvaamattomuutta. Luonnon ja ihmisen resonoidessa tunteet eivät jää yksityisiksi mielenliikuteiksi, vaan ne ylittävät ihmisyden kehän rajat. Ulkoistettuina ja luonnollistettuina ne voivat kuitenkin paeta myös inhimillistä päätäntävaltaa ja hallintaa: tunteet liikuttavat ja ihmiset liikkuvat niiden mukana. Luontovertauukset toimivat havainnollistavana esimerkkinä modernin ajan Euroopan intohimoisen ja aistillisen rakkauden kääntöpuolesta, koska ne kykenevät ainakin diskurssin tasolla häivyttämään inhimillisen vastuun rajoja.

Rantauduttuaan Aaro hapuilee aistiensa varassa pimeydessä. Hän on ottanut mukaansa aseensa, mikä konkretisoi rakastuneen ihmisen riskialtista tasapainottelua onnen ja turmion välillä. Järkipärisen ajattelun voima kuitenkin estää häntä viime hetkellä ampumasta kilpakosijaa. Sikiön kertomuksessa itsehillinnän kohdentava voima päihittää viime kädessä vihan:

– tultuaan Lauran kamarin toiseen nurkkaukseen näki hän harmikseen Lauran puhelevan avoimesta akkunasta oudon – miehen kanssa, ja kauhukseen kuuli hän Lauran lupaavan tuon vieraan tulla sisään hetkeksi levähtämään. – hän alkoi tuntea katkeraa vihaa tuota tuntematonta kohtaan. Ja kun tuo outo mies alkoi kaventaa akkunasta sisään, aikoi hän silloin juuri käyttää asettaan. Mutta samassa silmänräpäyksessä hän maltoi mielensä –. Hän ajatteli: väkivalta ei ole sydämen avain –. [–] Tuskin jaksoi hän kävellä, kun hän lähestyi samaa akkunaa, jossa näki nuoruuden unelmansa tyhjäksi raukeavan.²⁰⁷

Tjederin mukaan 1800-luvun moralistien käsityksissä nuoruus edusti maskuliinista siirtymävaihetta pojasta aikuiseksi mieheksi. Sosiaalinen initiaatio edellytti, että nuori kykeni kahlitsemaan omat intohimonsa ja kehittymään sisintä olemustaan (*character*) vastaavaksi mieheksi. Intohimojen kahlitseminen oli osoitus siitä, että mies oli oikeutettu korkeampaan

²⁰⁶ Nimimerkki "J.S." eli Juho Sikiö, Rakkaus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

²⁰⁷ Nimimerkki "J.S." eli Juho Sikiö, Rakkaus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

valtaposition suhteessa (kaikkiin) naisiin ja miehiin, jotka eivät olleet osoittaneet vastaavaa luonteenlujuutta.²⁰⁸ Tulkitsen Sikiön kertomuksen kuvastavan Aaron sosiaalista initiaatiota pojasta mieheksi. Hetkenä, jona Aaro luopuu aikeestaan käyttää asettaan, hän osoittaa kykenevänsä hallitsemaan luonnonvoiman tavoin liikuttavia intohimojaan.

Aaron sosiaalisen, moraalisen ja symbolisen statuksen kohoaminen kohdistaa kertomuksen moraalisen kärjen Kerttuun ja kilpakosijaan, Tapanilan Taunoon. Kertomuksen toisessa osassa Sikiö kuvaa tapahtumia Kertun näkökulmasta:

Hänen [Kertun] ajatuksensa alkoivat risteillä ympäri koko seudun nuorukaisten. Olihan se Tapanilan Tauno, jota naapurikylän komea Liisa oli hänelle kerran näytännyt, paljon pulskempi kuin Aaro ja sitä paitsi rikas – –. Hän alkoi jo tuntea hiukan mustasukkaisuutta Liisaa kohtaan. [– –] – – kovin Laura-neiti hämmästyi, kun kuuli, että se [tulija] olikin Tauno, jota hän oli äsken ajatellut. [– –] Tuntui melkein vastustamattomalta tuo Taunon pyyntö päästä edes hetkeksi lepäämään.²⁰⁹

Sikiö kertoo Taunon rikkauden ja ulkoisen viehättävyyden painavan Kertun vaakakupissa enemmän kuin Aarolle annetut lupaukset. Myös ”Kujeelan Matti” -kertomuksessa esiintyy rikas kilpakosija, Aapro, jonka kanssa Matin ihastus Kerttu aikoi ennen ulkomaille muuttoaan avioon.²¹⁰ *Kaiussa* vuosina 1914–1916 selkeimmin toiseutettu ihmisryhmä ovat varakkaamat ”pontsarit”, ”herrat” ja ”huvila-asukkaat”.²¹¹ Myös Alkio katsoi korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien ihmisten ajavan omaa etuaan muutoksen ja edistyksen kustannuksella.²¹² Edelleen 1800-luvun moralistien käsitykset maskuliinisuuksista olivat luokkasidonnaisia. Ihanne omaa syvintä olemustaan toteuttavasta miehestä linkittyi keskiluokkaiseen kritiikkiin yläluokan elämäntavan pinnallisuudesta.²¹³ Vastaava suhtautumistapa on havaittavissa *Kaiun* teksteissä:

Kelpo miehen – – ei ensinkään tarvitse olla mikään merkillinen henkilö. Hän voi olla sängen huomaamaton, käskyläisasemassa ja elää elämäänsä aivan vaatimattomasti. Mutta hänellä on erinäisiä ominaisuuksia, jotka antavat hänelle suuremman arvon kuin monille toisille ulkonaisesti korkeammalla sivistysasteella oleville.²¹⁴

²⁰⁸ Tjeder 2003, 60 & 62.

²⁰⁹ Juho Sikiö, Rakkaus, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

²¹⁰ Juho Teräväinen, Kujeelan Matti, *Hännilän Kaiku* 2.5.1915.

²¹¹ Ks. esim. Antti Rossi, Kannattaako maanviljelys, *Hännilän Kaiku* 1.5.1914 & Huvila-asukkaista, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

²¹² Holopainen 2019, 100–101.

²¹³ Tjeder 2003, 56.

²¹⁴ Kelpo mies eli kelpo kansalainen! *Hännilän Kaiku* 16.4.1916. Kirjoittaja nimeää ”kelpo miehen” ominaisuuksiksi esimerkiksi rehellisyyden, oikeudenmukaisuuden, rohkeuden ilmaista oma mielipiteensä ja juoruilusta pidättäytymisen.

Tulkitsen ”Kujeelan Matissa” ja ”Rakkaudessa” esiintyvien naisten edustavan (miehistä) näkemystä sosiaalisesta hierarkiasta, jossa pojan tai miehen rikkaus ja ulkoinen viehättävyys muuntuvat maskuliiniseksi, sukupuolittuneeksi pääomaksi. Kertomukset esittävät tämän pääoman vetoavan naiseen avioliittomarkkinoilla, mikä puolestaan yhdistettynä avioliittoinstituution suureen yhteiskunnalliseen merkitykseen vahvistaa sosiaalista hierarkiaa ja ulkokohtaisia arvoja. Arvaamattomat, vaikeasti hallittavat tunteet ja sosiaalista asemaa kohottava itsekasvatus kuitenkin säröttävät hierarkian perustoja. Tilastollisesti homogamia eli avioliittojen solmineminen samaa sosioekonomista ryhmää edustavien kesken oli edelleen yleinen käytäntö 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, vaikka sen merkitys oli vähenemässä. Luokkahierarkia ei ollut muuttumaton, vaan muutoksen tilassa.²¹⁵ Kertomuksissa muutoksen siemen paikantuu ulkoisen ja sisäisen, materiaalisen ja henkisen elämän väliseen jännitteeseen suhteeseen.

Naisten homososiaalisia suhteita hallitsee kertomuksissa mustasukkaisuus miehistä, miesten homososiaalisia suhteita lähes väkivaltaiseksi yltyvä kamppailu naisista ja naisten sekä miesten välisiä suhteita heteroseksuaalinen, tunnepitoinen jännite. Heteronormia ei haasteta. Miesten ajatusten ja tunteiden vaihdellessa toivon ja toivottomuuden, unelmien ja näköalattomuuden välillä, kohdistavat kertomukset naisten toimijuuteen moraalisia paineita. Paikallisyhteisöstä tuottuu kuva tunteiden ja sukupuolittuneiden valtasuhteiden verkostona, jossa rakkaus on kaikkea muuta kuin yksityinen asia.

3.2 Rakkauden ja kapinan politiikkaa

Tunteiden tapaan myös itsekasvatuksella on *Kaiun* teksteissä yhteisöllisesti ja yhteiskunnallisesti velvoittava puolensa. Juho Teräväisen mukaan vallanhimo ja ahneus aiheuttavat yhteiskunnallisia ristiriitoja, joiden tukahduttaminen yksilötasolla olisi edellytyksenä yhteiskunnalliselle ja aineelliselle kehitykselle. Teräväinen katsoo itsekasvatuksen pohjautuvan Jeesuksen opetuksiin:

Me ihmiset nykyisellä kehitysasteellamme haluaisimme valtaa, ja tämän mieltymyksen tuloksena esiintyy halu raaittaa valtamme alaisia. [– –] Tästä ovat johtuneet kaikkien aikojen ihmisten persoonalliset ja yhteiskunnalliset kokemukset. [– –] Hän [Jeesus] tuomitsi sodan kaikissa muodoissaan, vaati rakastamaan vihollistaan, kielsi ahneuden. [– –] Hän osoitti, että jos kukin yksilö itsessään (sielussaan)

²¹⁵ Häkkinen 2018, 124.

kukistaa ne elementit, jotka yllyttävät barbaariseen ristiriitaan, niin yhteiskunnalliset ristiriidat katoavat tämän itsekasvatuksen seurauksena.²¹⁶

Teräväinen kytkee itsekasvatuksen yhteiskunnallisen velvoittavuuden vahvasti eriarvoisuuteen. Hänen mukaansa yksittäisten ihmisten ulkoisesti ja sisäisesti korkealle kohonnut kehitys menettää arvonsa, jos ”heidän – – rikkautensa [riippuu] alemman kansan kituvasta ja monastikin kipeään puutteellisesta elämästä – –”.²¹⁷ Teräväisen mielestä ihminen ei ole yksin vastuussa omasta hyvinvoinnistaan, vaan jokaisella on velvollisuus punnita oman toimintansa sosiaalisia vaikutuksia.²¹⁸

Erotuksena muista *Kaiun* kirjoittajista Teräväinen liittää kristillisen itsekasvatuskäsityksensä moraalis-poliittiseen merkitysrakenteeseen, jonka tulkitseen sisältävän piirteitä marxilaisesta yhteiskuntateoriasta – joskin myös eroavan siitä merkittäväällä tavalla:

– – mikä pahinta, ihmiskunta ei ole omaksunut tätä Jeesuksen opin [itsekasvatuksen] taloudellista pohjaa. Päinvastoin siltä on anastettu siveellinen vaikutus juuri taloudelliseen elämään. Seurauksena on ollut yhteiskunnallisten suhteiden kehittyminen materialististen lakien mukaan oman voitonpyynnin ohjaamina ja aiheuttaen luokkataistelun materialistisella pohjalla. [– –] Kansanvallan nousu on historiallinen luova ilmiö. Kaikkiialla maailmassa, eikä vähiten meidän maassamme, tekee se suunnitelmia noustakseen.²¹⁹

Tekstissä huomio kiinnittyy ideaan ”luokkataistelusta materialistisella pohjalla”. Marxilaisessa teoriassa luokkataistelulla tarkoitetaan konfliktia omistavan ja työtä tekevän luokan välillä, mikä mobilisoi työtä tekevän luokan, proletariaatin, taisteluun luokkajaon materialistisen pohjan (erityisesti omistussuhteiden) muuttamiseksi. Luokkataistelun juuret olivat Marxin (1818–1883) mukaan kapitalistisen talousjärjestelmän seurauksena kehittyneessä työn ja varallisuuden epätasaisessa jakautumisessa, mikä johtaa toisten yksilöiden rikastumiseen ja toisten riistoon.²²⁰ Domenico Lasurdon mukaan Karl Marx ja Friedrich Engels (1820–1895) katsoivat luokkataistelun vaikuttavan sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotasolla luokkataistelu ilmeni omistavan luokan ja proletariaatin välisenä konfliktina, jonka päämääränä oli proletariaatin vallankumous. Makrotasolla se puolestaan ilmeni valtioiden välisinä riisto- ja

²¹⁶ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiu* 13.12.1914. Sulkuihin merkitsemäni ilmaus ”sielussa” on alkuperäisessä tekstissä lisätty rivin päälle.

²¹⁷ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiu* 13.12.1914.

²¹⁸ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiu* 13.12.1914.

²¹⁹ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiu* 13.12.1914.

²²⁰ Singer 2013 (1980); 52, 56–57 & 66–67.

alistussuhteina (esimerkiksi Britannian ja Intian välillä), jolloin tavoitteena oli kolonisoidun kansan itsenäistyminen.²²¹

Teräväisen mukaan ”materialistiset lait” (so. kapitalismi) rinnastuvat moraalittomuuteen. Erotuksena marxilaisesta yhteiskuntateoriasta hän ei esitä luokkien välisen eriarvoisuuden juuri-syyksi kapitalistista talousjärjestelmää, vaan katsoo näiden molempien olevan seurausta Jeesuksen moraalisesti velvoittavien opetusten hylkäämisestä. Kapitalismista piirtyy kuva arvojärjestelmänä, jolle leimallisia ovat itsekkyyys, ahneus ja vallanhimo. Yhteiskunnalliset arvot määräytyvät Teräväisen mukaan kansalaisten moraalisten vakaumusten summana (kenties edustuksellisen demokratian välityksellä), minkä vuoksi ”on jokaisen yksilön velvollisuus sovitaa velvoittavimmat vaatimukset itseensä”.²²² Teräväisen ajattelussa marxilaisella yhteiskuntateorialla on yhteiskunnallisia kehityskulkuja *selittävä* funktio, mutta luokkataistelun sijaan hän kannattaa moraalista reformia. Yhdistelemällä marxilaisuuden ja sosialismin aatteellisia virtauksia kristilliseen uskoon ja itsekasvatukseen Teräväinen luo moraalis-poliittisen merkitysrakenteen, joka korostaa tinkimätöntä sosiaalista vastuuta kaikilla yhteiskunnan taasoilla.

1800-luvulla teollistuminen toi Suomen suuriruhtinaskuntaan kapitalistisen talousjärjestelmän, joka yhdessä vuoden 1897 elinkeinovapauslain kanssa vei pohjan säätyjakoon perustuneelta yhteiskuntajärjestykseltä. Sääty-yhteiskunnassa ihmiset olivat pitäneet eriarvoisuutta Jumalan asettamana luonnonjärjestyksenä, mutta vuosisadan vaihteen kasvavien tuloerojen kansalais- ja luokkayhteiskunnassa eriarvoisuudesta tuli polttava poliittinen kysymys, jonka juuria etsittiin vallitsevasta talousjärjestelmästä.²²³ Luokkaidentiteetti toimi teollistuvassa yhteiskunnassa perustana sosiaalisille muutosvaatimuksille ja kasvavalle luokkien väliselle vastakkainasettelulle. Sosialismin aatteelliset virtaukset näkyivät työväenliikkeen vaatimuksissa sosiaalivakuutuksesta, yleisestä ja yhtäläisestä kunnallisvaalioikeudesta ja kahdeksan tunnin työpäivästä.²²⁴ Vuoden 1918 sisällissodassa nuorisoseuraliikkeen johto tuki sodan valkoista osapuolta.²²⁵ Myös *Kaiku* toimi kesästä 1917 alkaen tiiviissä yhteistyössä Hännilän suojeluskunnan kanssa tuottaen kuvaa punaisten, ”veristen” sosialistien uhasta.²²⁶

²²¹ Lasurdo 2016, 12–14.

²²² Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914.

²²³ Haapala, Häkkinen & Kaarninen 2023; 246, 255, 257 & 261.

²²⁴ Haapala, Häkkinen & Kaarninen 2023, 262; *Vuoden 1917 kohtalon hetket*, Jakso 2: Sosiaalidemokraattinen seikkailu; 9–10 (min). Yle Areena Audio. E: 10.4.2017.

²²⁵ Numminen 2011b, 120–121.

²²⁶ Laakio 2022, 10.

Ennen yhteiskunnallisen vastakkainasettelun kärjistymistä nuorisoseuroissa käyty keskustelu sosialismista ei ollut yhtä puna-valkoista, joskin polarisaation siemenet olivat havaittavissa. Suomen Nuorison Liiton kokouksessa vuonna 1907 keskustelu nuorisoseurojen suhtautumisesta sosialismiin oli kiivasta. Kysymyksen alustaja esitti: ”Tänne on nyt leviämässä materialistinen maailmankäsitys. [– –] Olisi sen vuoksi syytä näin julkisessa kokouksessa merkitä[,] ettei nuorisoseuraliike alennu pelkästään sellaisten leipäkysymystä koskevain asiain pohtijaksi, kuten sosialidemokratia”.²²⁷ Keskustelu jatkui moniäänisenä. Eräs osallistuja argumentoi marxilaisen sosialismin olevan ristiriidassa nuorisoseura-aatteen kanssa, mutta totesi, että ”jos sosialismi otetaan korkeammasta merkityksestä, löydämme siitä paljon aatteellista lämpöä”.²²⁸ Toinen osallistuja totesi ateismiin viitaten, että ”jos nuorisoseurat alkavat – – tunnustaa, ettei helvettiä ole, niin se vie auttamattomasti helvettiin”.²²⁹ Enemmistö osallistujista kannatti keskustelun lopettamista, koska ”alustaja oli sotkeutunut hyvin pulmalliseen asiaan”.²³⁰ Tätä mieltä oli myös Alkio.²³¹ Kokouksessa esitetyt puheenvuorot havainnollistavat 1900-luvun alun poliittisen kentän olleen nuorisoseuraliikkeessä tulenarka puheenaihe, jota osa halusi vältellä sen polarisoivan vaikutuksen vuoksi.

Alkio kritisoi sekä sosialismia että kapitalismia niiden moraalisesti kestävämmänä pitämistään, materialistisesta maailmankuvasta. Tästä huolimatta hän oli 1800-luvun lopulla mukana wrightiläisen työväenliikkeen toiminnassa ja läheni aatteellisesti sosialismia 1900-luvun alussa. Marxilaisuutta ja luokkataisteluideologiaa hän ei missään vaiheessa kannattanut. Teräväisen tavoin myös Alkion ajattelussa korostuivat moraali ja kristillinen usko, jota tämä ei kuitenkaan tyydyttävällä tavalla kyennyt yhdistämään ateistisen sosialismin kanssa.²³² Alkion kiinnostus sosialismia kohtaan näkyi *Pyrkijän* kirjallisuussuosituksissa, joihin hän sisällytti työväen asemaa käsitteleviä teoksia.²³³ Vaikuttaisi siltä, että Teräväinen on saanut vaikutteita Alkiolta, mutta tutustunut lisäksi itsenäisesti sosialismiin. Vuonna 1915 Hännilän Nuorisoseuran esihenkilönä toiminut Teräväinen valittiin seuran toiseksi edustajaksi keskusseuran vuosikokoukseen, johon osallistui runsaat 200 edustajaa.²³⁴ Seuran esihenkilönä hän on

²²⁷ Suomen nuorison liiton kokous, *Pyrkijä* 1.9.1907, 269–270.

²²⁸ Suomen nuorison liiton kokous, *Pyrkijä* 1.9.1907, 271.

²²⁹ Suomen nuorison liiton kokous, *Pyrkijä* 1.9.1907, 272.

²³⁰ Suomen nuorison liiton kokous, *Pyrkijä* 1.9.1907, 271.

²³¹ Suomen nuorison liiton kokous, *Pyrkijä* 1.9.1907, 270.

²³² Holopainen 2019; 275, 279, 281 & 283. Myöhemmin Alkio kritisoi sosialismia jyrkästi ja oli Holopaisen sanoin ”antisosialisti”. Ks. Holopainen 2019, 290.

²³³ Heikkilä-Nurmi 1991, 46.

²³⁴ Maaseutukirjeitä: Ruokolampi, *Karjala* 24.1.1915, 5 & Etelä-Karjalan nuorisoseuran vuosikokous, *Pyrkijä* 12.4.1915, 76.

todennäköisesti osoittanut perehtyneisyyttä tai mielenkiintoa perehtyä ajan poliittiseen keskusteluun ja aatteellisiin virtauksiin.

Tekstin lopussa Teräväinen kritisoi voimakkaasti militarismia ja nationalismia. Erityisen kostonhasteisen tekstikohdasta tekee se, että hän on yliviivannut tunnepitoisen, antimilitaristisen valtiokritiikin (kuitenkin siten, että teksti on edelleen luettavissa):

– – jos vihdoinkin koittaisi aika, ettei kansojen hallitusta johtaisi se periaate, että valtiomiehellä ei saa olla tunteita. Se tahtoo sanoa, että maailmantaloutta ja kansojen välisiä asioita on pohdittava kylmän järjen pohjalta valiten aina ne keinot, jotka näyttävät vievän omat tarkoituserät voittoon – –. [Seuraava teksti on yliviivattu] *Sotaa esimerkiksi puolustetaan täältä valtioviisaalta kannalta. Kaikki terveet miespuoliset kansalaiset on opetettava murhaajiksi sen varalta, että valtion, eli kuten mieluummin tahdotaan sanoa, kansan, oma etu saattaa vaatia murhaamiseen ryhtymään valtaistuimen suojelemiseksi ”sisäistä vihollista”, kapinoitsijaa vastaan.*²³⁵

Katkelmassa on monia tasoja. Ensinnäkin Teräväinen asettaa vastakkain kansan ja valtion edun suhtautuen kriittisesti vallankäyttöön. Näin tekee myös Antti Rossi:

Nuorten nousevain aatteista, arpoja alati lyödään / Ja mahtavain markkinatorilla, usein ne kaupan raavaiksi syöstään. [– –] Nuorten nousevain liittymys, ah, se on kaunistu. / Tähän unehen uskovi kansat ja maa, vaan valtaansa valtakunta.²³⁶

Rossi kuvaa runossaan nuorison aatteiden muuttuvan rahataloudessa pelkiksi kaupankäynnille alistetuiksi tuotteiksi. Kansalaiset ja heidän asuttamansa maa-alue kulkevat kohti nuorten siiveellisten pyrintöjen valaisemaa tulevaisuutta, kun taas valtio näyttäytyy irrallisena abstraktiona, joka keskittyy oman hegemoniansa vaalimiseen. Vastaavasti Teräväisen mukaan valtioita ja maailmanpolitiikkaa hallitsee tunteeton, ”kylmään järkeen” pohjaava oman edun tavoittelu, joka naamioi jopa kansalaisten toisiinsa kohdistaman väkivallan järkipäiseksi välttämättömyydeksi. Tulkitsemme Teräväisen ajattelevan, ettei valtiotason politiikka tunnusta kansalaisia tuntevina, inhimillisinä ja moraalisinä toimijoina. Moraaliton tappaminen ei palvele inhimillisiä tarkoituksia. Sen sijaan valtiokoneistoa vastaan suuntautuvaa kapinointia Teräväinen ei tuomitse – kapinoitsijat ovat vihollisia vain valtion näkökulmasta katsottuna.

²³⁵ Juho Teräväinen, Uhrautuva työ on elämän onnen yksinkertainen salaisuus, *Hännilän Kaiku* 13.12.1914. Julkaisun yliviivatun tekstikohdan, koska katson sen avaavan uusia näkökulmia Teräväisen ajatteluun. Tekstin luettavuus on hyvä, joten en katso kirjoittajan pyrkineen peittämään sitä.

²³⁶ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Rossi, Juhlaruno, joka lausuttiin Äitisaaren Hännilän Nuorisoseuran avajaisissa 26/4: 14. *Hännilän Kaiku* nd.

1800-luvulla ja 1900-luvun alussa Euroopassa ja Yhdysvalloissa levisi rauhaa edistäviä pyrkimyksiä, joiden tavoitteena oli luoda valtioiden välisiä aseellisia konflikteja vähentävä ja sotimisen sääntöjä yhtenäistävä kansainvälinen lainsäädäntö. Sotia pyrittiin ennaltaehkäisemään vakiinnuttamalla sovittelumenettelyä, jota johtaisi kolmas, puolueeton osapuoli.²³⁷ Aikakauden nationalistinen, kansallisvaltiokeskeinen politiikka asetti kuitenkin merkittäviä haasteita varhaisille pasifistisille, antimilitaristisille ja rauhaa edistäville pyrkimyksille. Valtiot olivat haluttomia rajoittamaan omaa oikeuttansa käyttää väkivaltaa.²³⁸ Lisäksi osa toimijoista hyödynsi kansainvälisen yhtenäisyyden ihannetta imperialistisia valloituspyrkimyksiä tukevassa retoriikassa.²³⁹ Tästä huolimatta heterogeeninen joukko aktivisteja pyrki edistämään kansainvälistä sopimista, vaikka ryhmien erilaiset painotukset ja poliittiset sitoumukset aiheuttivat kitkaa liikkeen sisällä. Suhtautuminen rauhanliikkeeseen jakoi esimerkiksi sosialisteja – ja vastaavasti suhtautuminen sosialisteihin rauhanliikettä.²⁴⁰

Tulkitsen valtion ja kansan välisen vastakkainasettelun kommentoivan *Kaiun* teksteissä laajempaa keskustelua kansallisvaltioiden asemasta. Vuosina 1914–1918 Euroopassa käytiin ensimmäinen maailmansota, joka toi väkivallan, epävarmuuden ja inhimillisen kärsimyksen osaksi päivittäistä uutisvirtaa. Esimerkiksi sanomalehti *Karjala* julkaisi päivittäisiä tilannekatsauksia sodan tapahtumista otsikolla ”Yleiseurooppalainen sota”.²⁴¹ Nähdäkseni on todennäköistä, että väkivallan aiheuttama inhimillinen kärsimys on saanut kirjoittajat pohtimaan valtion ja kansalaisten (so. ihmisten) välistä suhdetta kriittisesti. Euroopan sotaissa poliittisella kentällä johtavia toimijoita olivat kansallisvaltiot, mutta inhimillisen hinnan niiden organisoinnista väkivallasta maksoivat kansalaiset. Kansallisvaltioiden ohella Juho Teräväisen kritiikki kohdistuu itse väkivaltaan – ainakin silloin, kun se ei suuntaudu vallitsevien hegemonisten valtarakenteiden purkamiseen. Kysymys väkivallan oikeutuksesta paikantuu Teräväisen ajattelussa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa käytyyn keskusteluun kansallisvaltioiden vallan rajoittamisesta.

Entä millainen on Teräväisen korostaman kristillisen moraalin suhde edellä kuvattuihin antimilitaristisiin ja -nationalistisiin ajatuksiin? Christian E. Early on esittänyt Raamatun teologisen poliittiseen luentaan pohjautuvan näkemyksen teologisesta pasifismista, jonka mukaan Jumalan tahto on perustavanlaatuisessa ristiriidassa valtakuntien intressien kanssa. Valtakunnalla

²³⁷ Cortright 2008, 48–49.

²³⁸ Cooper 1991, 30–32 & Cortright 2008, 48–49.

²³⁹ Cortright 2008, 47.

²⁴⁰ Cooper 1991, 37–38.

²⁴¹ Ks. esim. Yleiseurooppalainen sota, *Karjala* 8.1.1915, 4.

(*empire*) Early tarkoittaa ”dominoivien valtasuhteiden verkostoa”²⁴², joka tuottaa ihmisten kehollista, kokemuksellista todellisuutta. Teologisen pasifismin mukaan Jeesuksen opetukset ovat ristiriidassa valtakuntien harjoittaman aluepolitiikan kanssa, koska ne edustavat moraalisesti ja sosiaalisesti velvoittavaa, rajoja rikkovaa rakkauden politiikkaa.²⁴³ Teologinen pasifismi pohjaa Vanhan testamentin kertomukseen Israelin kansan paosta Egyptistä. Pakoa seurannut valtakunnan aika sotineen osoitti tulkinnan mukaan kyseisen valtarakenteen olevan inhimillisesti kestävä.²⁴⁴ Juho Teräväisen versio kertomuksesta on samankaltainen:

– – Israelin lapset eivät aina olleet kuuliaisia, mutta kuitenkin Jumala toisinaan mukautui heidän tahtonsa mukaan. He halusivat ehdottomasti saada kuninkaan. Tuo toivomus oli käsittämätön, koska Jumala oli kaikkia kuninkaita parempi. Mutta he toivoivat – – vaan kuningasta. Kuninkaitahan oli kaikilla kansoilla – –. No niin he saivatkin kuninkaan. Mutta silloin alkoi käydä kaikki hullusti. Loppumattomat sodat näännyttivät maata. Se oli ensin ollut kokonainen komea valtakunta, sitten se jaettiin ja siitä jäi vain puoli valtakuntaa. Lopuksi sekin menetettiin.²⁴⁵

Teräväisen mukaan maallisen hallitsijan nouseminen valtaistuimelle Jumalan paikalle johti Israelin kansan eli juutalaisten diasporaan. Tekstissä menneisyys toimii nykyhetken ajattomana, moraalisenä peilinä: myös nykyhetkessä ihmisten vallanhimo ajaa heidät pois ”kodistaan”, Jumalan läheisyydestä.²⁴⁶ Teologinen pasifismi on yksi mahdollinen tapa tulkita Raamatun poliittista viestiä, ja Teräväisen tapauksessa katson sen muodostavan keskeisen perustan ihmisiä jakavien luokka- ja valtiorajojen sekä vallankäytön ja väkivallan kritiikille. Tämän kritiikin Teräväinen on mahdollisesti tulkinnut ylittävän yhteisöllisesti hyväksytyyn rajan toisen venäläistämiskauden kansallisessa ilmapiirissä, minkä vuoksi hän on päätenyt yliviivaamaan tekstin lopun.²⁴⁷

Edellä käsitellyn valossa *Kaiun* teksteistä välittyvä kuva itsekasvatuksen sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta velvoittavuudesta ilmentää huomattavaa aatteellista ylijärjaisuutta. Lopuksi haluan kiinnittää huomiota kahteen markkinoita käsittelevään tekstiin, jotka havainnollistavat, että aatteiden lisäksi myös hänniläläiset itse liikkuvat ja aistivat maailman menoa arkisen

²⁴² Early 2018, 150. Lainauksen alkuperäinen muoto on ”dominant network of power”.

²⁴³ Early 2018, 153–154.

²⁴⁴ Early 2018, 152.

²⁴⁵ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* nd.

²⁴⁶ Juho Teräväinen, Kappaleita elämästä, *Hännilän Kaiku* nd.

²⁴⁷ Yliviivattu tekstiosa on kirjoituksen lopussa, joten toinen mahdollinen syy yliviivaukselle on, että teksti on ollut Teräväisen mielestä liian pitkä. Pidän tätä kuitenkin vähemmän todennäköisenä, koska yliviivattu tekstiosa on myös sisällöllisesti kirjoituksen kohosteisin kohta.

elinympäristönsä ulkopuolella. ”Mahtavain markkinatori”²⁴⁸ ei ollut yksinomaan ahneuden ja vallan symboli, vaan paikka, jossa ihmiset reflektoivat muutosta ja kohtasivat erilaisia ihmisiä. Tuntematon kirjoittaja kertoo matkastaan Viipurin markkinoille seuraavasti:

Oli kylmä, kirkas maaliskuun aamu kun varhain läksimme liikkeelle. [– –] Ruuna juosta länkytteli hiljalleen. Kaikki tuntui vielä niin tutulta ja kodikkaalta. Kun saavuimme asemalle, höyrysi jo höyryhevonen ja päristeli lähteäkseen tunnin kuluttua viemään meidät matkamme määränpäähän. Vähän vaille kymmenen saavuimme Viipuriin. [– –] Ihmisiä tuli ja meni virtanaan – –. Nyt kiintyi huomioni siihen suureen ja kirjavaan yleisöön, miten ne sievissä pukimissa ja hyvin itsetietoisina melkein liukuen ohitseni liitelivät. Huomasin, miten sievästi he pitivät esimerkiksi kätensä kulkiessaan. Katsoin omiani vertaillen niitä toisiin. Ne näyttivät niin hirveän suurilta ja kömpelöiltä, kun ne kupeellani riippua rötköttivät, eikä niitä tuntunut olevan sopivaa pitää taskussakaan. Minusta tuntui, kuin olisi jokainen ohi kulkeva ajatellut, että katsoppas oikein aitomaalaisia.²⁴⁹

Myös Juho Sikiö kuvailee runossaan markkinoiden vilkasta tunnelmaa:

Äsken markkinoilla käin, monta siellä kummaa näin. / Kuin virta ihmisjoukot kulki, kaikki paikat täyteen sulki. / Kävin paris ruokalassa, pistäytysin hotellissa. / Ken siel’ tahtoi mittäi sorttii, ken aukoi punssipullon korkkii. / Siel’ ol’ kaikki hyörimässä, pyörimässä karusellit. / Ympäriällä kulki sällit, poskissansa paksut mällit, toisten taskui koittamassa. / Siel’ automopiilit, vossikat, tappeli poikanassikat. / Joil’ ei ollut muuta huvii, ne otattivat pikakuvii. / Valkopäiset, nuoret, naiset, sekä myöskin mustalaiset²⁵⁰. / Tavaroiita siellä vaihtui, monen rahapussi laihutui. / Sitten siel’ on huono olla, jos summanna on enää nolla.²⁵¹

Markkinoilla kohtasivat eri ihmisryhmiin kuuluneet ostajat ja myyjät eri alueilta. Markkinat olivat jo 1800-luvulla kulkukaupan ohella yksi merkittävimmistä ylijärjätyn kaupankäynnin muodoista erityisesti maaseudulla asuville ihmisille. Erilaisten kulutustavaroiden saatavuuden parantuminen laajensi myös alempien yhteiskuntaluokkien kulutusmahdollisuuksia.²⁵² Molemmissa teksteissä kertojat ovat ympäristönsä tarkkanäköisiä, uteliaita havainnoijia. Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kokee olonsa jännittyneeksi Viipurin ihmisvilinässä. Hän vertailee omaa ulkoista olemustaan, erityisesti käsiään, ohi kulkevien ihmisten ”itsetietoiseen” olemukseen. Tekstissä kertojan positioituminen ”aitomaalaiseksi” kommunikoi alemmuudentunnetta suhteessa muuhun markkinaväkeen. Nähdäkseni ajatuksessa on kaikuja sääty-

²⁴⁸ Nimimerkki ”Seuralainen” eli Antti Rossi, Juhlaruno, joka lausuttiin Äitisaaren Hännilän Nuorisoseuran avajaisissa 26/4: 14. *Hännilän Kaiku* nd.

²⁴⁹ Matkamuistelmia, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

²⁵⁰ Romanit elivät tiiviissä vuorovaikutuksessa maata viljelevän väestön kanssa. Talollisten ja tuttujuen paikallisten romaneiden välit olivat usein molemmin puolin myönteiset, mutta kauempaa tulleet romanit kohtasivat ennakkoluuloja ja syrjintää. Ks. Häkkinen & Tervonen 2005, 17 & Tervonen 2005, 271.

²⁵¹ Juho Sikiö, Markkinamuisto! *Hännilän Kaiku* 31.5.1914.

²⁵² Östman, Talvitie & Suomenjoki 2023, 386–387 & 389–390.

yhteiskunnan aikaisesta käsityksestä, jonka mukaan Jumalan asettaman säätyjaon katsottiin ilmenevän konkreettisesti ihmisten erilaisina kehollisina ja henkisinä ominaisuuksina.²⁵³ Markkinoilla modernin, teollistuvan yhteiskunnan ylijäisyys kehollistui ihmisten, tavaroiden ja ympäristöjen välisessä vuorovaikutuksessa. Kotoisuuden tunteen kadotessa kaupungin vilinään joutuivat myös omaa identiteettiä koskevat käsitykset neuvottelun alaisiksi.

²⁵³ Haapala, Häkkinen & Kaarninen 2023, 247.

4 ”Aika on muuttunut. Miten suhtaudut uuteen?”

Tässä luvussa käänän katseeni ihmiselämän ajallisuuteen, muutokseen ja rajallisuuteen. Ajallisuus on olemuksellisesti osa ihmiskehoja ja subjektiutta, mutta tämän lisäksi yksilöiden kokemuksiin vaikuttavat muuttuvat kulttuuriset tavat jäsentää aikaa, muutosta ja pysyvyyttä. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen kokemusten ajallista jäsentymistä *Kaiun* teksteissä. Toisessa alaluvussa tarkastelen muistojen ja ympäristöjen ajallista kerrostuneisuutta nostalgian ja melankolian näkökulmista. Molempia alalukuja yhdistää kehollisuuden ja kuolevaisuuden affektiivinen reflektointi. Ajallisuus on erottamaton osa ihmisyyttä, mutta yhden lineaarisesti etenevän ajan sijaan keholliset subjektit luovivat elämänsä halki lukuisien ajallisuuksien verkostossa.

4.1 Hidastuva ihminen, nopeutuva yhteiskunta

Vuosina 1914–1916 *Kaiun* kirjoittajat ovat hyvin tietoisia ajan kulusta ja ihmiselämän ajallista rajallisuudesta. Yhteiskunnan modernisaatioon liittyvät muutokset muuttivat merkittäväällä tavalla myös ajan kokemisen tapoja.²⁵⁴ Esimerkiksi edellisen luvun lopussa käsittelemisäni markkinakertomuksissa kertojat positioituvat tarkkailijoiksi. Kerronnan kautta hahmotuva eronteko itsen ja ympäristön välillä on ajallinen: ihmiset ”liitelevät” ohi, tavarat ja raha vaihtavat omistajaa, karusellit pyörivät ja junat kuljettavat ihmisiä paikasta toiseen.²⁵⁵ Koke-
musta modernisoituvasta yhteiskunnasta leimaavat liike ja hektisyys, joiden keskellä omaa olemustaan refleктоiva tarkkailija voi kokea jäävänsä jälkeen ajasta ja kehityksestä. Kokemus ajan lineaarisesta etenemisestä vaikuttaisi aiheuttavan *Kaiun* kirjoittajissa kiireen tuntua:

Nouskaamme nuoret! Päivä jo koittaa, aika on herätä unesta. Nouskaa! Kevät jo kelloja soittaa, nouse jo nuoriso uinumasta! Kauan on maannut jo talvista unta, paljon on sydämis’ viel’ hyytävää lunta. Nouskaamme! Ettei nuoruutemme aika, menisi, kuluisi turhassa!²⁵⁶

Edellä lainaamastani ”Kaino Kaihorinnan” runosta on (lähi)luettavissa ainakin kolme ajallisuuden tasoa. Näistä ensimmäinen on lineaarisesti etenevä aika, joka ei odota, vaan karkaa toimeettoman ihmisen otteesta. Toinen on syklinen aika, joka ilmenee vuorokauden- ja vuodenaikojen kiertona, toistuvana siirtymänä yöstä aamuun ja talvesta kevääseen. Kolmas on

²⁵⁴ Ks. Flatley 2009, 28–29.

²⁵⁵ Juho Sikiö, Markkinamuisto! *Hännilän Kaiku* 31.5.1914 & Matkamuiistelma, *Hännilän Kaiku* 16.4.1916.

²⁵⁶ Nimimerkki ”Kaino Kaihorinta”, Nuorisolle! *Hännilän Kaiku* 27.2.1916.

kehollinen aika, jonka kontekstissa nuoruus näyttäytyy ainutkertaisena, ohikiitävänä hetkenä ihmiselämässä.

Kehollinen aika läpileikkaa sekä lineaarisen että syklisen aikakäsityksen. Kirjoittajien lineaariseen aikaan liittämä kiireen tuntu juontaa juurensa ihmiselämän rajallisuuden tiedostamiseen. ”Kaino Kaihorinta” hahmottaa ihmisen ikääntyvän lineaarisesti, mutta jokapäiväinen ajallisuuden kokemus yhdistyy luonnon syklisyyteen, pimeyden ja valon vuorotteluun. Luvussa 2.3 totesin kirjoittajien liittävän kevääseen elämää hetkittäisenä sekä kuviteltuna kokonaisuutena merkityksellistävät kokemukset toivosta ja rauhasta. Modernisoituvan yhteiskunnan kiihtyvässä ajassa kevääseen ladatut odotukset voivat tuntua polttavana kiireenä, jossa peilissä on ainutkertainen mahdollisuus elää merkitykselliseksi koettua elämää.

Heikki Kokko on tutkinut *Kansan Lehteen* 1800-luvun jälkipuoliskolla aktiivisesti kirjoittaneen Johan Hännisen (s. 1842) ajallisuuskäsitysten murrosta modernisoituvassa yhteiskunnassa. Kokko argumentoi Benedict Andersonin ajattelun pohjalta, että moderniin nationalismiin pohjautuva kokemus (kuvitellusta) kansakunnasta kytkeytyy lineaariseen aikakäsitykseen ja tietoisuuteen nykyhetkeä samanaikaisesti elävästä ja kokevasta (kuvitellusta) yhteisöstä, kansasta. Ajalla on siis modernissa nationalismissa sekä lineaarinen että horisontaalinen ulottuvuus. Varhaisissa teksteissään Hänninen peilasi nykyhetkeä Vanhan testamentin kertomuksiin keskittyen muutoksen sijaan menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden ajattomaan verrannollisuuteen. Vähitellen Hännisen ajattelu liukui kohti lineaarista aikakäsitystä. Sen sijaan kokemuksen kansalaisten muodostamasta horisontaalisesta yhteisöstä hän oli omaksunut jo varhain.²⁵⁷

Edellisessä alaluvussa tulkitsin Juho Teräväisen tekstien sisältävän piirteitä teologisesta passifismista, jonka valtiokritiikki pohjaa Vanhan testamentin kertomusten teologis-poliittiseen luentaan. Vaikuttaisi siltä, että *Kaiun* kirjoittajat katsovat Raamatun sisältävän ajankohtaista, jopa ajatonta tietoa ihmisolemuksesta, oikeasta moraalista ja itsekasvatuksesta eli yksilön henkisestä kehityksestä ja yhteiskunnallisista velvollisuuksista. Kokko toteaa vastaavan aikakäsityksen olleen tyypillinen modernia nationalismia edeltäneelle yhteiskunnalle.²⁵⁸ Johan Hännisen tavoin *Kaiun* kirjoittajat ovat kuitenkin omaksuneet käsityksen horisontaalisesta, ajallisesta ja kokemuksellisesta yhteydestä kansaan. Paikallisyhteisön tasolla tätä jaettua ajallisuuden kokemusta vahvistavat esimerkiksi *Kaiun* sivuilla julkaistut ajankohtaiset uutiset ja

²⁵⁷ Kokko 2021, 110 & 119–120.

²⁵⁸ Kokko 2021, 119.

ilmoitukset. Nämä luovat kirjallisen julkisuuden tilan, jossa yksilöiden arkiset elämismaailmat voivat lomittua, törmätä tai resonoida vahvistaen tunnetta yhteisöön kuulumisesta tai kuulumattomuudesta. Joka tapauksessa *Kaiun* kirjoittajien ajallisuudet eivät typisty modernin nationalismin lineaaris-horisontaaliseen aikakäsitykseen, vaan sen rinnalla kulkevat kehollinen ja syklinen aika sekä tietty moraalinen ja ontologinen ajattomuus.

Tiiviin luontosuhteen, vuodenvaihtumisen ja yhteisön jaetun elämismaailman korostuminen *Kaiun* teksteissä ilmentää näiden tekijöiden jokapäiväistä merkitystä kirjoittajille heidän suuntautuessaan elämään ja tulevaisuuteen täynnä mahdollisuuksia. Samalla nämä materiaaliset, ajalliset ja sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ovat inhimillisen rajallisuuden reflektoinnin paikkoja. Ihminen saa varmuuden omasta kuolevaisuudestaan kohdatessaan toisen ihmisen kuoleman. Edelleen hän reflektoi ajallisuuttaan ihmisyyden kehän huokoisella rajapinnalla tarkkailemalla esimerkiksi luontoa ja eläimiä.²⁵⁹ Sami Pihlströmin mukaan subjektin identiteetti rakentuu vuorovaikutussuhteissa. Itse subjekti on olemuksellisesti tyhjä raja tai horisontti, joka sulkee sisäänsä maailman sellaisena kuin yksilö sen kokee.²⁶⁰ Ajallisuus on vuorovaikutteisudessaan arkipäiväistä, mutta sen virtaan mahtuu myös katkoksia ja affektiivisia tihentymiä. Tuntematon kirjoittaja pohtii vuoden vaihtumista *Kaiun* sivuilla tammikuussa 1916 seuraavasti:

Meidän maalaisten elämässä ei ole aikain vaihtuessa mitään erilaisempaa tapahtunut. Nukat kaikessa rauhassa ja kun aamulla heräät, olet jo kääntänyt selkäsi vanhalle tutulle vuodelle. Olet jo ottanut askeleen uudelle, tuiki tuntemattomalle tielle. Ihminen, joka elämän huolissa ahertelet, pysähdy ja vietä hetkinen muistellesasi kuluneita aikoja. Paljon on ehkä niitä tapahtumia, jotka ovat koskeneet sydämesi herkimpään kieleen. Isä ja äiti ovat saattaneet seistä lapsensa haudan reunalla tai lapsi vanhempansa. Joku ystävästäsi tahi omaisistasi on ehkä myös muuttanut parempiin maailmoihin. On ehkä joku toiveistasi saattanut raueta juuri silloin, kun luulit olevasi lähinnä toivottua päämääräsi.²⁶¹

Katkelmassa kirjoittaja kuvaa tulevaisuutta ”tuntemattomana tienä”, mikä kuvastaa käsitystä lineaarisesti etenevästä ajasta. Hän kehottaa lukijoita pysähtymään ja muistelemaan menneen vuoden affektiivisia tihentymiä, erityisesti mahdollisia menetyksiä, koska ajan mukanaan tuomat muutokset saattavat hukkaa arjen jokapäiväisiin kiireisiin ja murheisiin.

²⁵⁹ Schumacher 2010, 115–116. Schumacher ei käytä Jarmo Hietalahdelta lainaamaani käsitettä *ihmisyyden kehä*.

²⁶⁰ Pihlström 2016, 72–73 & 112–113. Ajatus subjektista rajana on peräisin Ludwig Wittgensteinilta. Jerome J. Valberg on käyttänyt käsitettä *horisontti*.

²⁶¹ Uuden vuoden mietteitä, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

Muisti rakentuu ja uudelleen rakentuu kunkin hetken kokemuspohjan valossa. Nämä kokemukset pitävät sisällään sekä muistin kokonaisuuteen saumattomasti liittyviä, jatkuvuuden kokemusta ylläpitäviä hetkiä, että kohosteisia katkoksia ja tihentymiä, jotka muovaavat muistamisen prosessia koko subjektin elämän ajallisella kaarella.²⁶² Edellä lainaamassani katkelmassa tällaisia kohosteisia hetkiä ovat läheisen kuolema ja toiveiden toteutumatta jääminen. Läheisen kuolema muovaa subjektin ja muistin ajallista rakentumista. Kyseessä on affektiivinen tihentymä, joka horjuttaa vaihtelevalla intensiteetillä subjektin relationaalista, vuorovaikutussuhteissa rakentuvaa identiteettiä. Merkittävän vuorovaikutussuhteen katkeaminen tuo subjektin ainakin hetkellisesti lähemmäs omaa tyhjyyttään. Askel kohti tätä tyhjyyttä on askel kohti kuolevaisuutta, oman maailman potentiaalista mutta varmaa loppua, josta läheisen ihmisen kuolema muistuttaa subjektia.²⁶³ Tulkitsem kirjottajan ajattelevan, että menetykset ovat yksilön elämän avainkokemuksia, joiden äärelle kannattaa ja tulee pysähtyä.

Kaiun teksteissä toivo ja toiveikkuus avaavat näköaloja tulevaisuuteen. Ne toimivat eteenpäin suuntaavana pääomana, jonka merkitys on ennen kaikkea arkinen ja inhimillinen erotuksena siveellisen pääoman aatteellisesta perustasta. Toiveiden ”raukeaminen”, kuten katkelman kirjoittaja asian ilmaisee, muuttaa yksilön odotushorisonttia. Modernisoituvissa yhteiskunnissa, jollainen myös 1900-luvun alun Suomen suuriruhtinaskunta oli, tulevaisuuteen liittyi vahvana odotus jatkuvasta kehityksestä. Jonathan Flatleyn mukaan nykyhetken ja tulevaisuuden välinen suhde oli jännitteinen, koska odotukset olivat aina askeleen edellä todellisuuden realiteetteja. Jatkuvan kehityksen odotushorisonttia vasten peilattuna korostuivat nykyhetken puutteet, epäkohdat ja pettymykset.²⁶⁴ *Kaiun* teksteissä modernisaatio heijastuu muistamisen prosessiin kirjoittajien pohtiessa elettyä elämää ja sen merkitystä. Edellisen katkelman kirjoittaja jatkaa:

Sinä työn raskaan raataja, joka jälkeesi jätät puolen vuosisataa tahi enemmän, sinä näet korven tai lehdon, jonka olet aikoinasi aikonut kaskeksi kaataa ja pelloksi perata, mutta jota et ehtinyt, kun jo tunsit ruumiisi voimain pettäneen. [Näet sen] jylhäksi hongikoksi kasvaneena tahi kauttaaltaan risujen ja kanervain peittämänä, tukki- tai ropsimiesten raatelemana. [Ja] näet niityn, tuon risukon ja mättäiden peittämän niityn, josta vaivoin sait niitetyksi pienen kuorman huonoja,

²⁶² Keightley & Pickering 2012, 29–31.

²⁶³ Sami Pihlström toteaa, että käsitys subjektista rajana johtaa helposti solipsistiseen, yksilön tietoisuuteen palautuvaan todellisuuskuvaan. Pihlström argumentoi, että solipsismia vakuuttavamman selitysmallin tarjoaa pragmaattinen pluralismi, joka kannattaa moninäkökulmaisuuutta. Tässä filosofian haarassa ihminen on sekä subjekti, oman maailmansa erityinen keskipiste, että yksi häntä ympäröivän maailman objekteista. Ks. Pihlström 2016; 62–63, 72 & 105. Olen samaa mieltä Pihlströmin kanssa siitä, ettei maailma ole täysin subjektiivinen, vaikka *kokemuksellisesti* se on ainutlaatuinen ja -kertainen. Subjektin kahtalainen luonne selittää nähdäkseni osaltaan sitä, että ihmiselämään liittyy sekä tuttuuden tunnetta ja jatkuvuutta että koettua toiseutta ja katkoksia. Tosin sanoen subjektin maailma ei ole staattinen ja suljettu, vaan maailman (ja toisten maailmojen) ympäröimä.

²⁶⁴ Flatley 2009, 31–32.

sammaleisia heiniä. Nyt kuulet ehkä samasta paikasta niittokoneen raksutosta ja näet suuria latoja täyteen ahdettuina tähkä- ja kukkapäistä entisten sammaleisten heinäin sijasta. Aika on muuttunut. Miten suhtaudut uuteen? Jos olet jonkin tehtäväsi laiminlyönyt, niin tartu nyt tarmolla siihen, sillä ei aika miestä odota.²⁶⁵

Tekstissä kirjoittaja haastaa lukijan kohtaamaan oman ajallisen ja kehollisen rajallisuutensa, ihmiselämän mittakaavan, joka näyttäytyy luonnon ja yhteiskunnallisen kehityksen rinnalla pienenä ja vaatimattomana. Kirjoittaja puhuttelee varttuneempaa lukijaa, joka on fyysisen kuntensa heikentyessä joutunut jättämään raskaan maanviljelytyön ja luopumaan suunnitelmistaan. Tämä tarkoittaisi muutosta arjen kehollisissa tietämisen ja taitamisen prosesseissa, jotka rakentuvat vuorovaikutuksessa luonnon ja maata viljelevän paikallisyhteisön kanssa – sekä elämän jokapäiväisten merkitysten uudelleen neuvottelua. Lisäksi kirjoittaja maalaa kuvan menneisyydestä, jossa puhuttelun kohteena oleva lukija on suurella vaivalla kerännyt pienen kuorman huonolaatuisia heiniä. Nykyhetkessä vastaavan työn tekee niittokone pienemällä vaivalla ja paremmalla lopputuloksella. Katkelmassa vanhenevan ihmisen aika hidastuu, ruumiinvoimat vähenevät ja vaatimaton elämäntyö hukkuu luonnon kasvun ja modernin yhteiskunnan teknologisen kehityksen jalkoihin. Kiirehtiessään ajan kannoilla ihminen pohtii menneen elämänsä alati muuttuvaa merkitystä.

Kirjoittaja toteaa muutosten olevan tosiasia; ulkoisten tekijöiden sijaan ihminen voi vaikuttaa vain omaan asennoitumiseensa. Kirjoittaja rinnastaa yhteiskunnallisen kehityksen aikaan objektiivisena, ihmisestä riippumattomana suureena, jolloin modernin projekti luonnollistuu. Inhimillisen ajan ja modernisoituvan yhteiskunnan eritahtisuutta ja -mittakaavaisuutta ei kuitenkaan kaikissa *Kaiun* teksteissä hyväksytä ulkoapäin annettuna. Esimerkiksi seuraavassa katkelmassa tuntematon kirjoittaja kuvaa laivamatkaa²⁶⁶ Äitsaarelta Ruokolahden kirkolle poh-tien kysymystä koneellistumisen mielekkyydestä:

Makean aamu-unen seasta kuulen kiireisiä askeleita. Jo kuulen äidin huutavan rappusilla: ”Laiva puhaltaa jo Karoniemessä. Kiireesti ylös, jos kirkolle haluate.” Ei muuta, kun ryntäät vaatteet kainalossa tupaan. Ei jouda enää aamukahvia juomaan, vaan puet kiireesti yllesi ja juoksujalkaa kiirehdit laivarantaan. Kun astut laivaan, kuulet siellä monenlaista hälinää. On aivan kuin markkinoilla; toinen nykii toistaan tieltään pois. Kaikkialla kohtaat unisia silmiä – -: ei näy enää sitä pirteyttä ja reippautta kuin ennen suuressa kirkkoveneessä. Ja kun sitten vihdoin

²⁶⁵ Uuden vuoden mietteitä, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

²⁶⁶ Hännilän laivaranta sijaitsi Ruunaniemessä, jonne rakennettiin kylän ensimmäinen hevostie. Laivaliikenne kulki välillä Savonlinna–Imatra/Lappeenranta. Ks. Siitonen 1985, 156. Sulo Siitonen ei mainitse laivaliikenteen alkamisvuotta, mutta arvioisin sen asetuvan vuoden 1905 tietämille. Ensimmäinen löytämäni sanomalehtiartikkeli, jossa mainitaan Ruunaniemen laivalaituri, on vuodelta 1908. Tuolloin Imatra II -laivassa puhkesi tappelu. Ks. Lappeenrannasta: Tappelu ja puukotus Imatra II laivalla, *Lappeenranta* 23.6.1908, 2.

iltamyöhällä pääset kotiin, on ruumiisi monin verroin väsyneempi kuin päivän työstä ja rahaa on mennyt melkoisesti. Tämä on sitten kehitystä, mutta kenelle?²⁶⁷

Katkelmassa korostuvat kiire ja hälinä, joita kirjoittaja vertaa markkinoiden hektiseen ilmapiiriin. Hän kuvaa matkustajien olleen jo menomatalla väsyneitä ja tunteneensa itsekin olonsa koitiin päästyään tavattoman väsyneeksi. Vaikuttaisi siltä, että kirjoittaja kokee kirkkomatkan mielekkyyden ja merkityksen – yhteiseen määränpähän kuljettaneen omakätisen työn ja sitä siivittäneen yhteishengen – kärsineen koneellistumisesta. Tämä saa hänet kyseenalaistamaan modernin kehityksen tarkoituksenmukaisuutta: kenen etua kehitys palvelee, jos sen intressit eivät tue inhimillistä hyvinvointia?

Kuva 3. Höyrylaiva Ruunaniemen laivalaiturissa Hännilässä. Kuvausvuosi tuntematon. Kuvaaaja tuntematon. Kuvan kopio on kirjoittajan hallussa.

Ensi näkemältä kysymys kehityksen merkityksestä ja mielekkyydestä vaikuttaisi paikantuvan kirjoittajan sisäisten toiveiden ja ulkoisen elämämaailman väliseen ristiriitaan. Joan W. Scott on kuitenkin argumentoinut, ettei historiallisia kokemuksia tulisi tarkastella sisäisten (subjektiivisten) kokemusten ja ulkoisten (objektiivisten) asiointilojen välisen vastakkainasettelun kautta. Kaikki kokemukset ovat diskursiivisia ja historiallisesti rakentuneita. Kieli läpileikkaa ajan ja elämän eri tasoja häivyttäen yksityisen ja julkisen rajoja.²⁶⁸ Kirjoittaja vaikuttaisi olevan pettynyt modernin kehityksen realiteetteihin. Kuten edellä toin ilmi, pettymys piilee sisäänrakennettuna modernissa edistysuskossa.²⁶⁹ Tässä mielessä kirjoittajan kokemus on läpikotaisin moderni ja yhteiskunnallinen. Argumentoin kuitenkin, että intersubjektiiviset ja historialliset kokemukset punoutuvat yksilön eletyssä elämässä henkilökohtaiseen ja tunnepitoiseen elämänalueeseen, inhimilliseen ajallisuuteen.

Kokemukset eivät ole koskaan täysin yksityisiä. Tästä huolimatta ne muovaavat ainutlaatuisia yksilöitä ja elämäntarinoita ilmentäen inhimillistä moninaisuutta. Kirjoittajan kerronnassa muutokset kulkevat käsi kädessä luopumisen kanssa. Merkitykselliseksi koettu lapsuuden

²⁶⁷ Kirkkomatka ennen ja nyt, *Hännilän Kaiku* nd.

²⁶⁸ Scott 1991, 795.

²⁶⁹ Flatley 2009, 31–32.

kirkkovenematka punoutuu muistamisen prosessissa muistin kokonaisuuteen, elämäntarinaa ja ajallisesti jäsenyvään käsitykseen omasta subjektiudesta. Inhimillisen ja modernin välinen koettu ristiriita paikantuu ajallisuuksien verkostoon: muutokset aktualisoivat kehollisella, kouriintuntuvalla tavalla subjektin oman maailman väliaikaisuutta ja katoavuutta. *Kaiun* teksteissä inhimillinen aika hidastuu ja aika ajoin pysähtyy elämän muuttuvien merkitysten äärelle, kun taas modernin kansakunnan aika kiihdyttää kohti parempaa huomista.

4.2 Nostalgia ja melankolia – muistojen hauras elämä

Edellä tulkitsin kirjoittajien refleктоivan paikkaansa ajallisuuksien verkostossa ja pyrkivän kiinnittymään omaan inhimilliseen aikaansa sekä sen tunnepitoisiin tihentymiin ja katkoksiin merkitykselliseksi koetulla tavalla. Ajan tuomat muutokset koskettavat sekä subjektia että hänen elinympäristöään. Yksilön ja hänelle tärkeiden ympäristöjen, esimerkiksi kotikaupungin, välisessä aistimellisessä vuorovaikutuksessa ympäristön muutokset ja sekä näkyvät että näkymättömät ajalliset tasot kietoutuvat kokijan elämäntarinaa ja affektiiviseen kokemukseen ympäristön tuttuudesta ja siihen samaistumisesta.²⁷⁰ Modernin yhteiskunnan muutokset puhuttelevat *Kaiun* kirjoittajien identiteettiä, koska muutokset arjen käytännöissä ja ympäristöissä heijastelevat muutoksia vanhenevassa ihmiskehossa. Kokijan ja kokemusten ollessa jatkuvassa muutoksen tilassa muuttuvat myös elämän prosessinomaiset ja päämääräorientoituneet merkityksenannot.

Tässä luvussa tarkastelen ajan affektiivisiä kerrostumia *Kaiun* teksteissä *nostalgian* ja *melankolian* käsitteiden avulla. Tutkimuskäytössä näiden käsitteiden rajat kuvautuvat epäselvinä; molemmat viittaavat ilon ja surun sävyttämään menneisyyden ja nykyhetken lomittumiseen.²⁷¹ Koen kuitenkin tärkeäksi määritellä käsitteet täsmällisemmin.²⁷² Nostalgialla tarkoitetaan menneisyyden ja nykyhetken lomittumista tavalla, jossa menneisyyden merkityksellisinä pidetyt aistihavainnot, tapahtumat, ympäristöt ja inhimilliset tai ei-inhimilliset toimijat koetaan uudestaan muistamisen prosessissa. Nykyhetki muodostaa taustan, jonka *päälle*

²⁷⁰ Rinne & Olsson 2020, 329–330.

²⁷¹ Esimerkiksi Daniel Juckes käsittelee artikkelissaan nostalgiaa ja melankoliaa rinnakkain. Hän määrittelee nostalgian Oxfordin sanakirjaan tukeutuen tunnepitoiseksi menneisyyden muistelun ja kaipauksen tilaksi. Melankolian hän katsoo olevan yksi nostalgian muoto. Ks. Juckes 2016, 40 & 46 (viite neljä). Nähdäkseni ratkaisu johdattaa siihen, että tekstitasolla nostalgia ja melankolia rinnastuvat toisiinsa.

²⁷² Käsitteiden joustava ja liukuva käyttö on sinänsä perusteltua, että inhimillisen tunne- ja kokemusmaailman osina nostalgia ja melankolia kietoutuvat toisiinsa monin tavoin. Tutkimuskäytössä käsitteiden erottelu toimii kuitenkin analyysin apuvälineenä pyrittäessä hahmottamaan tutkittavan ilmiön nyansseja. Tässä tapauksessa kategorisointi ei ole tutkittavaa ilmiötä yksinkertaistavaa, vaan sen tarkoituksena on luoda siitä vivahteikas ja monipuolinen kuva.

menneisyys kerrostuu elettyinä, elävänä kokemuksena. Melankoliolla tarkoitan puolestaan menneisyyden lomittumista nykyhetken *alle* affektiiviseksi taustavireeksi, joka kohdistaa kokijan huomion menetettyihin, poissa oleviin ja peruuttamattomasti muuttuneisiin asioihin, jotka ovat olleet kokijalle merkityksellisiä. Etualalle nousee nykyhetki, jonka taustalla menneisyys kuultaa läpi ohuena ja hauraana. Sekä nostalgia että melankolia voivat herättää kokijassaan moninaisia affektiivisiä liikutuksia, eikä niiden luokittelu ”positiiviseksi” tai ”negatiiviseksi” ole perusteltua tai tarpeellista.

Edellisen alaluvun lopussa tarkastelin tuntemattoman kirjoittajan kuvausta kirkkomatkasta ja tulkitsin hänen suhteensa modernisaatioon olevan jännitteinen, koska muutokset symboloivat ihmisen ja hänen maailmansa katoavaisuutta. Erilaisten ajallisuuksien ohella teksti kuvastaa inhimillisen ajan kerrostumista. Seuraavassa katkelmassa menneisyys kohoaa etualalle nostalgian sävyttämässä muistelussa:

Olin vielä hyvin pieni, kun isä lupasi viedä minut kirkolle. Hartaasti odottelin pyhän tuloa. Pitkältä tuntui viikko, mutta vihdoinkin koitti tuo toivottu päivä. Se oli kaunis, kesäinen sunnuntaiamu. Metsä oli vihreä. Käkien iloinen kukunta ja karjan kellojen kalke loi mieleeni suloisen kesätunnelman. Kun saavuimme rantaan, oli siellä jo paljon toisia. Vanhemmat olivat kokoontuneet yhteen ja puhelivat kesäkiireistään. Tytöt järjestelivät kirkkonyyttejään – –. Me lapset huvitimme itseämme viskomalla kiviä veteen. Kaunis näköala oli Saimaalle. [– –] Hiljaan hiipi – – metsähiiri rantaan juomaan. [– –] miehissä työnsivät he [isännät] vesille yhden noista kolmesta suuresta veneestä – –. [– –] – – niin lähdettiin – – purjehtimaan Rasilaa kohden – –. Hilpeästä puheensorinasta voi jokaisessa veneessä päätellä vallinneen hauskan ja pirteän mielialan. Kun olimme päässeet toiselle rannalle, vetivät miehet veneen maalle ja naiset aukoivat eväsnyyttejään. Makealta maistui-kin kotoinen eväs. Syötyämme tytöt pukivat yllensä kirkkovaatteensa. Ja nyt vasta jotkut miehetkin vetivät jalkaansa pyhäkenkäänsä, vanhemmat ottivat virsikirjan kainaloonsa ja näin lähdettiin astumaan kirkolle. Minä pitelin isän takinhihasta kiinni, etten eksyisi ihmisten joukkoon, eikä häjy sisuiset toiset pojat pääsisi tekemään pahaa – –. Pian alkoi kellojen ääni kutsua kirkkoon – –. Heti kirkonmenojen jälkeen kiiruhdimme takaisin veneiden luokse. [– –] Paluumatka oli hauska, sillä useat veneet kilvan riensivät kotirantaa kohden. Siinä oli reippautta ja eloisuutta...²⁷³

Kirjoittajan lapsuusmuistoa elävöittävät lukuisat aistikokemukset: metsän vehreys, käkien kukunta, karjakellojen kalke, ihmisten iloinen puheensorina, eväiden maku, isän takinhihan tuntu ihoa vasten ja kirkonkellojen ääni. Aistikokemukset kommunikoivat affektiivista tunnelmaa ja kehollista yhteyttä merkitykselliseksi koettuihin ympäristöihin.²⁷⁴ Menneisyys herää

²⁷³ Kirkkomatka ennen ja nyt, *Hännilän Kaiku* nd.

²⁷⁴ Rinne & Olsson 2020, 333–334.

henkiin; se on jotain, jonka ihminen voi lähestulkoon nähdä, kuulla, maistaa, haistaa ja tuntea nykyhetkessä. Kirjoittaja kertoo kirkkorannassa syötyjen eväiden maistuneen ”makealta” ja ”kotoisalta”. Nähdäkseni katkelman affektiivista tunnelmaa kannattelee nimenomaan kotoisuuden tunne. Kodin tunnepitoiseen omistajuuteen liittyy ajan myötä rakentuva kokemus ympäristön tuttuudesta, hallittavuudesta, turvallisuudesta ja ennakoitavuudesta.²⁷⁵ Kotoisuuden tunne kuvastaa muiston ajallista kerrostuneisuutta: ensimmäiseen kirkkovenematkaan on ajan ja toiston, lähdön ja paluun, myötä yhdistynyt tunne kotoisasta hallittavuudesta ja tuttuudesta.

Myös tunne tärkeiden ihmisten läsnäolosta rakentaa affektiivista yhteyttä kotiin. Aina tämä ei tarkoita jaettua elämänpiiriä, vaan merkitykselliseksi koettu yhteys voi syntyä maantieteellisen ja ajallisen etäisyyden yli.²⁷⁶ Alastair Bonnett huomauttaa nostalgian etymologian palautuvan nimenomaan koti-ikävään. Hän argumentoi kodin olevan nostalgisen kaipauksen kohde ja osoittaa koti-ikävän voivan suuntautua myös kuviteltuun, kaukaiseen kotiin.²⁷⁷ Tulkitsen muiston kirkkovenematkasta luovan kokemuspohjaisen kuvitellun tilan, joka kuvastaa kertojan nostalgista koti-ikävää ajallisesti etäiseen menneisyyteen. Aistien lisäksi affektiivinen, kotoisa yhteys muistoon syntyy läheisen ihmisen, isän, koetusta läsnäolosta. Muiston rakentama koti ei ole tietty rakennus tai paikka, vaan aistimellinen, affektiivinen mielentila, johon koettu yhteys isään liittyy tunteen turvallisuudesta. Nostalgia heijastelee tapoja jäsentää ja merkityksellistää todellisuutta tavoilla, jotka palautuvat kertojan käsityksiin omasta identiteetistään, toiveistaan ja arvoistaan nykyhetkessä. Kotoisuuden tunne muodostaa kertomuksessa tällaisen affektiivista tunnelmaa yhteen punovan langan, joka on kietoutunut muistoon ajan, toiston, muutosten ja menetyksen myötä.

Kotoisaa hallinnan tunnetta kommunikoi kertomuksessa lisäksi paikallisyhteisön sisäinen työnjako, johon vaikuttavat henkilön ikä ja oletettu sukupuoli. Tytöt keskittyvät asianmukaiseen pukeutumiseen, miehet huolehtivat kirkkoveineistä ja naiset eväistä. Pojista mainitaan ”häjy sisuiset toiset pojat”, joita kirjoittaja kertoo pelänneensä. Ilmaus ”toiset” vaikuttaisi viittaavan siihen, että kertoja asemoituu (tai hänet asemoidaan) muistossa pojaksi, mutta muutoin hän ei liitä itseensä sukupuolittavia määreitä. Sukupuoli toimii ympäristöä ja sen käytänteitä jäsentävänä sosiaalisena ja kulttuurisena rakenteena, kun taas kertojan subjektiossa korostuu hänen nuori ikänsä. Lapsen uuteen ja jännittävään kokemukseen sekoittuu muistamisen prosessissa kaksikymmentä vuotta vanhemman muistelijan erityinen affektiivinen painotus,

²⁷⁵ Paananen 2022, 96–97.

²⁷⁶ Paananen 2022, 101.

²⁷⁷ Bonnett 2016, 143.

kokemus lapsuuden ainutkertaisuudesta ja hetkellisyydestä. Näin ollen myös nostalgia linkittyy ”eksistentiaaliseen mielentilaan”, inhimillisen ajallisuuden reflektointiin, jonka Mathea Slåttholm Sagdahl katsoo olevan ominaista melankolialle.²⁷⁸

Tekstin lopussa muistelijan eksistentiaalinen mielentila vaihtuu nostalgiaasta melankoliaan, kun etualalle nousee nykyhetki säröineen ja menetyksineen:

Kun menet nyt entiseen kirkkorantaan, täyttää mielesi omituinen tunne. Entisten kolmen suuren veneen sijasta näet ainoastaan jonkun pienen kalastajaveneen. Kaihoten etsivät siniset laineet rannalta sitä rattoisaa siimestä, jonka ennen rannalla olevat tuuheat puut ympärilleen levittivät. Entiselle vihannalle nurmelle ovat ne heittäneet paksut kaarnaläjät ikään kuin jäähyväisiksi tulevalle [menneelle] ajalle. Metsähiiri ei enää uskalla tulla rantaan juomaan. Kiven päällä on vielä jäännös entisestä kirkkoveneestä.²⁷⁹

Päätöskappaleessa lapsuusmuiston ylväys ja mahtavuus kuihtuvat. Ennen isolta tuntunut, mutta merkityksellisellä ja kotoisalla tavalla jäsentynyt ympäristö näyttäytyy nyt pienenä, särkyneenä ja vailla merkitystä. Tekstin päättävä affektiivinen lataus, melankolian kerrosten läpi suodattuvat kaipaus ja luopuminen, kiteytyvät kirkkoveneen materiaaliseen jäännökseen. Daniel Juckesin mukaan esineiden herättämät muistot kertovat eletystä elämästä, mutta kuvastavat samalla hauraudessaan ihmiselämän ajallista rajallisuutta.²⁸⁰

Sagdahlin mukaan melankolia on luonteeltaan sisäänpäin kääntynyttä ja passiivista. Se ei tue kokemusta elämän merkityksellisyydestä, mikäli merkityksen katsotaan tuottuvan aktiivisessa, omia arvoja vaalivassa ja vahvistavassa toiminnassa. Ulkoisten tekijöiden ohella Sagdahl tunnustaa kuitenkin ajatusten ja tunteiden arvon – sillä ehdolla, että niitä täydentää toiminnallinen ulottuvuus.²⁸¹ Katkelma haastaa Sagdahlin näkemyksen. Melankolian sävyttämä affektiivinen tunnelma vaikuttaisi kirjoittajan kokemuksessa olevan *seurausta* merkityksellisuuden kokemuksen säröttymisestä. Kohdatessaan menetyksen ja oman kehollisen haurautensa kertoja neuvottelee suhdettaan menneisyyden merkitysrakenteisiin. Eksistentiaalinen mielentila kartoittaa ihmiselämän ja ympäristön ajallista ja aistimellista kerrostuneisuutta

²⁷⁸ Sagdahl 2021, 338. Ilmauksen alkuperäinen muoto on ”existential mindset”.

²⁷⁹ Kirkkomatka ennen ja nyt, *Hännilän Kaiku* nd.

²⁸⁰ Juckes 2016, 44.

²⁸¹ Sagdahl 2021, 346. Sagdahl pohjaa tulkintansa Robert Nozickin esittämään määritelmään elämän merkityksestä, joka huomioi ulkoisen toiminnan ohella myös mielensisäiset ajatukset ja tunteet. Määritelmä on mielestäni ongelmallinen kahdesta syystä. Ensinnäkin sen lähtökohtana on oletus, että elämällä ylipäätään on olemassa yleismaailmallinen, objektiivinen merkitys, joka voidaan määritellä. Nähdäkseni elämän merkitykset ovat dynaamisia ja heijastelevat inhimillistä moninaisuutta. Toiseksi määritelmä nojaa vahvasti sisäisen (passiivisen) ja ulkoisen (aktiivisen) väliseen jaotteluun, joka ei vastaa inhimillisen todellisuuden vuorovaikutteista ja diskursiivista luonnetta, jota esimerkiksi Joan W. Scott on korostanut. Ks. Scott 1991, 795.

luopuen vanhasta ja herättäen sen eloon yhä uudestaan muuttuvien merkitystenantojen jäsentämänä.

Katkelmassa myös luonto kaipaa kaihoten menneisyyttä: Saimaan laineet etsivät tuttua suojaista rantaa, puut ovat hyvästelleet menneen ajan ja metsähiiri pelkää muuttunutta ympäristöä. Vastaavasti nostalgia ja melankolia häivyttävät ihmisyyden kehän rajoja Juho Teräväisen runossa, jonka kertojana on vanha karsikkopuu. Puusta on jäljellä enää kanto, joka seuraa sivusta nuorten illanviettoa pohtien mennyttä aikaa:

Eipä näin entisaikoina tehty, eipä näin iloittu illoin / kun minä varttani vahvana kannoin, oksia tuoreita riiputin milloin. [– –] Ensin kuin nuoret yhtyä tahtoi, tulivat ne yksitellen / tulivat ne kiertäen ja tuohuskäsin, hiljaa hiipiellen. / Sitten ne suuteli ristini puuta, sitten ne kolmasti kumarsi kuuta. [– –] Vaan minun valtani vaipui ja haipui, tullessa uuden tuulen. / Sepä mun kaatoi kaunihin varren, vielä sen kohinan kuulen. / Uus tuli tuuli ja uus tuli aika, väistyi entiset leikit ja tavat. / Eikä mun lupa ois muistella noita, menneitä aikoja vihannoita. [– –] Näinpä se haastelee harmaja kanto, nuorten hyöreissä illoin – mitenpä muuten silloin. / Leikkejä lyöden, laulain ja naurain / elämä on vastoinikäntejä vailla, kulku on vielä kukkaismailla.²⁸²

Katkelmassa karsikkopuu kuvailee menneen ajan seurustelutapaa, jossa nuorten kehollista läheisyyttä edelsivät kunnianosoitukset ja lahjat pyhänä pidetylle puulle. Ajan myötä puun merkitys ja lopulta itse puu romahtivat. Runon läpi kulkee inhimillinen, huolettoman nuoruuden hetkellisyyttä nostalgisoiva näkökulma, joka kietoutuu puun ajallisuuteen. Bonnettin mukaan metsät herättävät ihmisissä laajalti nostalgista kaipuuta, jonka kohteena oli 1900-luvun alussa esimodernin yhteiskunnan maailmankuva.²⁸³ Modernisaation myötä luonto muuttui taloudelliseksi, ihmistoiminnalle alisteiseksi resurssiksi, jonka koettu pyhyys ja lumo katosivat koneellistumisen seurauksena.²⁸⁴ Tätä taustaa vasten runokatkelman alun nostalginen tunnelma näyttäytyy uudelleen lumoutumisena esimodernin ajan maailmankuvasta. Nostalgian ohella katkelmassa ovat läsnä menetys ja melankolia. Modernisaatioon liittyvä kokemus menetyksestä kietoo toisiinsa affektiivisen resonanssin kautta ihmisen ja puun kokemusmaailmat.²⁸⁵

Lopuksi palaan lyhyesti työni avanneeseen katkelmaan, jossa ”Jeppe” kuvaa kesäkuista kalastusmatkaansa öisellä Saimaalla:

Muistojen mainingit kulkevat yli pitkän ja pimeän syksyn valoisaan kesäkuun iltaan. Ilma on mitä ihanin, järjestelämme kalastusvehkeitämme veneeseen. [– –]

²⁸² Juho Teräväinen, Kaarnasen kannon ympärillä, *Hännilän Kaiku* 21.2.1915.

²⁸³ Bonnett 2016, 136–137.

²⁸⁴ Patridge 2006, 44 & 47.

²⁸⁵ Modernisaation yhteydestä menetykseen ks. Flatley 2008, 28–30.

Työnnämme veneemme vesille ja alamme liukua pitkin järvenpintaa. Soudamme ohitse lukuisien niemien ja saarien, kaikkialla on hiljaista –. Puut luovat satumaisia varjojaan järvenpintaan. Kuljemme kuin aave satujen maailmassa kohti ulappoja. [–] Itäinen taivaanranta alkaa kirkastua ikään kuin hohtokivien loistossa – se on merkinä nousevasta auringosta. Ensimmäiset auringonsäteet välähtävät kirkkaaseen veden kalvoon luoden kaikki sateenkaaren värit. [–] En voi sanoin kuvata sitä tunnelmaa, joka valtaa mielen; tuntee itsensä niin pieneksi ja vähäpätöiseksi tämän luonnon suuruuden rinnalla.²⁸⁶

Kuvauksessa kirjoittaja tempautuu nostalgisen muiston affektiiviseen, satumaiseen tunnelmaan, jossa hän ja hänen seuralaisensa liukuvat ”kuin aave” veden pintaa pitkin kohti kaukaisuutta. Kertomuksessa yö vaihtuu aamun sarastukseksi, mutta inhimillisen ajan kokemus pysähtyy ja liukenee maisemaan luonnon vangitessa kokijan huomion. Ihminen kokee muuttuvansa näkymättömäksi, jälkiä jättämättömäksi aaveeksi – yhdeksi maiseman monista, näkymättömistä ajallisista kerroksista.

²⁸⁶ Nimimerkki ”Jeppe”, Kesäisellä kalastusmatkalla, *Hännilän Kaiku* 9.1.1916.

5 Johtopäätökset

Tässä opinnäytetyössä olen tutkinut Ruokolahden Hännilän kylän nuorisoseuralehteä *Hännilän Kaikua* vuosina 1914–1916. Olen kysynyt, millainen oli *Kaiun* kirjoittajien ihmiskuva ja miten he merkityksellistivät ja jäsensivät inhimillistä, rajallista ajallisuuttaan. Tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä ovat korostuneet uteliaan ihmisen pyrkimys ymmärtää ja merkityksellistää olemassaoloaan sekä kokemuksia jäsentävien merkitysrakenteiden dynaamisuus ja subjektiivinen, koettu merkitys suhteessa yksilön arkeen ja arvoihin. Teoreettisesti informoidun, dialogisen lähiluvun ja teemoittelun avulla olen erotellut aineistostani kolme pääteemaa. Näitä ovat itsekasvatus yksilön elämää ja valintoja määrittävänä kehityskulkuna, itsekasvatus yksilön moraalis-poliittisena velvollisuutena sekä ihmiselämä ajallisesti, affektiivisesti ja kehollisesti jäsentyvänä kuviteltuna kokonaisuutena.

Kaiussa kansallisen nuorisoseuraliikkeen ja tämän aatteellisen johtajan Santeri Alkion ihmisen ja maailmankuva muodostavat keskeisen aatteellisen kontekstin, jossa korostuvat siveellisyyssdiskurssi ja ihanne yksilön elämää ohjaavasta moraalisesta kompassista, itsekasvatuksesta. *Kaiun* kirjoittajat hahmottavat ihmiselämän moraalisten, merkityksistä neuvottelevien valintojen syntyvän *siveellisen pääoman* kamppailussa paheita, vastuksia, vaaroja ja houkutusia vastaan. Siveellisen pääoman *kohdentavat tekijät* (maa, itsehillintä ja aate) kuvastavat yksilön yhteyttä omaan potentiaaliinsa, jota *eteenpäin suuntaavat tekijät* (tiedonjano, tahdonvoima ja itseluottamus) aktualisoivat itsekasvatusta ja yksilön henkistä kehitystä edistäväksi liikevoimaksi. Elämän vaarat, vastukset, epäonni ja murheet kuitenkin säröttävät kirjoittajien luottamusta yksilön päätäntävaltaan suhteessa oman elämänsä onneen ja epäonneen. Jopa kirjoittajien ylin moraalinen auktoriteetti, Jumala, voi muistuttaa arvaamattomuudessaan merkitykseltömältä tuntuva kohtaloa.

Kaiun kirjoittajien ihanteena on Alkion tavoin yksilö, joka elää elämäänsä harmoniassa Jumalan tahdon kanssa. Jumalan tahto näyttäytyy yksilön sisäistä maailmaa, luontoa ja kansakuntia ohjaavana, ihmisyyden kehän ja yksilön tiedollisen kapasiteetin rajat ylittävänä luonnonlakina, jota kirjoittajat havainnoivat aistein tarkkaillessaan uteliaasti esimerkiksi luontoa. Vastaavasti jokapäiväisten kokemusten kautta rakentuvat merkityksellisyyden kokemukset kuvautuvat affektiivisen resonanssin ja subjektiivisen tietämisen/ymmärtämisen muodostamana yhteytenä toiseuteen kuten lintuihin ja Jumalaan. Tunnepitoiset merkitykset laajentavat ihmisyyden kehää, mutta myös osoittavat sen rajojen olevan hauraat. Merkitykset eivät ole faktuaalista tietoa, vaan vuorovaikutussuhteissa rakentuvia dynaamisen tietämisen/ymmärtämisen

hetkiä, joiden affektiiviset muodot löytävät paikkansa yksilön arvojen ja kokemusten muodostamasta palapelistä.

Kaiun kirjoittajat liittävät ihmiselämään sekä elämää kuviteltuna kokonaisuutena merkityksellisiä päämääriä että hetkittäisiä, arkisissa käytänteissä rakentuvia prosessinomaisia merkityksiä. Nämä erilaiset merkitystyyppit rinnastuvat ihmiselämässä vuorotteleviin ja toisiinsa loittuviin asenteisiin *being-towards-death* ja *not-being-towards-death*, jotka kiteytyvät *Kaiun* teksteissä kahteen käsitteeseen: rauhaan ja toivoon. Rauha kuvastaa kirjoittajien kokemusta rajallisen ihmiselämän päämäärästä, yksilön tyytymisestä omaan osaansa tavalla, joka tuntuu yksilöstä merkitykselliseltä ja mielekkäältä. Toivo puolestaan kuvastaa yksilön orientoitumista tulevaisuuteen ja arkiseen, jokapäiväiseen elämään täynnä mahdollisuuksia ja hetkittäisiä merkityksellisyyden kokemuksia. Rauha ja toivo ovat teksteissä mielentiloja, joita ihmiset kokevat yhdessä osana paikallisyhteisön jaettua elämismailmaa. Jaettu nauru, työ, tietotaito ja arkiset kohtaamiset esimerkiksi nuorisoseuran iltamissa luovat tunnetta siitä, että ihmiset toivovat, ponnistelevat ja tyytyvät osaansa yhdessä.

Paikallisyhteisön jaettua elämismailmaa jäsentävät erilaiset ihanteet, odotukset ja sukupuolittuneet mallit. Tärkeimpänä normatiivisena rakenteena toimii *Kaiun* teksteissä aikakauden nuorisoseuralehdille tyypillinen agraari perhe, jossa naisen ja miehen kulttuuriset mallit rakentuvat suhteessa toisiinsa arjen käytännöissä kuten työnjaossa. Sekä maskuliininen että feminiininen pääoma voivat muuntua symboliseksi pääomaksi nuorisoseuraliikkeen aatteellisessa kontekstissa – mutta vain siltä osin, kun ne sopivat binääriin ja heteronormatiivisen sukupuolijärjestelmän sisällä tunnustettuihin naiseuden ja mieheyden malleihin. Olen pyrkinyt tarkastelemaan sukupuolittuneita diskursseja kriittisesti, koska inhimilliset kokemukset mahduttavat moninaisuudessaan vain osittain, jos lainkaan, tarjottuihin kulttuurisiin malleihin. Odotuksista poikkeamista kuvataan teksteissä inkongruenttina huvittavuutena tai karnevalistisena poikkeustilana, joka kaatuu omaan mahdottomuuteensa.

Kaiun tekstien näkökulma on pääosin miehinen, ja myös tunnepitoiseen elämänalueeseen, ihastumiseen ja rakastumiseen, liittyvät affektiiviset liikutukset – intohimo, pelko ja epävarmuus – koskettavat *Kaiun* kertomuksissa voimakkaimmin miehisiä päähenkilöitä. Miesten kokemat tunteet kuvautuvat luonnonvoiman kaltaisina, arvaamattomina ja vaikeasti hallittavina liikutuksina, joiden yläpuolelle nouseminen osoittaa pojan tai miehen olevan valmis kohoamaan yhteisön sosiaalisessa hierarkiassa. Tekstit kommunikoivat kuitenkin myös miehistä epävarmuutta siitä, voiko siveellisen pääoman symbolinen arvo päihittää

avioliittomarkkinoilla ulkoisen viehättävyyden ja varallisuuden. Henkisen kehityksen ja materiaalin välinen ristiriita on teksteissä ennen kaikkea moraalinen: ulkoinen pääoma on ulkokul-taista, kun taas sisäinen pääoma aitoa ja kestävä. Kirjoittajat liittävät naisten romanttisiin tunteisiin ja valintoihin moraalisen vastuun siitä, millaisia arvoja nämä edistävät tehdessään päätöksen kumppanistaan. Tekstien naiset ovat itsenäisiä toimijoita, mutta moraalisen tarkkai-lun alla.

Erityisesti Juho Teräväinen pohtii *Kaiussa* ihmisen sosiaalista ja yhteiskunnallista vastuuta suhteessa eriarvoisuuteen, joka oli 1900-luvun alun modernisoituvassa, kapitalistisessa yhteis-kunnassa keskeinen poliittinen kysymys. Suhtautuminen sosialismiin oli nuorisoseuraliik-keessä mielipiteitä jakava aihe, josta liikkeen johtohenkilöt eivät mielellään keskustelleet tai tehneet virallisia linjanvetoja ennen yhteiskunnallisen tilanteen kärjistymistä, joka lopulta johti vuoden 1918 sisällissotaan. Teräväisen kirjoitukset sisältävät piirteitä marxilaisuudesta ja sosialismista, mutta hän liittää luokkataistelun saumattomasti nuorisoseuraliikkeen kristilli-seen itsekasvatuskäsitykseen. Tuloksena on valtiokriittinen ja antimilitaristinen näkemys inhi-millisten kansalaisten ja valtaa käyttävän epäinhimillisen valtiokoneiston välisestä moraa-li-sesta ristiriidasta. Teräväisen poliittista ajattelua jäsentävänä merkitysrakenteena toimii mo-dernin nationalismin sijaan kristillinen vakaumus. Käsitys kansasta on luokkajaon pirsta-loima, mutta toiveikas: yhteiskunnallinen muutos lähtee yksilöiden itsekasvatuksesta.

Kaiussa modernisoituvan yhteiskunnan kiihtyvä tahti – ihmisten, tavaroiden ja rahan liike, jota hänniläläiset havainnoivat omakohtaisesti esimerkiksi Viipurin markkinoilla – heijastuu kirjoittajien kokemuksiin kiireen tuntuna. Kirjoittajien kokemusmaailmoja jäsentävät moder-nin kansakunnan lineaaris-horisontaalinen aika, vuodenvieron syklisyys, kristillisen moraalin koettu ajattomuus ja inhimillinen, kehollinen aika, jolle leimallista on subjektin tietoisuus oman maailmansa varmasta loppumisesta, kuolemasta. Lisäksi kirjoittajat liittävät inhimilli-seen ajallisuuteen affektiivisia tihentymiä ja katkoksia, esimerkiksi menetyksiä, joiden äärellä ihmisen tulisi pysähtyä ja reflektoida eletyn elämänsä muuttuvia merkityksiä.

Ihmiskehon vanheneminen kuvautuu teksteissä inhimillisen ajan hidastumisena. Ihmiselämän mittakaavan koettu pienuus modernin kehityksen ja koneellistumisen rinnalla saa kirjoittajat pohtimaan suhdettaan muutokseen. Metsittyntä niitty ja lapsuuden kirkkoveneen lahonnut jäännös toimivat ihmiselämän ohikiitävyyden ja menetyksen materiaalisina symboleina. Kir-joittajat tarkastelevat menneisyyttä, nykyhetkeä ja muutosta inhimillisen ajan *nostalgisina* ja *melankolisina* kerrostumina, joissa menneisyyden affektiiviset ympäristöt ja aistihavainnot

kietoutuvat kokijan sen hetkisiin arvoihin ja toiveisiin. Muistamisen prosessissa vuorottelevat menneisyyden nostalginen, aistimellinen ja elävä kokemusmaailma sekä nykyhetken melankolinen pohjavire, joka kääntää kokijan huomion ajan tuomiin muutoksiin ja menetyksiin. Ihmiselämän ajalliset tasot kuultavat toistensa läpi, ja jokainen affektiivinen tihentymä, katkos tai kerrostuma saa ihmisen palaamaan uudestaan oman elämänsä merkitysten äärelle.

Hännilän kylä muodosti kirjoittajien arkisen elinympäristön, mutta tämän lisäksi ihmiset ja aatteet liikkuvat paikasta toiseen niin laivalla, junalla, kävellen kuin hevosellakin. Esimerkiksi Viipuriin oli matkaa Hännilästä linnuntietä noin seitsemänkymmentä kilometriä, ja matka sinne taittui hevosella ja junalla. Kouluikäiset lapset ja nuoret kulkivat Hännilästä naapurikylään Soinilaan kansakouluun, jonka opettajat toivat mukanaan kansallismielisiä tuulahduksia Sortavalan opettajaseminaarista. Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokouksissa Hännilän Nuorisoseuran edustajat tapasivat muiden seurojen esihenkilöitä ja saivat mahdollisuuden keskustella nuorisoseuratyöstä ja ajankohtaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Lisäksi merkittävässä asemassa aatteiden yllirajaisen liikkuvuuden kannalta olivat nuorisoseura- ja sanomalehdet sekä kirjallisuus. Johtavan nuorisoseuralehden *Pyrkijän* välityksellä seuralaiset tutustuivat liikkeen aatteellisen johtajan Santeri Alkion ihmiskuvaan ja itsekasvatuskäsitteisiin sekä saivat vinkkejä sivistystyötä tukevasta kirjallisuudesta. Sanomalehdet puolestaan pitivät hänniläläiset ajan tasalla ensimmäisen maailmansodan tapahtumista.

Kirjoittajien suhde paikallisyhteisöön ja -ympäristöön oli tunnepitoinen, kehollinen ja ajallisesti kerrostunut. Yhteisö ei kuitenkaan ollut suljettu, vaan maailma avautui kerroksittain naapurikylästä ja Ruokolahden kirkonmäeltä Viipuriin, Etelä-Karjalaan, modernisoituvaan kansakuntaan ja sotaan käyvään Eurooppaan. Kirjoittajat pohtivat ja refleктоivat näissä vuorovaikutussuhteissa rajoja rakentavaa ja niitä rikkovaa ihmisyyttä, jonka ajattomana, moraalisoitumisena auktoriteettina he pitivät Raamattua ja Jeesuksen opetuksia. Kirjoittajien ihmiskuva on yllirajainen ja rajoja rikkova – sekä ihmisyyden kehän, yhteiskuntaluokkien että valtioiden. Toisaalta sen kulmakivenä ovat ”meitä” ja ”muita” erotteleva jaettu (tai jakamaton) nauru, tietotaito ja sosiaalinen normisto. Rajojen ja rakenteiden avulla ihmiset pyrkivät jäsentämään maailmojaan merkitykselliseksi koetuilla tavoilla, mutta uteliaan ihmisen muuttuvat merkityksenannot rakentuvat nimenomaan hänen kurottaessaan kohti toiseutta.

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena on ollut avata uusia näkökulmia nuorisoseuraliikkeen historiaan, jota on Suomessa tutkittu ennen kaikkea järjestöhistorian viitekehyksessä. Aatehistorian yhdistyessä tunne- ja kokemushistoriaan aatteiden keholliset kontekstit piirtyvät näkyville.

Kuolemantutkimuksellinen, inhimillistä ajallisuutta jäljittävä tutkimusintressi puolestaan huomioi ihmiskehon ja muistin ajallista, affektiivista erityisluonnetta. Viime kädessä aatteiden koettu merkitys vaikuttaisi syntyvän nimenomaan suhteessa yksilön kokemuksiin. Osa Hännilän Nuorisoseuran jäsenistä ja *Kaiun* kirjoittajista on toki voinut osallistua seuratoimintaan yhteisön paineen alla ilman henkilökohtaista paloa. Nähdäkseni aktiivikirjoittajien kohdalla on kuitenkin ilmeistä, että innostus työhön on syntynyt sen koetusta merkityksellisyydestä suhteessa omaan ja jaettuun elämismaailmaan. Ihmiset liikuttavat aatteita ja aatteet ihmisiä – sekä maantieteellisesti että tunnetasolla. Jatkossa nuorisoseuraliikkeen tutkiminen tunne- ja kokemushistoriallisesta näkökulmasta voisi avata esimerkiksi liikkeen lukuisten toimintamuotojen (iltamien, urheilun, voimistelun, lukupiirien, näytelmä-, kuoro- ja soittokuntatoiminnan) kehollisia ja yhteisöllisiä merkityksiä seurojen jäsenille.

Lähteet

Lähdejulkaisut ja asiakirjakokoelmat

Hännilän Kaiku. Vuosina 1914–1922 ilmestyneiden *Hännilän Kaiku* -lehtien valokuvajäljennökset. Toim. Tauno Teräväinen. Lahti 1971. Kirjan tiettävästi ainut kappale kiertää Ruokolahdella Hännilän kylässä. Valokuvatut tekstisivut vuodelta 2018 ovat kirjoittajan hallussa.

Julkaisemattomat alkuperäislähteet

Ruokolahden rippikirja 1909–1919. AP_I I Aa:26, 118–150. SSHY:n kuvatietokanta (jäsenille). Aineisto digitoitu 2018.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Alkio, Santeri: Kasvatettu tahto elämän liikevoimana. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.2.1905, 33–35. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Alkio, Santeri: Maalaisnuorisomme suhteesta siveellisyyskysymykseen. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.7.1903, 193–197. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Alkio, Santeri: Nuorison itsekasvatuksesta I. Nuorison kasvatuksesta muutamia yleisiä näkökohtia. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.10.1904, 289–292. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokous. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.3.1904, 78–79. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokous. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 31.3.1914, 89–90. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Etelä-Karjalan Nuorisoseuran vuosikokous. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 12.4.1915, 76–77. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Huhtanen, M.: Opettaja Iivari Lankinen. *Opettajain lehti: Kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti* 29.1.1915, 53–54. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Lappeenrannasta: Tappelu ja puukotus Imatra II laivalla. *Lappeenranta* 23.6.1908, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Maaseutukirjeitä: Ruokolahti. *Karjala* 24.1.1915, 5. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Nuorison pyrintöjen alalta. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 23.5.1913, 137–139. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Päivän kuulumiset: Vuoksenniskan nuorisoseurapiirin nuorisoseurakurssit ja piirin vuosikokous. *Karjala* 8.1.1915, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Suomen Nuorison Liiton kokous. *Pyrkijä: Nuorison rientojen kannattaja* 1.9.1907, 268–272.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Yleiseurooppalainen sota. *Karjala* 8.1.1915, 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kirjallisuus

Heporauta, Elsa (toim): *Sankaripoikia II*. Karisto, (kustannuspaikkaa ei mainittu) 1918–1919.

Tutkimuskirjallisuus

- Aaltola, Elisa & Sami Keto: *Empatia: myötäelämisen tiede*. Into, Helsinki 2017.
- Alanko-Turunen, Merja & Heikki Pasanen: Vangitusta tiedosta kehoon piirtyvään hiljaiseen tietämiseen. Teoksessa *Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista ja taitavuutta*. Toim. Auli Toom, Jussi Onnismaa & Anneli Kajanto. Kansanvalistusseura, Helsinki 2008.
- Alapuro, Risto & Henrik Stenius: Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa *Kansa liik- keessä*. Toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius. Kirja- yhtymä, Vaasa 1987.
- Boddice, Rob: *The History of Emotions*. Manchester University Press, Manchester 2018.
- Bonnett, Alastair: *The Geography of Nostalgia: Global and Local Perspectives on Modernity and Loss*. Routledge, Lontoo 2016.
- Brummett, Barry: *Techniques of Close Reading*. SAGE Publications, Los Angeles (Kalifor- nia) 2019. Toinen painos.
- Burke, Peter: *Popular Culture in Early Modern Europe*. Routledge, Oxford 2009. Kolmas painos. Ensimmäinen painos on vuodelta 1978.
- Cooper, David Edward: *Meaning*. Acumen Publishing, Durham 2003.
- Cooper, Sandi E.: *Patriotic Pacifism: Waging War on War in Europe 1815–1914*. Oxford University Press, New York 1991.
- Copson, Andrew: What is Humanism? Teoksessa *The Wiley Blackwell Handbook of Human- ism*. Toim. Andrew Copson & A.C. Grayling. Wiley, Newark 2015.
- Cortright, David: *Peace: A History of Movements and Ideas*. Cambridge University Press, Cambridge 2008.
- Cullen, Niamh: Love. Teoksessa *The Routledge History of Emotions in the Modern World*. Toim. Peter N. Stearns & Katie Barclay. Routledge, Abingdon & New York 2023.
- Dover, Daniela: Two kinds of curiosity. Julkaisussa *Philosophy and phenomenological re- search*, vol. 108, nro 3/2024, 811–832.
- Early, Christian E.: Without Empire: The Invitation of Pacifism and the ‘End’ of History. Jul- kaisussa *Studies in Christian Ethics*, vol. 31, nro 2/2018, 148–159.
- Enges, Pasi: ”Minä melkein uskon”. *Yliluonnollinen ja sen kohtaaminen tenonsaamelaisessa uskomusperinteessä*. Turun yliopisto, Turku 2012.
- Flatley, Jonathan: *Affective Mapping: Melancholia and the Politics of Modernism*. Harvard University Press, Cambridge 2008.

- Haapala, Pertti, Antti Häkkinen & Meervi Kaarninen: Luokka rajana ja identiteettinä. Teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan historia 1400–2000*. Toim. Pirjo Markkola, Marjaana Niemi & Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere 2021.
- Heikkilä-Nurmi, Tarja: Nuorisoseuraliike kirjallisuusharrastuksen ja kirjastoasian edistäjänä 1881–1917. Julkaisussa *Informaatiotutkimus*, vol. 10, nro 2/1991, 43–51.
- Hietalahti, Jarno: Huumorin kahlittu vapaus. Teoksessa *Huumorin skaalat. Esitys, tyyli, tarkoitus*. Toim. Seppo Knuutila, Pekka Hakamies & Elina Lampela. SKS, Helsinki 2015.
- Hietalahti, Jarno: *Ihmisyden ytimessä. Filosofisen humanismin idea*. Gaudeamus, Helsinki 2022.
- Holopainen, Tuure: *Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Santeri Alkion maailmankatsomus hänen tuotantonsa ilmentämänä*. Oulun yliopisto, Oulu 2019.
- Huppatz, Kate: Reworking Bourdieu's 'Capital': Feminine and Female Capitals in the Field of Paid Caring Work. Julkaisussa *Sociology*, vol. 41, nro 1/2009, 45–66.
- Hyttinen, Elsi: Samaan aikaan toisaalla. 1910-luvun siirtolaiskuvaukset toisin kuvittelemisen tilana. Julkaisussa *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain*, vol. 14, nro 1/2016, 39–53.
- Häkkinen, Antti: Elämäkulku esiteollisessa yhteiskunnassa 1700–1900. Teoksessa *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. Toim. Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere 2018.
- Häkkinen, Antti & Miika Tervonen: Johdanto: Vähemmistöt ja köyhyys Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Teoksessa *Vieraat kulkijat – tutut talot: Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa*. Toim. Antti Häkkinen, Panu Pulma & Miika Tervonen. SKS, Helsinki 2005.
- Juckes, Daniel: Way to Feel the Past: Life Writing, Objects, and Nostalgia. Teoksessa *Exploring Nostalgia: Sad, Bad, Mad and Sweet*. Toim. Anita Dremel & Daniel Juckes. Interdisciplinary Press, Oxford 2016.
- Keightley, Emily & Michael Pickering: *The Mnemonic Imagination: Remembering as Creative Practice*. Palgrave Macmillan UK, Lontoo 2012.
- Kokko, Heikki: Temporalization of Experiencing: First-Hand Experience of the Nation in Mid-Nineteenth Century Finland. Teoksessa *Lived Nation as the History of Experiences and Emotions in Finland 1800–2000*. Toim. Ville Kivimäki, Sami Suodenjoki & Tanja Vahtikari. Palgrave Macmillan, Cham 2021.

- Laakio, Enni: *Kaipaus, kauhu ja kunnia. Kuoleman kohtaaminen ja merkityksellistäminen nuorisoseuralehti Hännilän Kaiussa vuosina 1917–1922*. Julkaisematon kandidaatin-tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2022.
- Lasurdo, Domenico: *Class Struggle: A Political and Philosophical History*. Palgrave Macmillan, New York 2016.
- Montonen, Paavo, Erkki Paavolainen, Kaapro Moilanen & Arvo Inkilä: *Etelä-Karjalan nuorisoseuraliikkeen historia 1. Vuodet 1980–1917*. Etelä-Karjalan nuorisoseura, Kerava 1943.
- Neveu, Erik: Bourdieu's Capital(s): Sociologizing an Economic Concept. Teoksessa *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu*. Toim. Thomas Medvetz & Jeffrey J. Sallaz. Oxford University Press, New York 2018.
- Numminen, Jaakko (a): *Yhteisön voima: nuorisoseuraliikkeen historia. 1, Synty ja kasvu 1881–1905*. Edita, Helsinki 2011.
- Numminen, Jaakko (b): *Yhteisön voima, nuorisoseuraliikkeen historia. 2, Järjestö 1906–1944*. Edita, Helsinki 2011.
- Paananen, Olli-Pekka: Affective Familiarity and the Experience of Home: A Phenomenological Exploration. Julkaisussa *Metodo*, vol. 10, nro 1/2022, 79–108.
- Patridge, Christopher: *The Re-Enchantment of the West, Vol 2: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture*. T&T Clark International, Lontoo & New York 2006.
- Pihlström, Sami: *Death and Finitude: Toward a Pragmatic Transcendental Anthropology of Human Limits and Mortality*. The Rowman & Littlefield Publishing Group, Lanham 2016.
- Pohjola, Kirsi: *Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa*. SKS, Helsinki 1995.
- Pöysä, Jyrki: Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa *Vaeltavat metodit*. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu 2010.
- Rantala, Jukka: Sata vuotta oppivelvollisuutta. Julkaisussa *Kasvatus & Aika*, vol. 15, nro 3–4/2021, 439–442.
- Rantala, Päivi: Huvittava kylähullu. Teoksessa *Huumorin skaalat. Esitys, tyyli, tarkoitus*. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka Hakamies & Elina Lampela. SKS, Helsinki 2015.

- Rinne, Jenni & Anna Kajander & Riina Haanpää: Johdanto: Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa. Teoksessa *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Toim. Jenni Rinne, Anna Kajander & Riina Haanpää. Ethnos, Helsinki 2020.
- Rinne, Jenni & Pia Olsson: ”Täällä on minun kotini”. Affektiiviset kokemukset kaupungin merkityksellistämässä. Teoksessa *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Toim. Jenni Rinne, Anna Kajander & Riina Haanpää. Ethnos, Helsinki 2020.
- Sagdahl, Mathea Slåttholm: Melancholy as Responding to Reason. Julkaisussa *International Journal of Philosophical Studies*, vol. 29, nro 3/2021, 331–350.
- Scannell, Leila & Robert Gifford: Defining place attachment: A tripartite organizing framework. Julkaisussa *Journal of Environmental Psychology*, vol. 30, nro 1/2010, 1–10.
- Schumacher, Bernard N.: *Death and Mortality in Contemporary Philosophy*. Cambridge University Press, Cambridge & New York 2010.
- Scott, Joan W.: The Evidence of Experience. Julkaisussa *Critical inquiry*, vol. 17, nro 4/1991, 773–797.
- Siitonen, Sulo (toim): *Ruokolahti, Kotiseutulukemisto III*. Ruokolahti-Seura, Ruokolahti 1985.
- Singer, Peter: *Marx*. Into, Helsinki 2013. Englanninkielinen alkuperäisteos on vuodelta 1980.
- Tervonen, Miika: Elämää veitsen terällä. Kiertävien romanien ja maanviljelijöiden väliset suhteet muistelukerronnassa 1920–1960. Teoksessa *Vieraat kulkijat – tutut talot: Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa*. Toim. Antti Häkkinen, Panu Pulma & Miika Tervonen. SKS, Helsinki 2005.
- Tjeder, David: *The Power of Character: Middle-Class Masculinities 1800–1900*. Tukholman yliopisto, Tukholma 2003.
- Toom, Auli: Hiljaista tietoa vai tietämistä? Näkökulmia hiljaisen tiedon käsitteen tarkasteluun. Teoksessa *Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista ja taitavuutta*. Toim. Auli Toom, Jussi Onnismaa & Anneli Kajanto. Kansanvalistusseura, Helsinki 2008.
- Tuomaala, Saara: Maalaisnuoret ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun modernisaatiossa. Mitä kertovat Pohjois-Pohjanmaan nuorisoseurojen käsikirjoitetut lehdet? Teoksessa *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta*. Toim. Ilona Kemppainen, Kirsti Salmi- Niklander & Saara Tuomaala. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki 2011.
- Vehkalahti, Kaisa & Essi Jouhki: Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen. Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*. Toim. Ulla Savolainen & Riikka Taavetti. SKS, Helsinki 2022.

Ylikotila, Anna-Kaisa: Kielikysymyksiä ja urkintaa – Sortavalan seminaari venäläistämistöimien kohteena. Julkaisussa *J@rgonia*, vol. 21, nro 41/2023, 81–112.

Östman, Ann-Catrin, Talvitie Petri & Sami Suodenjoki: Maailma maaseudulla: Suomalaisen maaseudun ylijärjestyminen. Teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan historia 1400–2000*.

Toim. Pirjo Markkola, Marjaana Niemi & Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere 2021.

Radio-ohjelmat

Vuoden 1917 kohtalon hetket, Jakso 2: Sosiaalidemokraattinen seikkailu. Podcast. To. Virpi Väisänen. Haastateltavina Eino Ketola & Samu Nyström. Yle Areena Audio. E: 10.4.2017. Osoitteessa: <https://areena.yle.fi/podcastit/1-3994846> [haettu 15.4.2025].